

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ * ΑΘΗΝΑΙ * ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1910-
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1910 * ΤΟΜΟΣ Κ'. ❀❀❀❀❀

20

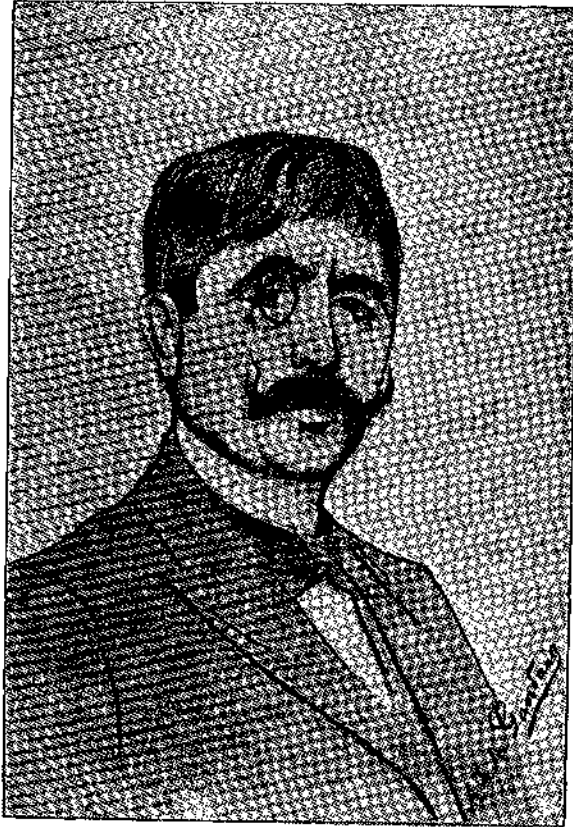

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΩΡΕΑΣ

+ 17 ΜΑΡΤΙΟΥ 1910

ΑΘΗΝΑΙ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ", Κ. ΜΑΙΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ — 7729

Jean Moréas

ΥΜΝΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΣ

ΣΤΟΝ JEAN MORÉAS

Λάβω απ' τὰ θολὰ νερά τῆς λίμνης Ειμαρμένης,
'Ατάραχος ἐπέρασεν ὁ ἥσκιος σου κ' ἐχάθη,
Καὶ τὰ κομμάτια πέσανε μιᾶς λύρας συντριμμένης,
Μέσ' στὰ πικρά τῆς πέσανε τὰ βάρη.

Τάπελισμένο κίνημα τῆς θεάινας Μελομένης,
'Ανάφρα ζοπίσω σου ἰκετευτικὸν ἐχάθη,
'Ανάφρα σου φώναζεν ἀπ' τῆς καρδιάς τὰ βάρη,
Σοῦ φώναζε, — ποῦ φεύγεις, ποῦ πηγαίνεις!

Ἐπέρασεν ὁ ἥσκιος σου ἀτάραχος κ' ἐχάθη,
Καὶ τώρα μὲ τὸν ἄνερο καὶ μὲ τὸ φῶς ὑφαίνεις,
Καινούργιους νόμους καὶ ρυθμούς, σὲ πλάτη καὶ σὲ βάρη,
Καθὼς περνᾶς, καθὼς γοργοδιαβαίνεις.

Μὲ τὰ στοιχεῖα ποῦ ἐσμιζες, δικός σου δὲν ἐχάθη
Μῆτε ἦχος, μῆτε ἀντίλαλος, μῆτε σκοπός, καὶ δένεις,
'Ακόμα ἐσὺ μὲ μιὰ ἀστραπή νυχτὸς τρικυμισμένης,
Τῆ γῆ καὶ τοῦρανοῦ δένεις τὰ βάρη.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Παρίσι, Ἀπριλῆς 1910.

Εἰς ποίαν ἄλλην πόλιν παρὰ εἰς τὴν πόλιν αὐτήν, τὴν ὁποίαν στεφανώνουν τὰ ἴα, ὅπου ὁ αἰθῆρ εἶνε λεπτός ὡς παρθενικὸν αἰσθημα καὶ ἡ χάρις πτερυγίζει ἐλαφρὰ ὡς ἄρωμα, εἰς τὴν πόλιν ποῦ ἐγεννήθη ὁ Ἰωάννης Μωρεάς— ἦτο φυσικώτερον νὰ ὀμιλήσῃ κανεὶς δι' ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα μᾶς συγκεντρώνει ἐδῶ;

Ἀθήνα χρυσοστέφανη καὶ τιμημένη χώρα!
Οἱ μεγαλόχαροι θεοὶ ἐπάνω σου ἀγρυπνοῦνε

Γιατὶ ἐδῶ πέρα ἡ προσερχὴ πρὸς καρδιακὴ ἀνεβαίνει,
Ἀκούεται γλυκύτερη τῶν ποιητῶν ἡ λύρα,
Καὶ τὸ καθάριον τὸ νερὸ καὶ τὸ ξανθὸ τὸ μέλι
Καὶ τὸ χιλιόκριβο πιστὸ ποῦ διαώγει τις φροντίδες,
Προσφέρονται μ' ἀγνώστη ψυχῇ στοὺς ἀθανάτους.

Κ' ἐδῶ γυμνὰ ἀστεφάνωτα ποτὲ δὲν ἀπομένουν
Ὅτε οἱ βρομοὶ, οὔτε τ' ἀγνὰ κεφάλια τῶν παρθένων.
Ἀνθίζουν οἱ τριανταφυλλίαι, γελοῦν οἱ ἀνεμώνες,
Κ' εἶνε οἱ βιολέττες ἄσωστες, περήφανα τὰ κρίνα,
Κι' ὁ δροσερὸς θάνατος καὶ ὁ νάρκισσος κρατοῦνε
Τὴν πρώτη ἀνθρωπινὴ ζωὴ μὲς σ' ἀτὰ χλωρὰ τῶν φύλλα,
Σαλεύουν δροσοστάλαχτα καὶ λὲς πῶς κρυφοκλαίνε.
(ΠΑΛΑΜΑΣ)

Ὅπως εἶπεν ἄλλος ποιητὴς αἰσθανθεὶς καὶ ἐρμηνεύσας τὸ θέλημα τῶν Ἀθηναίων τὸσον βαθέως ὅσον καὶ ὁ Ἰωάννης Μωρεάς:

Je n'acquis au bord d'une mer dont la couleur passe,
En douceur, le saphir oriental. Des lys
Y poussent dans le sable....

εἶπεν ὁ ἴδιος εἰς στίχους, γραφέντας προτοῦ ὁ Μωρεάς φθάσῃ ἀκόμη εἰς τὴν τελειότητα τῶν *Στροφῶν* καὶ τὴν κλασικὴν λιτότητα τῆς «*Ἰφιγενείας*», ἔχοντας ὅμως κατὰ ἀπὸ τὸ φωτεινόν, τὸ παλλάδιον κάλλος τῶν, τὸ κάλλος, τὸ ὁποῖον θὰ μείνῃ ἡ δόξα τοῦ ἔργου τοῦ Ἑλληνικοῦ ποιητοῦ. Τὸν ποιητὴν αὐτὸν μᾶς ἐπῆραν τὰ γαλλικὰ γράμματα, ἀλλ' ἀπέδωκεν εἰς τὴν μίαν Ἑλλάδα ἡ μυστηριώδης διαίτησις, ἡ ἐπιστρέφουσα τὰς ψυχὰς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐστίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀρωμαρμήθησαν, φλόγες λαμπραὶ καὶ δομητικά, νοσταλγικῶς πισταὶ ὅμως.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔργον τοῦ Μωρεάς καὶ δταν λέγω ἑλληνικὸν ἐννοῶ τὸ κατὰ τὴν ἑξωτερικὴν μορφήν ἑλληνικόν, διότι τὸ ἔργον του ὅλον ὑπῆρξεν ἑλληνικὸν κατ' οὐσίαν, καὶ τοῦτο θὰ ζητήσω νὰ δεῖξω ἐξετάζων αὐτό, δὲν εἶνε οὔτε μεγάλον, οὔτε σημαντικόν, οὔτε ἑξαιρετικόν. Μερικὰ ποιήματα εἰς τὰς «*Χελιδόνας*», τὸ ἐφήμερον φιλολογικὸν περιοδικόν, καὶ εἰς μερικὰ ἡμερολόγια — τοῦ συρμοῦ ἀκόμη τότε. Μία μετάφρασις τοῦ «*Ερμάνου καὶ τῆς Δωροθέας*» τοῦ

* Ἐξεφωνήθη εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου Παρνασσῶν, τὴν 1 Ἀπριλίου 1910.

Γκαῖτε. Μερικὰ κριτικὰ ἄρθρα εἰς τὴν *Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων*. Ἡ ἀγάμιξις του εἰς τὸν περιφημον φιλολογικὸν ἀγῶνα τῆς ἐποχῆς μεταξὺ Βλαχίου καὶ Ροῦδου, ἀγάμιξις ἐνδὸς ἀγνώστου, ἀλλ' εὐσταλοῦς καὶ δομητικοῦ νεοσυλλέκτου εἰς τὴν πάλιν δύο παλαιμύχων ἀγωνιστῶν τοῦ καλίου. Καὶ τέλος ἡ ἰσχυρὴ ποιητικὴ συλλογὴ τῶν «*Τρυγόνων καὶ τῶν Ἐχιδνῶν*», ὅπου ἐτίθεντο τὰ πρότυπα καὶ τὰ προπλάσματα ὅλης τῆς μελλούσης ἐξελιξέως τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως, ὅπου ἡ σπανία ποιητικὴ ἰδιοφυΐα διαφαίνεται ἤδη ἀμυδρῶς, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀντιποιητικὴ γλώσσα τοῦ καιροῦ ἐκεῖνον προσέδιδε τὴν ψυχρὰν ἀκαμψίαν τῆς καὶ τὴν ἄχαριν ἐπιτηδευσίαν τῆς, — πλάκα τάρφου σκοτεινοῦ, τὴν ὁποίαν ἀνεκύλισε μὲ κίνημα γίγαντος ὁ Βαλαωρίτης καὶ ἤλθε κατόπιν νὰ συντριβῇ διὰ παντός ἡ πλειὰς τῶν νέων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος: ὁ Δροσίνης, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Κρουστάλλης, οἱ ἄλλοι.

Τ Ο Ι Ο Ν

Ὅπου ἐγείρει χλοερὰ ὁ λόφος τὰ πλευρὰ του,
Υγρὸν τὸ ῥόδον προκαλεῖ τὴν ἄλαν ἀηδόνα,
Ἄλλ' ἀφανὲς καὶ ταπεινόν, παρὰ τὸν ῥυάκα του,
Τὸ ἴον θάλλ' εἰς τὸν λευκῶνα.

Λεπτὴ ἡ δρόσος τῆς αὐγῆς τὸ στέλεχος καλύπτει,
Καὶ στίλβει εἰς τὰ φύλλα του ὡς δάκρυ εἰς τὸ ὄμμα,
Σιγὰ ὡς πάσχων ποιητῆς τὸ μέτωπόν του κύπτει,
Πρὸς τὸ ὕψος τοῦ χόρτου στρώμα.

Σιγὰ ὡς πάσχων ποιητῆς τὸ μέτωπόν του κύπτει,
Κι' ἐνῶ τὸ πᾶν ἀγάλλεται μόνον αὐτὸ δὲν χαιρεῖ,
Ἡ τρυφερὰ καρδιά του μακρὰν ὀδύνην κρύπτει,
Καὶ σιωπηρῶν αὐτὰ προσφέρει:

«Ἄν μ' ἔδραπε, ποία χαρὰ, ἂν ἤθελεν ἡ μοῖρα
Ν' ἀφῆσω εἰς τὸ στήθος τῆς τὸν τελευταῖον στόνον!»
— Ἄλλὰ παρηλθ' ἡ νεανίς καὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα
Πρὸς τῆς ῥοδῆς τὸν κλῶνα μόνον.

Ὅπου ἐγείρει χλοερὰ ὁ λόφος τὰ πλευρὰ του
Καὶ πλέκται ὁ ἴσκιος μὲ τὸ εὐώδες κλημα,
Μίαν αὐγὴν εἶρον ξηρὸν, παρὰ τὸν ῥυάκα του,
Τὸ ἴον, τῆς φλογὸς τοῦ θύμα.

Αἱ στροφαὶ αὐταὶ, ποῦ ἀποπνέουν Μυσοῦ — ἢ αἱ ἄλλαι αὐταὶ, αἱ Λαμαρτίνειοι:

Τίς θλίβει τώρα ἑξαλλος τὸ στήθος σου τὸ καιῶν,
Κ' εἰς λέκτρα ἀραχνοῦφῃ, στρογατὰ μὲ μύρτον κλῶνας,
Βεβαρημένης κεφαλῆς τὰς μαύρας μελεδώνας
Ζητεῖ ἐπὶ τὸ στόμα σου νὰ σβέσῃ τὸ ὄρατον!

ὦ! δειλαῖος! τὴν πίστιν σου ποσάκις θὰ θρηνήσῃ,
Καὶ πλίνωνεῖς τὸν κόλπον σου μὲ πόθον εὐφροσύνης,
Τὸν ὄρν τὸν γαμψόνυχου θὰ εἶδῃ τῆς ὀδύνης,
Θὰ εἶδῃ μαύρην θύελλαν, ὅπου σκιάν ζητήσῃ.

Ἐκεῖνος, ὅστις εὐπίστος ἐπὶ τὸ μέτωπόν σου
Τὰ χεῖλη τὰ πυρέσσοντα στηρίζει τώρα τρέμων,
Θὰ σ' ἴδῃ εὐμετάβλητον ὡσεὶ πνοὴν ἀνέμων,
Θὰ μάθῃ δι' χρυσαλλίς ὁ ἔρωσ τῶν στηθῶν σου.

Κ' ἐγὼ πλατῆτης ναυαγός, εἰς ξένας παραλίας,
Πρὸ τῶν μακρῶν σκοπέλων σου τὴν σκάφην μου
ὑπὸ τὸ φλέγον βλέμμα σου παρὸν καὶ μέλλον τρέφας,
Τὶ ἔλαβον ὡς ἀμοιβήν; τῆς λήθης τὰς πικρίας.

Καὶ πάλιν ἄλλοῦ αὐταὶ αἱ βωδελαιριαναὶ:

Ὡρὰ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐφάγη ἡ σελήνη,
τὸ σκότος διεκλάδωσε παρμέλανα πτερά:
Φαλέργος ἀφροστόλιστος τὰ κύπελλα λαμπρύνει,
Παρὰ τοὺς δύο ἔραστὰς — γαλήνη πενθηρὰ.

Καὶ ἔβλεπε τὴν φίλην τοῦ τὴν κύλικα νὰ φέρῃ
Ἐπὶ τὸ μάγον στόμα τῆς μειδία μικρὸν
Εἰς τῶν ξηρῶν χεῖλων του τὰ σχίσματα μαρμαίρει:
Πέραν θῆναι ὁ ἀνεμὸς ἐν μέσῳ τῶν πετρῶν.

Δειλὴ προβάλλει ἡ αὐγὴ ἐντὸς νεφῶν ῥοδιῶν,
Εἰς τοῦ ξεφύρου σείονται τὰ φύλλα τὴν πνοήν,
Κ' ἐκεῖνοι δηλητήριον ροφῶντες εἰς τὸν οἶνον,
Τοῦ ἐρωτὸς τῶν μάρτυρες, ἀφίνουν τὴν πνοήν.

Ἄλλὰ τὰ κρύσταλλα τῆς γλωσσικῆς αὐτῆς
παγοθαλάσσης ἔλυοντο κάποτε καὶ τότε θερμὸν
καὶ γόνιμον ἐξεπῆδα κάτῳθεν αὐτῶν τὸ ρεῦμα
τῆς ἐμπνεύσεως, εὐρίσκον τὴν φυσικὴν του διέ-
ξοδον εἰς τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν ποῦ ἀπεθα-
νάτισεν ὁ Σολωμός:

Κ' ἔτρεμαν σὰν τώρα τότε χωρὶς φύλλα τὰ κλωνάρια
Στὸ ἀγκάλιασμα τοῦ νότου, στοῦ βορρῆα τὸ κρῶν
Ἰφιλή,
Ἄσπρα γυάλιζαν τὰ χιόνια μὲς τὰ κρίνα θυμάρια,
Κ' ἐκρυβότανε στὸ λόγγο παγωμένο τὸ πουλί.

Ἄσπρα θυμᾶσαι; Ὅλοι φλόγα, δυὸ ἀθῶα περιστερία
Τραγουδοῦσα μ' ἐνωμένα τῆς ἀγάπης τὴ φωτιά,
Καὶ ρωτοῦσαμε τοὺς κάμπους καὶ ρωτοῦσαμε τ' ἀστέ-
ρια:

Πότε ἐκείνης θ' ἀντικρῶσῃ ἡ ματιὰ μας τὴ ματιὰ;
Καὶ τὴν θέλαμε ἐκείνη τῆς καρδιάς τὴν ἐρωμένη,
Ἐνα τραγικοῦ τραγουδοῦ, ἕνα ὄνειρο γλυκὸ,
Σὰν τὸ φῶσφημα τῆς αἴρας δροσερῆ καὶ μυρωμένη,
Μὲς τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι ἐν' ἀστέρει ἐρωτικῶ.

Ἐλυωσαν τὰ κρῶνα χιόνια, πάλι ἐδρόσισεν ἡ φτέρη!
Φεύγουν γρήγορα ἡμέραις, φεύγει γλήγορα ὁ καιρὸς!
Ἐφυγε... καὶ σὺ ἀκόμα ἕνα προσκυνᾶς ἀστέρει,
Σ' ἕναν τρέμει ἡ καρδιά σου, σ' ἕναν ἀγγελὸν ἐμπαρὸς!

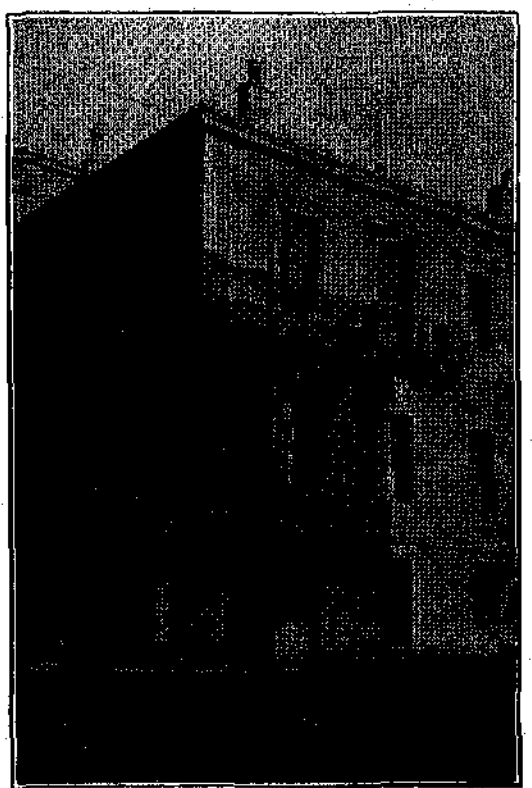
Ἄσπρα μὲ πόσο βλέπω πόνο τὰ παλῆά μου ἐκεῖνα χρόνια
Ἦτανε γιὰ μένα κόσμοι μίᾳ τρυφερῇ ματιᾷ!
Ἄς στοιβάζονταν τὰ νέφια, ἄς στοιβάζονταν τὰ χιόνια,
Ἐίχε ἀνοῖξ' ἡ ψυχὴ μου, ἡ καρδιά μου εἶχε φωτιά.

Ἡ ποίησις αὐτὴ δὲν προμηνύει βέβαια ἀκόμη
τὸ μέλλον, τὸ μέλλον ποῦ ἐπρόκειτο νὰ φωτί-
σουν αἱ ἀναλαμπαι τῆς μεγαλοφυΐας. Ἄλλ' αἱ
προτιμήσεις τοῦ ποιητοῦ δεικνύουν τοῦλάχιστον
τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ διανύσῃ
διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ποιητικὴν μορφήν, ποῦ
θὰ τὸν ἀναδείξῃ τὸν κατ' ἐξοχὴν κλασσικὸν
ποιητὴν τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἐγκαταλείβων
τὸν ψευδορρομαντισμὸν, τὸν νόθον καὶ παρεν-
νομημὸν τῆς ἐποχῆς του, τρέπεται πρὸς τὸν
Γκαῖτε, τὸν Σίλλερ, τὸν Χάινε, τῶν ὁποίων

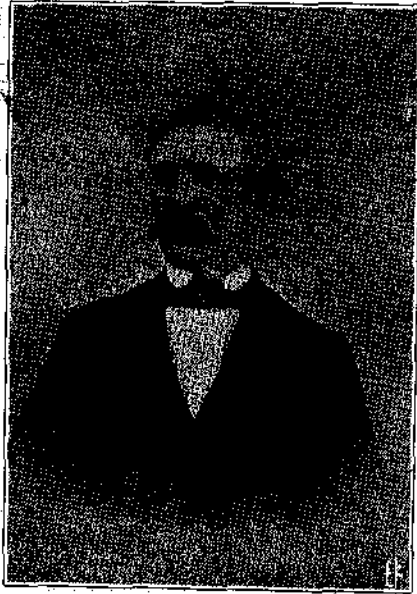
μεταφράζει στίχους. Μαζὶ μὲ τὸν Βωδελαιρ καὶ
καὶ τὸν Βεραλὴν εἶνε οἱ διδάσκαλοι του. Ἐγνώ-
ριζεν ἀρά γε τότε ἀκόμη τὸν Ρουσσῶ; Καὶ ἂν
τὸν ἐγνώριζε, σοφὸς καὶ πολυδύμων ὅπως ἦτο,
ἐμάντευε ποίαν ἐπίδρασιν θὰ ἤσκει ὁ ἀριστοτέ-
λης τῆς Πλειάδος εἰς τὴν ἀνέλιξιν τῆς ποιητι-
κῆς ἰδιοφυΐας του;

Ἄλλὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔργον δὲν παρέχει κανὲν
ἑξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Ἀπετελέσθη ἀπὸ πρω-
τόλεια κοινὰ, οὔτε δυνάμενα νὰ προῦδεάσουν
κανένα περὶ τοῦ πολυμόφου ταλάντου τοῦ ποιη-
τοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον δικαίως ἀπεδόθη ἡ προσω-
νυμία τοῦ «*ποιητοῦ Πρωτεύως*», τόση ὑπῆρξεν ἡ
ποικιλία τῶν ἐμφανίσεών του, ἀπὸ τοῦ γλαφυροῦ
«*παρνασσισμοῦ*» — ἐπιτρέψατε τὸν βάρβαρον
νεολογισμὸν — τῶν «*Σύρτεων*» καὶ τοῦ συμβο-
λισμοῦ τῶν κατόπιν στίχων, μέχρι τῆς ἀρχαϊκῆς
γαλήνης τῆς «*Ἰφιγενείας*» καὶ τοῦ γλυπτοῦ κάλ-
λους τῶν «*Στροφῶν*». ***

Ὁ Μωρεάς ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, πηγαί-
νων εἰς τὴν Γερμανίαν, τῆς ὁποίας τόσον βα-
θέως ἐνόησε τὸ πνεῦμα, καὶ τὸν φιλοσοφικὸν
αἰσθητισμὸν τῆς ὁποίας ἐνεκέντρισεν εἰς τὸ δέν-
δρον τῆς γαλλικῆς ποιήσεως μὲ ἀμίμητον ἐλα-
φρότητα καὶ μὲ ἔλλειψιν κάθε σχολαστικότητος.
Ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ζητῶν ὀρίζοντας

Ἡ οἰκία, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ζᾶν Μωρεάς. — Ἀθήνα, ὁδὸς Φιλελλήνων.

Ο ΠΑΤΗΡ ΤΟΥ ΜΩΡΕΑΣ
Ἀδαμάντιος Ι. Παπαδιαμαντόπουλος

πλέον διανοητικούς και γην πλέον γόνιμον εἰς ἀνθησιν φιλολογικῶν σπερμάτων...

Και ἐδῶ ὡς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ θῆξω ἓνα ἀπὸ τὰ ὀδυνηρὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ζωῆς. Διὰ τὴν ἄρα γε ὅλοι αἱ μεγάλοι ἑλληνικαὶ ἰδιοφυαὶ δὲν εἰμποροῦν νὰ θάλουν εἰς βλαστήσεις πλουσίας, παραγώσας, γενναίας ἢ καὶ ἀρχίσουν θάλλουσαι; ταχέως ἢ ἀνθησὶς των θὰ κλῖνῃ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς παραγνωρίσεως, τῆς ἀδιαφορίας ἢ τῆς τυφλῆς καὶ ἀφανιστοῦ ἀρνήσεως; Διὰ τὸ μυστικὸν ῥόδον τῆς τέχνης δὲν ἀνθεὶ καὶ ἐδῶ ὑπερήφανον καὶ δὲν σκορπίζει γύρω τὸ ἄρωμα, ποῦ ἐνισχύει τὴν ζωὴν καὶ μεθύει τὰς ψυχάς; Διὰ τὸ Γύζης— τοῦ ὁποίου ἡ ἐσωτέρα τέχνη, εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἑλληνικῆς ἀκμῆς τῆς, ἐνθυμίζει τὴν ποίησιν τοῦ Μωρεᾶς, εἰς τὸ ζενιθ τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεώς της— νὰ δημιουργῆ νέαν ἑλληνικὴν τέχνην, οἰοῖται συνέχειαν καὶ μετουσίωσιν τῆς παλαιᾶς, ὑποκάτω ἀπὸ τὸν θολὸν οὐρανὸν τοῦ Μονάρχου— καὶ διὰ τὸ Μωρεᾶς νὰ ἐγκαινιάσῃ νέον κλασικισμὸν, γεμᾶτον ἀπὸ ἠρεμον καὶ εὐγενῆ περιπάθειαν, εἰς στίχους καὶ ρυθμοὺς λαξευμένους εἰς γλώσσαν, ἢ ὁποία δὲν εἶνε ἡ ἑλληνική; Διὰ τὸ «Πραξιτέλης τοῦ χρωστήρος», ὅπως ὀνομάσθη ὁ καλλιτέχνης τοῦ Μονάρχου καὶ ὁ «Πραξιτέλης τοῦ στίχου», ὅπως θὰ ὀνομάξῃ τὸν ποιητὴν τῶν Στροφῶν, νὰ ἀνθήσουν, ἀνθη, μεταφτυμέναι εἰς γην ξένην, νοσταλγοῦντα τὴν θαλασσοῦν τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλίου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ πικρὸν συναίσθημα, ὅτι ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ θὰ ἐμαραίνοντο ἢ θὰ ἠναίμουν; Ἡ θεωρία τοῦ περιβάλλοντος κυριαρχεῖ βέβαια καὶ ἐδῶ. Ἄδι-

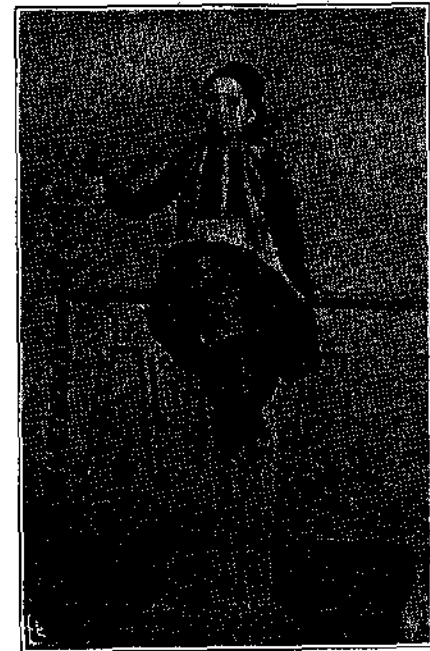
κον δὲ θὰ ἦτο νὰ μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸσον σπάνια βλαστήσεις ζητοῦν στρώματα ἐμπλουτισθέντα ἀπὸ γενναίους χυμοὺς καλλιτεχνικῶν προσπαθειῶν αἰώνων ἀναπτύξεως, διὰ ν' ἀποδώσουν εἰς δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ὅλα τὰ ζώπυρα, ποῦ ἔλαβαν ἀπὸ τὴν φύσιν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἴδωμεν μήπως καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ φροντίς, μετὰ τὰς ὁποίας περιβάλλομεν τὸν πολυτιμον κήπον τῆς τέχνης, εἶνε παραπολὺ ἀσθενεῖς καὶ ψυχραί.

Ἡ Ἑλλάς, ἀναγεννωμένη, ὑπῆρξεν ἡ ὄραιότερα ἀπόδειξις τῆς ἐπιβιώσεως καὶ τοῦ ἀφθίτου τοῦ κάλλους τῆς Τέχνης. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἐφημερον τῶν πολιτικῶν περιπετειῶν, ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀστάθειαν τῶν ἐθνικῶν τυχῶν, ἐπάνω καὶ ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἱστορικῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς, ἡ Τέχνη ἀπλώνει μεγαλοφάντους, προστατευτικὰς καὶ αἰωνίας τὰς πτέρυγας. Ἀντικεῖ τὴν δύναμιν τῆς ἀπὸ αὐτὴν τὴν βαθύτεραν ὑπόστασιν τοῦ ἔθνους. Καὶ ὡς αὐτὴ ἡ ψυχὴ τῆς Φυλῆς, λάμπουσα, φλογερά, ἀθάνατος τὴν φωτίζει, τὴν ὀδηγεῖ, τὴν ὑψώνει, πνεῦμα κυριαρχον τοῦ μέλλοντος, σύμβολον τῆς ζωῆς, ἔξαρος πρὸς τὸ αἰώνιον ἰδανικόν... Τὴν ψυχὴν αὐτὴν τῆς Φυλῆς ὡς μὴ ἀφήσωμεν νὰ γίνεται πτωχότερα, καὶ ἐκεῖνοι, ἀπὸ τὸ δαιμόνιον τῶν ὁποίων ἐνδυναμώνεται, ὡς εἶνε δι' ἡμᾶς ὑπέρτεροι ἀπὸ κάθε τι ἄλλο. Ὁ ποιητὴς, ὅστις εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐνσαρκώσῃ τὰ ὑψηλότερα ἰδεώδη τοῦ ἔθνους του, ὡς εἶνε δι' ἡμᾶς τὸσον προσφιλές, ὅσον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸ αἷμά του ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ὁ Ποιητὴς καὶ ὁ Ἥρως ὡς εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτὸ δι' ἡμᾶς!

Ὁ Ζῶν Μωρεᾶς, ὅταν ἦτο παιδάκι.

Τί εἶνε ὁ βίος ὁ ἐξωτερικὸς καὶ συνήθης ἐνὸς ποιητοῦ, διὰ νὰ ἀπασχολήσῃ ἐκείνους ποῦ ζητοῦν κυρίως εἰς τὸ πνεῦμά του νὰ διεισδύσουν καὶ τὴν ψυχὴν του νὰ ἀναλύσουν; Τί ἐνθυμεῖτο ὁ Μωρεᾶς ἀπὸ τὴν πρώτην του ἀθηναϊκὴν ζωὴν, ὅταν, ὡς εἶπεν, «ἀπετέλει ἀπλῶς μέρος συναφῆς τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ μικρία τοῦ ἀθηναϊκοῦ θελήτηρου δὲν κατέβαιναν ἀπὸ τὰ χεῖλη εἰς τὴν καρδίαν του»; Οἱ σύντροφοι τῆς νεότητός του τὸν ἐνθυμοῦνται ἀκόμη κομψὸν νέον, καλλωπιστὴν ἀμεμπτον, μετὰ τὸν μονύελον καρφωμένον εἰς τὸν ὀφθαλμὸν, ἀπαγγέλλοντα στίχους, γράφοντα κριτικὰ ἄρθρα, χορεύοντα καὶ μονομαχοῦντα. Ἡ Γαλλίς διδασκάλισσά του, ἡ ὁποία ἦτο μήτηρ τοῦ ἠθοποιοῦ Δυμενῦ, τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἄδυτα τῆς γαλλικῆς ποιήσεως. Οἱ Γάλλοι ποιηταὶ ὑπῆρξαν οἱ μελωδοί, οἱ λυκνίσαντες μετὰ τοὺς πρώτους ρυθμοὺς τὴν ψυχὴν του. Καὶ ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὅτι εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν ἠσθάνετο ἤδη, ὅτι ἦτο προωρισμένος νὰ ψάλλῃ ἐπὶ γαλλικῆς λύρας. Ὅταν μετὰ τὸ 1872, ἐστάλῃ εἰς τὸ Παρίσι νὰ σπουδάσῃ νομικᾶ, ἠσχολήθη πολὺ περισσότερον μετὰ τὰ μέτρα τῶν στίχων παρὰ μετὰ τὰ σταθμὰ τῆς Θεμίδος. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ταχέως τὸ ἀκατανύχτητον θέλητηρον τῶν Παρισίων τὸν εἴλκυσε καὶ πάλιν. Δὲν τοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ ζῆσῃ ἐκτὸς τῆς κόλπου αὐτῆς, ἡ ὁποία δι' αὐτὸν ἦτο ἡ διάδοχος τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, καὶ ταχέως ἡ Λατινικὴ

Ὁ μικρὸς Ι. Παπαδιαμαντόπουλος, μεταμφιεσμένος εἰς ζουάβον.

Συνουικία, ἡ συνουικία τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν ἀγνωστων ποιητῶν, τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν πιστῶν τῆς. Ὁ Μωρεᾶς περιέφερεν εἰς τὰ κέντρα τῆς, ἰδίως τὰ νυκτερινά, τὴν ἀρρενωπὴν καλλονὴν του, τὴν κομψὴν ἀμφιεσίαν του καὶ τὸ κάπως προκλητικὸν ἔφος του, τὸ ὁποῖον τοσάκις τὸν ὀδήγησεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς. Τὸν ὀνόμαζαν τότε *Ματαμωρεᾶς*, τὸν ἤκουον ἀπροσέκτως ἀπαγγέλλοντα στίχους ἀλλοκότως περιτέχνους, καὶ ἀρεσκομένον εἰς τοὺς γαλλικοὺς ἀρχαϊσμούς, καὶ κανεὶς δὲν ὑπώπτευε ποῖαν θέσιν ἔμελλε νὰ καταλάβῃ εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα ὁ νεόφερτος ἐκεῖνος Ἀθηναῖος, τοῦ ὁποίου τὸ μακροσύλλαβον ἑλληνικὸν ὄνομα ἀντίχει τὸσον παραδόξως καὶ ἦτο τὸσον δυσκολοπρόφερτον διὰ ξένους.

Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον πλείως νέον ποιητῶν συσπειρώνεται πέριξ τοῦ ξένου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει ὅλα τὰ μυστήρια τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἐνεβάθυνεν εἰς ὅλας τὰς ἀποχωρήσεις τῆς γαλλικῆς στιχογραφίας, καὶ ζητεῖ ν' ἀποδώσῃ ζωὴν εἰς ἐσβεσμένα γαλλικὰ ὀνόματα καὶ νὰ συνδέσῃ τὴν συγχρόνον ποιητικὴν Γαλλίαν πρὸς τὴν Γαλλίαν τῆς ποιητικῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἐκδίδει τὸ 1884 τὰς *Σύρτις* καὶ αἱ *Σύρτις* προκαλοῦν τὴν προσοχὴν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν, ἐξάπτουν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ γεννοῦν μίση. Οἱ μαθηταὶ πληθύνονται πέριξ τοῦ «διδασκάλου» καὶ ἡ σημαία, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ὑψώνει, εἶνε τὸ σύμβολον ἀγῶνων πολυφύμων. Ὁ Μωρεᾶς—συνήθεια, τὴν ὁποίαν διετήρησε εἰς ὅλην του

ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀδαμάντιου Ι. Παπαδιαμαντοπούλου μετὰ τὴν θείαν τὴν Καλλιόπην Παπαλεξοπούλου.

την ζωὴν — δὲν γράφει τοὺς στίχους του. Τοὺς συνθέτει ἀπαγγέλλον αὐτοὺς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, μέχρις ὅτου ἡ μουσικὴ των τὸν ἰκανοποίησιν καὶ τότε ἀρχίζει νὰ τοὺς ἀπαγγέλλῃ πρὸς τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀρχαῖοι ραψωδοὶ δὲν ἐπρατταν τίποτε διαφοροεικὸν καὶ ἴσως ἡ ἀληθινὴ ποιησις εἶνε αὐτὴ, ὅχι ἡ ριπτομένη ἐπιμόχθως ἐπὶ τοῦ πεζοῦ χάρτου, ἀλλ' ἡ πλήττουσα ἐλεύθερα τὸν ἀέρα με τοὺς ρυθμούς των στροφῶν της καὶ τὴν μελωδίαν των ἤχων της. Εἶνε τόσος ὁ ἐνθουσιασμός ποῦ διεγείρει μεταξὺ τῶν φίλων του ὁ Ὀμηροῖδης αὐτός, ὥστε εἰς ἕξ αὐτῶν, ὁ Maurice du Plessys, τοῦ ἀφιερῶναι μίαν συλλογὴν του μετὰ τὴν κριτικὴν αὐτὴν ἀφιέρωσιν, συνοψίζουσαν τὰς γνώμας μίας ὅλης γενεᾶς ποιητῶν:

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟΝ
ΤΟΝ ΠΙΝΔΑΡΟΝ, ΤΟΝ ΜΕΛΕΑΓΡΟΝ
ΤΟΝ ΒΙΡΓΙΛΙΟΝ, ΤΟΝ ΣΤΑΤΙΟΝ
ΤΟΝ ΡΟΝΣΑΡ
ΤΟΝ ΛΑΦΟΝΤΑΙΟΝ
ΤΟΝ ΒΙΝΥ
ΑΦΙΕΡΩΝΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟΝ
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΩΡΕΑΣ
ΓΑΛΛΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥΤΟ

Μετὰ τὰς Σύξεις, ἐκδίδονται αἱ Ὁδαὶ καὶ ἔπειτα ὁ Περίπαθός Προσκυνητής, ἡ Ἐριφύλη, ἡ Οὐνώνη καὶ μετέχει πράγματι ὁ ποιητὴς ὅλων αὐτῶν τῶν ποιητῶν, πότε διαγωγῆς καὶ φαιενός ὡς ἀπόσπασμα ἀρχαίου λυρικοῦ, πότε τρυφερός καὶ ἐλεγειακός ὡς ἀστὴρ τῆς Πλειάδος, πότε σπάνιος καὶ ἐξεζητημένος ὡς ἀρχαῖος καὶ λησμονημένος τρουβαδοῦρος. Εἶνε τότε ὁ «γραμματοκὸς ποιητὴς» τόσον σοφός ὅσον καὶ ἐμπνευσμένος. Δὲν κρύπτει ὑπὸ προσχήματα ψευδοῦς μετριοφροσύνης τὴν μέθην τῶν ἰδίων στίχων ὁ Μωρεάς, καὶ εἶνε ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποῖαν, μετὰ τὴν ἀφέλειαν, τὴν σχεδὸν παιδικήν, τὴν ὁποῖαν διετήρησεν ἕως τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἐπαναλαμβάνει τὰς περιφρήτους περιαιτολογίας του:

Je suis un Baudelaire avec plus de couleur
λέγει, ἢ

Le plus grand formiste du siècle c'est moi,
βροντοφωνεῖ.

Ἡ ἡχὸς τῆς Λατινικῆς Συνοικίας, γερμίζει τὸ Παρίσι ἀπὸ τὰς ὑπερηφάνους αὐτὰς κραυγὰς, τὰς ὁποίας νομίζει κανεὶς, ὅτι σαλαίζει ὁ ποιητὴς ὡς σύνθημα συναγερμού καὶ ἐφόδου. «Ὁ Γκιαούρης ποῦ προστατεύει τὸν Σαῖξπηρ, τὸν Θεοβάντες, τὸν Στενδάλ καὶ τὰς μικρὰς ἀνθο-» πάλιδας, λέγει ἡ σάτυρα. Τὸν περιουσιολόγον γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι μαθηταί, τῶν ὁποίων πολλὰς δὲν γνωρίζει οὔτε τὸ ὄνομα. Εἰς ἕνα φίλον του Ἑλληνα, ὁ ὁποῖος κἀθηται ἐπὶ ὥρας

πλησίον του καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ παρουσιάσῃ κάποιον νέον ποιητὴν, παρακαθήμενον:

— Εἶνε ἕνας νέος ποῦ κἀμνει στίχους, ἀπαντᾷ μετὰ τὴν ἀμειδίῃ καὶ λεπτὴν εἰρωνείαν του ὁ Μωρεάς. Ἐὰν γένη διασημὸς, θὰ τὸν μάθωμεν ποῖος εἶνε!

Ὁ Μωρεάς, ἐκεῖνος! βραίνει πρὸς τὴν μεγάλην φήμην! Ὅλον τὸ Παρίσι γνωρίζει πλέον τὸ ὄνομά του. Δημοσιεύει τὸ περίφημον μανιφέστον τοῦ «συμβολισμοῦ». Ζητεῖ νὰ ἀναγάγῃ τὴν γαλλικὴν ποιησιν εἰς τὰς ρομαντικὰς πηγὰς της, νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ πρὸς τὴν ἑλληνολατινικὴν παράδοσιν. Ὁ Γάστον Παρίς τὸν ἀνακηρύττει ἕνα τῶν σοφωτέρων μελετητῶν τῶν λεπτοτήτων τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Ὁ Ἀνατόλ Φρανς χαιρετίζει, εἰς περιφρήμον κριτικὴν τὴν «Προσκυνητὴν». Τὸν εἰρωνεύεται ἀκόμη λέγων: «Διὰ συμβολιστὴν εἶνε ἀρκετὰ σαφές.» Δὲν προμαντεύει τὴν ἑλληνικὴν του μεταμόρφωσιν, ἀλλ' ἀνακηρύττει, ὅτι «εἶνε τεχνίτης, ὅτι εἶνε ποιητὴς, ὅτι ἔχει ὕψος, καλαισθησίαν, ἰδιόζοντα τρόπον νὰ βλέπῃ καὶ νὰ αἰσθάνεται». Ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς ποιησεὸς του ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀναφέγγει φωτεινότερα, διαφανέστερα. Οἱ στίχοι του γίνονται εὐγλωττότεροι εἰς φῶς. Ἡ τέχνη του, ἑσωτερικωτέρα βαθμηδόν, καθίσταται ὀλιγώτερον αἰσθητή. Ἡ τελεσιουργία τοῦ ἀπλοῦ καὶ τοῦ διαγωγῆς ἐπιτελεῖται εἰς τὸν μυστικὸν σπινθὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ. Δημοσιεύεται ἡ Ἐριφύλη καὶ αἰσθανόμεθα ἤδη, ὅτι ἀφυπνιζόμεθα μέσα εἰς τὴν αὐγὴν καὶ τὴν δρόσον ἄλλους, φρίσσοντες εἰς τὴν ἑαρινὴν αὐραν. Ὁ ποιητὴς, πλούσιος ἀπὸ τὸν ἀταβισμόν τῆς πρώτης πατρίδος του, πλούσιος ἀπὸ τὸ φέγγος ποῦ ἡ Ἑλλάς ἔβαλεν εἰς τὴν ψυχὴν του, πλούσιος ἀπὸ τὴν μυστηριώδη ἀπήχησιν τῶν αἰώνων, ἀποδίδεται εἰς ἑαυτὸν, ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀθάνατον πατρικὴν παράδοσιν. Καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Αἱ Στροφαὶ καὶ ἡ Ἰριγένεια γένωνται!

Ἡ Ἰριγένεια, τὴν ὁποῖαν γράφει μεταξὺ τῶν διαφόρων βιβλίων, τῶν ἀποτελούντων τὰς Στροφὰς, δὲν εἶνε ὑποδεεστέρα αὐτῶν. Ὁ ποιητὴς, ἀνευρών τὸν δρόμον του διὰ μέσου περιπλανήσεων καὶ λοξοδρομιῶν, εἶνε πλήρης ἤδη τοῦ ἀθηναϊσμοῦ, τοῦ ἀποκαθαίροντος καὶ ἐκλεπύνοντος τὸ δαιμόνιον του μέχρι τοῦ θεῖου. Ὁ Ἀθηναῖος τὴν γέννησιν, εἶνε κυρίως Ἀθηναῖος κατὰ τὴν ἰδιοφυίαν. «Τὸ Ἀθηναῖκόν πλάσιον, γράφει κάποιος ὁ ἴδιος, ἀπορρίπτει βιαίως πᾶν τὸ μέτριον. Καὶ ἀπορρίπτει ἀκόμη ὅ,τι δὲν εἶνε παρὰ ἴσια-ἴσια ὥραϊον». Γράφει τώρα πλέον ἐντὸς Ἀθηναῖκου πλαισίου. Ἡ ἀόλυτος καλλιτεχνικὴ «χρηστότης», τὸ ἑναρμόνιον μέτρον, ἡ εὐγενὴς λιτότης, εἶνε τὰ ἀνθη τοῦ λόγου του, ἐμμέτρον ἢ πεζοῦ. Εἰς μίαν περιφρήμον ἐξομολόγησιν ἀποκηρύττει διὰ παντὸς ὅ,τι τὸ περίπλοκον καὶ τὸ καταφανὸς περίτεχνον καὶ

τὸ ἐξεζητημένον εἶχεν ἡ ποίησις του ἕως τώρα. Ἐνθυμείται τὴν ἀνέλιξιν τοῦ Γκαίτε καὶ τὴν προσαρμόζει πρὸς τὴν ἰδίαν ἀνέλιξιν, ἡ ὁποία, ἀπὸ τῶν ὄχθων τῶν Σηκουάνα, ποῦ σκιαζοῦν ὀλομανεῖς οἱ πλάτανοι καὶ αἱ πελέαι, τὸν ὠδήγησεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισοῦ, ποῦ στεφανώνει ἀπέριττος ὁ γλαυκὸς κόσμος τῆς ἐλαίας. Ἀπὸ τὰ συντρίμματα ἐνὸς παρελθόντος, τὸ ὁποῖον ἀποκηρύσσει, μετ' ὄλας τὰς καλλονὰς του, ὁ ποιητὴς τῶν Στροφῶν κτίζει, ὡς ὁ ποιητὴς τοῦ Φάουστ, ἕνα καιὸν γλαφυρὸν καὶ εὐρυθμόν: «Λιγυραὶ στήλαι, λέγει, ἐγείρονται εἰς τὸ γλαυκὸν τῆς τέχνης...»

Μίαν σειρὰν τῶν στηλῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ ἡ Ἰριγένεια, τὸ Εὐριπίδειον δράμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Μωρεάς ἔβαλε τὴν περιπέθειαν τοῦ νεωτερισμοῦ του καὶ τὸ ὁποῖον ἐπλησίασε πρὸς τὴν νεωτέραν ψυχὴν. Εἶδαμεν τὸ δράμα αὐτὸ νὰ διδάσκει μίαν δειλὴν ἀνοίξεως ἀττικῆς εἰς τὸ στάδιον, ἐνῶ ὁ ἥλιος ἐχρῦσωνεν ἀριστερὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ οἱ πλάτανοι τοῦ Ἰλισσοῦ ἐριπταν τὰς σκιάς των μέχρι τῶν μαρμάρων. Κάθε σκηνογραφίαν ἀντικαθίστων αἱ μυρσῖναι καὶ αἱ δάφναι καὶ ὅπως ἔλεγεν ὁ Μωρεάς, αἱ ἀναπάσεις τοῦ ἀττικοῦ φωτός, μάγον ἀπαραμίλλον, διέχυναν γύρω εὐρυθμίαν καὶ ἁρμονίαν. Μία ἰσχρὸν ἀντιφεγγὴ ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἐπιπτεν ἕως τὴν λευκὴν κόγχην. Οἱ ἁρμονικοὶ στίχοι ἐφαίνοντο ὡς συνέχεια τῆς ἑναρμονίου μουσικῆς τοῦ Γλοῦν. Τὴν Μικηναϊκὴν παρθένον ὠδήγει ὁ Εὐριπίδης. Ἀλλ' ἐκείνη ἔστρεφε περιπαθῶς τὸ βλέμμα καὶ πρὸς τὸν ὀπισθεν ἀκολουθοῦντα, μετὰ νύξιν καὶ ταπεινότητα, νέον ποιητὴν. Μεταξὺ τῶν λευκῶν ἐδωλίων τῶν θεατῶν καὶ τοῦ χροῦροῦ βάθους τῆς σκηνῆς ἐνομιζόμεν, ὅτι ἐκινεῖτο ὡς ἀπόσπασμα τῆς ζωφόρου τῶν Παναθηναίων. Ἀπὸ τὸν ἄδολον κλασικισμόν τοῦ ἔργου ἡ ρομαντικὴ περιπάθεια ἀνέρχεται πλουσία καὶ βαθυτάτη. Δὲν σημαίνουν τίποτε αἱ διακρίσεις αὐταί, ἄλλως τε. Κλασικισμός δὲν εἶνε ἡ ψυχρότης, ἡ ἐξηρότης καὶ ἡ ἀκαμψία. Τίποτε ρομαντικώτερον ἀπὸ τὴν Ἀντιγόνην ἢ ἀπὸ τὸν Οἰδίποδα, τὰ δύο κλασσικὰ ἀριστουργήματα. Τὸν κανόνα τοῦ κλασσικοῦ δημιουργοῦ ἢ ἀπουσία παντὸς ὅ,τι εἶνε βαρὺ, περιττόν, ἐπίπονον. Ἀλλ' ὅταν ἡ αἰωνία περιπάθεια τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐνουσιωθῇ εἰς τὴν ἐλαφράν, τὴν διαφανή, τὴν ἀβρῶς πένθιμον ποιησιν τῆς Ἰριγενείας, ἀβρόβος δυνάμεθα νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ ἀριστουργήματος καὶ νὰ χαιρετίσωμεν τὸ ἄγγον κάλλος τοῦ ρομαντισμοῦ τοῦ Μωρεάς.

Ὅταν αἱ ἐπενφημίαι ἐξεργάγησαν ἀκράτητοι καὶ δεκαμισχίλια χεῖρες ἐκρότησαν χαιρετίζουσαι τὴν θαυμαστὴν μεταμόρφωσιν, ὁ ποιητὴς ἐνεφανίσθη εἰς τὸν στίβον, μετὰ τὸ μαῦρον ἐνδύμα τῆς πεζῆς ἐποχῆς μας, τὸν στίλβοντα ὑψηλὸν πῖλον καὶ τὸν ἀναπόσπαστον μονύelon. Ἀλλ' οἱ

πνευματικώτεροι τῶν θεατῶν εἶδον τὸν Εὐριπίδην νὰ ῥίπτῃ, μετὰ πατρικὴν φιλοστοργίαν, ἐπ' αὐτοῦ τὴν χλαμύδα του καὶ μίαν θεωρίαν θεατῶν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου νὰ στέφουν τὸ μέτωπόν του μετὰ δάφνην. Δὲν ἐξῶμεν πλέον εἰς τὸν 20ῶν αἰῶνα. Ἀνεξῶμεν δισχίλια ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ὁ Ἀθηναῖος ποιητὴς «ἐδολιεύετο τοὺς αἰῶνας», ὅπως τοῦ τὸ εἶχε γράφει κάποτε ὁ συμβολιστὴς Μαλλαμέ.

«Αὐτοβιογραφία» ὀνομάσθησαν αἱ Stances, αἱ Στροφαὶ τοῦ Μωρεάς. Ἀλλ' ὅταν λέγωμεν αὐτοβιογραφίαν δὲν ἐννοοῦμεν βέβαια τὴν κοινὴν ζωὴν τοῦ ποιητοῦ ἐννοοῦμεν τὴν βιογραφίαν τοῦ αἰσθηματος, τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς του. Ἐδόθη μία εἰκὼν τῆς ἰδιοφυίας τοῦ Μωρεάς, τῆς ὁποίας τελειότεραν μεταίως θὰ προσεπάθουν νὰ εὐρω. Προτιμῶ νὰ τὴν δανεισθῶ. «Ἐὰν ἤθελα (ἔγραψε βαθὺς ψυχολόγος τοῦ ἔργου του) νὰ εὐρω κατὰ ἀνάλογον μετὰ τὴν πολὺτροπον αὐτὴν Μοῦσαν εἰς τὴν ἀπειρον ποικιλίαν τῆς ἐμφύχου φύσεως, θὰ συνέκρινα τὰς μεταμορφώσεις τοῦ Μωρεάς πρὸς τὰς μεταμορφώσεις, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐντομὰ τινὰ ἐξελίσσονται εἰς τὸ τέλειον. Αἱ Σύξεις καὶ αἱ Ὁδαὶ εἶνε ὁ εὐρωστος εἰς σάρκα καὶ πλοῦσιος εἰς μέλι σκόλης, ὁ ὁποῖος ἐξογκώνεται καὶ χρωματίζεται, ἐμπρός μας, εἰς μερικὰς συσπάσεις. Ὁ Προσκυνητής, ἡ Οὐνώνη καὶ ἡ Ἐριφύλη εἶνε ἡ χρυσαλλίς, ἡ τόσον πλουσία εἰς χρυσόν, ὅσον χρυσόν ἔχει ἡ θαυμασία αὐτὴ λέξις—καὶ τὸ μεταξὺ ποῦ ὕφανετο ὁ βόμβυξ εἶνε τόσον ἀβρόν! Ἡ Ἰριγένεια εἶνε τὸ ἐντομον ποῦ ἐλυτρῶθη ἀπὸ τὰ δεσμά του, καὶ ποῦ ὁ ἥλιος ἐνδυναμῶναι καὶ σκληρύνει. Καὶ αἱ Στροφαί, ἡ πεταλοῦδα εἰς ὅλων των τὴν λάμπην καὶ ἡ ποίησις αὐτὴ, ἡ ψυχικὴ, ἐνθυμίζουσι, ὅτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν Ψυχὴ καὶ Πεταλοῦδα ἔχουν τὸ αὐτὸ ὄνομα (ὀνομάζονται ἐπίσης Ψυχὴ) καὶ εἶνε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα...»

Ἴδου σύμβολον ποῦ δὲν θὰ ἀπεκήρυττεν ὁ ποιητὴς τῶν Στροφῶν! Τόσον ἀκριβῆ δίδει τὴν ὑπόστασιν τῆς ποιησεὸς του, ἡ ὁποία διὰ μέσου τῆς ποικιλίας λαμπροφάνων λέξεων, σοφῆς φράσεως, θερμοῦ μυστικισμοῦ, χρυσοφύλας, ἐνθυμίζουσας τὸν Benvenuto Cellini καὶ τοὺς φλωρεντινοὺς ἀριστοτέχνους, μικρογραφικῆς κατεργασίας ἀπαραμίλλου σμιλευτοῦ, ἐφθασεν εἰς τὸ λαξευτὸν κάλλος καὶ τὴν ἀδιόρατον ψυχικὴν περιπάθειαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀριστουργημάτων—ἀδιάφορον ἂν ταῦτα λέγονται μετὰ τοῦ Παρθενῶνος, χορῶν τοῦ Σοφοκλέους ἢ Πινδαρικοῦ Ὁδαί.

Ἄ! εἶνε, ἀληθῶς, αἱ Στροφαὶ αὐταὶ ἡ Ψυχὴ τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος, μεταμορφωμένη εἰς νέαν μορφήν. Κάτι τι λεπτόν, διαφανὲς καὶ λαμπρόν, ὅπως ὁ αἰθὴρ τῆς Ἀττικῆς, τὰς περιβάλλει. Αἱ

Όταν ήτο μαθητής...

επιθάνατοι, αϊ ασύλληπτοι αποχρώσεις που αφί-
νει ο ήλιος, ανατέλλων ή δύων, επάνω εις τας
πλευράς του Ύμηττου, τας καταπέγγουν. Ο
σιγανός ψίδυρος των πεύκων, που χαιδεύει ή
ελαφρά ελληνική αύρα, ο λικνιστικός φλοιόσβος
των κυμάτων που ξεψυχούν εις τας δαντελλωτάς
ακτάς της Ελλάδος, γεμίζουν μελωδίας τους
ρυθμούς των. Η μέθη έαρος άπαλου ή ή
νοσταλγία φθινοπώρου άβροῦς μελαγχόλου, όπως
είνε ή έκφρασις του Έρμου του Πραξιτέλου
ή των αναγλύφων της Ήγησους και του Δεξι-
λεω, εις τον Κεραμειόν, τας περιβάλλει. Είνε ή
δύναμις ή υπερτάτη, ή τέχνη αυτή, ή οποία,
κατά την φράσιν του Ανατόλ Φράνς, γνωρίζει
να κρύπτεται και να περνά άπαρατήρητος. Και
είνε ή μόνη αξία να ονομάζεται τέχνη. Η
ποίησις του Μωρεάς περιπλέκεται επί μακρόν
εις τας πλούσια και εύχυμα, αλλά δυσεχώριστα
βλαστήματα του συμβολισμού, των δυσευρέτων
λέξεων, των παραδόξων εικόνων, άλλ' ανατέλλει
επιτέλους προς τον διαγνή ούρανον και τον
λάμποντα ήλιον, ως το άνθος της άττικής γης,
άπλοῦν και λιτόν, άλλ' υπερήφανον και κυ-
ρίαρχον. Ως εις το χορικόν του Οιδίποδος επί
Κολωνῶ, ή ιδιοφυΐα του Έλληνοσ — του Έλ-
ληνοσ εις δλασ τας σημασίας της λέξεωσ — ποιη-
του, ή άηδών τώρα λιγεία μινύρεται μεταξὺ
των χλωρών θάμνων και υπό την ούρανον
δρόσον θάλλουν καλλίβοτροσ δ νάρκισσοσ, το
στεφάνωμα των άρχαίων θεῶν, και δ χρουσανγής

κρόκοσ. Είς μίαν γλώσσα, ή οποία δέν ήτο ή
πρώτη γλώσσα του ποιητου, αλλά την οποία
εδάμασε με την δύναμιν εκείνων, που την εδή-
λασαν μαζί με το μητρικόν γάλα, αναζούν ή
γαλήνιοσ ένέργεια και ή ήρεμοσ άπλότης της
ελληνικήσ τέχνησ. Η μυστική νοσταλγία της
πατρίδοσ, αισθητήσ και νοητήσ, θαυματουργεί
και πάλιν. Μάσ αποδίδει τον νεοέλληνα ποιητήν
ποιητήν Έλληνα, όπως μάσ απέδωκε τον νεοέλ-
ληνα ζωγράφον Έλληνα ζωγράφον. Και ή
ποίησις εκείνου, όπως ή τέχνη αυτου «δλη αλά-
βαστροσ, χιών και μάρμαρον», εύρυθμοσ, εύ-
γραμμοσ, εύγενήσ υπέρροχοσ, πραγματοποιούν
το θαύμα αυτου της νοήσεωσ. Την ζωντανήν
διά μέσον των αίωνων ανάστασιν μιάσ τέχνησ,
της οποίασ το μυστήριον μάσ διαφεύγει. Το
ελληνικόν θαύμα ανανεώνεται.

Όσοι θα ήσαν διατεθειμένοι να πιστεύσουν
εις υπερβολάσ πανηγυριστου δέν θα είχαν παρὰ
να αφήσουν τους ρυθμούσ των Στροφῶν να
λικνίσουν την ρέμβην και τα ιδανικά των. Διά
να αποδοθοῦν εις γλώσσαν άλλην από εκείνην,
εις την οποίαν ελαξεύθησαν με σμίλην, έχουσαν
κάτι το φειδιακόν, θα έχρηιάζετο άλλοσ μεγάλοσ
ποιητήσ. Αλλά πῶσ να μη ζητήσωμεν ν' απο-
δειξώμεν διά παραδείγματοσ άπτου ποία υπήρ-
ξεν ή δύναμις της μετουσιώσεωσ, την οποίαν
ήσκησεν ή ελληνική νοσταλγία εις την ψυχήν
του ποιητου; Πῶσ να μην απομνημονεύσωμεν
τους μαρμαρινούσ αυτουσ στίχοσ, κάτω των
οποίων πάλλεται το βαθύτατον αισθημα, ὡσ

1. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟσ

ZAN MORÉAS

Σκίτσο του Μωρεάς υπό Sem

υπό τον άέρινον χιτώνα της Παιονίου Νίκης ή
ζωή της σαρκός;

O ciel aérien, inondé de lumière,
Des golfes de là-bas cercle brillant et pur,
Immobile fumée au toit de la chaumière,
Noir cyprés découpé sur un rideau d'azur;

Oliviers du Céphise, harmonieux feuillages
Que l'esprit de Sophocle agite avec le vent;
Temples, marbres brisés, qui, malgré tant d'outrages,
Seuls gardez dans vos trous tout l'avenir levant!

Parnès, Hymette fier, qui repoussant les ombres,
Retiens encore le jour sur tes flancs enflammés,
Monts, arbres, horizons, beaux rivages, décombres,
Quand je vous ai revus, je vous ai bien aimés.

Είς πόσας άρά γε λέξεις και πόσας εικόνας
και ποίαν χλιδήν φράσεωσ και ποίαν μέθην
χρωμάτων θα έβύθιζεν άλλοσ τον ύμνον αυτον
προς την Τέχνην, την Πατρίδα και το Μέλλον,
τον οποίον ο Μωρεάς έτόνισεν εις δάδεκα στί-
χοσ, στίχοσ άπαραμίλλου Ανθολογίασ, που
θα ζήσουν ένόσω ζή ή ποιήσις και θα θάλλουν
εφόσον το καλόν λατρεύεται;

Πάρνη, Ύμηττε περήφανε, που κι' άπ' τα ροδοπλάγια
Διώχεισ τους Ισκιούσ και σκορπάσ τριγύρω φῶσ και
[μάγια
Δέντρα, βουνά κ' έρειπια, κάθε άμορφο άκρογιάλι,
Ω πόσο σάσ άγάπησα, μόλισ σάσ είδα πάλι!

(ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ)

Γνωρίζω ύμνουσ προς την Ελλάδα φλογε-
ρωτέρουσ και εύγλωττοτέρουσ. Εύγενέστερον και
παθητικώτερον δέν μου έδόθη να άκούσω.

Από που ήρχισε και που δέν έφθασεν ο

Έλληνα ποιητήσ! Έρρόφησε τον μεθυστικόν
χυμόν κάθε ποιήσεωσ. Οι ρυθμοί και αι μελω-
δίαί δέν είχαν δι' αυτον μυστήρια. Έπαιε διαδο-
χικῶσ εις τας πηγάσ του Όμηρου και του Βιρ-
γίλλου, του Δάντου και του Πετράρχου, του
Du Bellay και του Ρονσάρ, του Μυσσέ και του
Χαίνε, του Βαδελαιρ και του Βικτωροσ Ούγκώ.
Υπέστη δλασ τας επιδράσεισ. Έξησεν δλασ τας
συγκινήσεισ. Ηρωμάτισε την ποιήσιν του με
την ούσιαν της ποιήσεωσ όλων των εποχῶν και
όλων των τεχνοτροπιῶν. Υπήρξε ρομαντικῶσ,
συμβολιστήσ, κατόπιν πραγματιστήσ, νεοιδανι-
στήσ, ποιητήσ της παρακμής, παραδόξοσ πολλά-
κις, σκοτεινῶσ ένίοτε. Αλλ' ή φωνή του αίμα-
τοσ, ο μυστηριώδησ άταβισμοσ, το άσυνείδητον
και το δαιμόνιον, που κατοικοῦν εις τας βάθη της
ψυχής κάθε τεχνίτου, κατίσχυσαν και έθριαμβευ-
σαν. Ο πολύμορφοσ ναόσ, τον οποίον άπετέλει
ή ποιήσις του, κοῦμα άλλόκοτον τόσων ρυθμῶν
ξενοτρόπων, κατέπεσεν εις έρειπια, και από τας
πέτρασ των έρειπιῶν αυτων άνεοτηλώθη στίλβων
εις την αίθριαν του πατρώου ούρανου ο εύγενήσ
ναόσ του αυστηροῦ δωρικοῦ κάλλουσ. Όλα τα
βλαστήματα των τροπικῶν, τα οποία εκαλλιέργη-
σεν ή σπανία αυτη ιδιοφυΐα, έμαράνθησαν και
από το μέσον των συντετριμμένων κλώνων και
των φυλλορροούντων άνθῶν των, άνέστη άγνόσ,
εὐδυτηνήσ, λευκόσ, ὡσ ο λαιμόσ του κύκνου, ο
κρίνοσ της ελληνικήσ τέχνησ. Ενόμιζε κανείσ,
διε όπως ή Ίφιγένεια του Γκαίτε και ο ποιη-
τήσ, διά μέσον τόσων μεταμορφώσεων, τόσων
μεταβολῶν, τόσων άλλοιώσεων «ανεξίτη με την
ψυχήν την Ελλάδα». Την άνεῦρε. Και αι Στρο-

φαι ἦνθησαν. «Ἡ πατρις ἐθριάμβευσεν—ἐγραφε κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωρεᾶς Ἰταλὸς κριτικὸς—καὶ μαζί της ἐθριάμβευσεν ὁ ποιητής,» ἐθριάμβευσεν ἡ ἰδέα τοῦ «καλοῦ καὶ ἐθριάμβευσεν ἡ αἰωνία Τέχνη. Ὁ ποιητής διὰ τῶν μάλλον ποιικίλων ὁδῶν ἐπανήλθεν εἰς τὸ ἑλληνοικὸν αἰσθημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κάλλους.»

Πῶς ν' ἀποδώσῃ κανεὶς δι' ἀναλύσεων τὸ σεμνόν, τὸ εὐγενές, τὸ ἥρεμον καὶ ὁμῶς παθητικὸν κάλλος τῶν ἀπαραμίλλων αὐτῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπεκλήθησαν «κρυστάλλινα δάκρυα» καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν αὐτὰ καὶ μόνον τὴν σπανιότεραν Ἀνθολογίαν, τόσα ἀριστοεργήματα ὅσα καὶ στροφαί; Ὑπῆρξαν πολλοὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ποιητῶν πλησιάσαντες ἢ θελήσαντες νὰ πλησιάσουν πρὸς τὸν κλασσικισμὸν τῶν παλαιῶν. Κανεὶς ὁμῶς δὲν μᾶς ἔδωσε τὴν αἰσθησὶν τοῦ μὲ τὴν αὐτὴν ἐντασιν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν, ὅπως ὁ Μωρεᾶς. Τὸ μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἐτελεσιουργήθη ἐπάνω εἰς τὴν ὀδόνην, ὅπου ἐχάρασεν ὁ Γύζης τὸ ἄσπιλον ἑλληνικὸν σχέδιόν του, ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸν χάρτην, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Μωρεᾶς ἔρριπτε τοὺς λαξευτοὺς ἑλληνικοὺς στίχους του. Ἡ αὐτὴ ὀδυνηρά, ἀλλὰ καὶ πόσον ὑπερήφανος καὶ ἥρεμος μελαγχολία τῆς νοσταλγίας, ἐνέπνεε καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνο. Ἡ ἰδία δύναμις τοῦ δράματισμοῦ ἐνεφύγανε καὶ τοὺς δύο καλλιτέχνους καὶ τοὺς ἔφερε μέχρι τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδεώδους, ἀπὸ ὅπου μόλις ἔκλιναν διὰ νὰ αἰσθανθοῦν, ὡς πνοὴν ἀναφλέγουσαν τὸ δαιμόνιον, ἀλλὰ μὴ ταράσσουσαν τὴν Ὀλύμπιον τέχνην των, τὰ πάθη, τὰς δόνας, τὰς ἀπογοητεύσεις τῶν συγχρόνων των.

Ἐπὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως θαυμάσιον ἀνάγλυφον: Ἡ Ἀθηνᾶ, στηρίζουσα τὴν κεφαλὴν ἐπάνω εἰς τὸ δόρυ, νεύει κάτω σκεπτομένη. Εἰς ἐμὲ φαίνεται ὡς νὰ κύπη κατὰ πρὸς τὴν πόλιν της, γεμάτη ἀπὸ ὅλην τὴν σκέψιν ποῦ ἀνέρχεται ἀπ' αὐτὴν ὡς λιβανωτὸς πρὸς τὸν βωμόν της, καὶ σύννοος νὰ βυθίζεται εἰς τὴν μελαγχολίαν της. Ἡ τέχνη τοῦ Γύζη καὶ ἡ τέχνη τοῦ Μωρεᾶς—τῶν δύο καλλιτεχνῶν τῶνδ' ὁμοίων ἢ συγκρίσις μοιραίως ἐπιβάλλεται—τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ἐκ τοῦ ἀναγλύφου αὐτοῦ τῆς σεμνότητος καὶ τῆς χάριτος, ἀνανεῶνουν ἐνώπιόν μου.

Ὁ ἑλαφρὸς πέπλος τῆς θλίψεως του περιβάλλει τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου καὶ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ καὶ ἂν ὑπῆρξαν κριτικοὶ εὐφυεῖς καὶ πολὺτροποὶ, οἱ ὁποῖοι ἐνθουσιάζοντο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καλλιτέχνους, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοήσουν κατὰ βάθος, ἡμεῖς τοὺς ἐννοοῦμεν καλλίτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, διότι εἴμεθα Ἕλληνες καὶ διότι ὡς δῶρον ἐδόθη εἰς μίαν φυλὴν νὰ θαυμάσῃ καὶ νὰ ἐννοῇ ἐκεῖνους ποῦ ἠρμήνευσαν τὸ παντοειδὲς αὐτῆς ὄνειρον καὶ

ἐθέρμαναν τὴν τέχνην των εἰς τὴν φλόγα τῆς ψυχῆς της.

Ne dites pas : la vie est un joyeux festin ;
Ou c'est d'un esprit sot, ou c'est d'une âme basse.
Surtout ne dites point : elle est malheur sans fin ;
C'est d'un mauvais courage et qui trop tôt se lasse.

Riez comme au printemps s'agitent les rameaux,
Pleurez comme la bise ou le flot sur la grève,
Goûtez tous les plaisirs et souffrez tous les maux ;
Et dites c'est beaucoup et c'est l'ombre d'un rêve.

Ἡ ἁρμονία τῆς γλυκυτέρας ἐλεγειακῆς ποιήσεως τῆς ἀρχαιότητος πάλαι εἰς τοὺς ἀπλοῦς καὶ θλιβεροὺς αὐτοὺς στίχους καὶ δὲν εἶχεν ἀδικον ἴσως ὁ Μωρεᾶς λέγων μὲ τὴν ἰδιόζουσαν εἰς αὐτὸν ἀφελὴ καὶ παιδικὴν περιαιτολογία, ὅτι ἂν οἱ ἄλλοι στίχοι του δὲν ἤξιζαν ἴσως, ἀλλ' αὐτοί, ἐκεῖνοι καὶ αὐτοί:

Céphise, fier torrent, j'ai l'âme encore heureuse,
Du jour que j'ai revu tes bords pleins de clarté ;
Tu gardes dans ton lit la grâce sinuense
De ton onde tarie aux rayons de l'éché.

αὐτοὶ εἶνε ἄξιοι τοῦ Ἐυριπίδου.

Καὶ μήπως δὲν θὰ εἶχε δίκαιον νὰ εἶπῃ, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄλλοι, ὁ πρόλογος τῶν *Στροφῶν*:

Le grain de blé nourrit et l'homme et les corbeaux
L'arbre palladien produit la douce olive,
Et le triste cyprès, debout sur les tombeaux,
Balance vainement une cime plaintive.

εἶνε ἄξιοι τοῦ Σοφοκλέους;

Πράγματι τὸ πνεῦμα τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἐυριπίδου ἐπνευσε διὰ τῶν στίχων αὐτῶν καὶ αἱ μέλισσαι τοῦ Ὑμηττοῦ ἤλθαν καὶ πάλιν ν' ἀποθέσουν ἐπὶ τῶν χειλέων ἑνὸς θνητοῦ τὸ μέλι, τὸ φέρον εἰς κάθε ξανθὴν σταγόνα του ὡς μίαν ἀκτίνα τοῦ αἰκτικοῦ ἡλίου. ἴσως καὶ αὐτὸ ποῦ ἐλεγεν ὁ ποιητής, ἡμισοβαρεῦόμενος καὶ ἡμισοεισνεύόμενος, διὰ τὴν τελευταίαν φράσιν ἐπεσεπέπτετο τὴν Ἑλλάδα:

— Τρία πράγματα ὑπάρχουν ἐδῶ: Ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ὑμηττὸς καὶ ἐγώ! οὔτε αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ὑπερβολήν.

Εἶνε οἱ κατ' ἐξοχὴν Ἀθηναῖοι, Ἀθηναῖοι ὄχι διότι ἐφύνησαν εἰς τὴν αἰτικὴν γῆν, ἀλλὰ διότι μετουσιώθη εἰς αὐτοὺς ὅλη ἡ αἰτικὴ λεπτότης καὶ χάρις. Καὶ ἂν ἡ σεμνὴ εὐγένεια τοῦ Σοφοκλείου δράματος καὶ ἡ ἀρρητος χάρις τοῦ ἀδανείτου βουνοῦ, ἐπάνω εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ὁποῖου ἡ δύσις ἀφίνει «ὡσεὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀμεθύστου», εἶνε δυνατόν νὰ αἰσθητοποιηθοῦν εἰς κατὰ ζωντανὸν καὶ κατὰ σύγχρονον, ἐνώπιόν μας, εἰς τοὺς στίχους τῶν *Στροφῶν* αἰσθητοποιοῦνται καὶ ἐκφράζονται.

Ἡ τέχνη των εἶνε ἀπλή καὶ ἥρεμος ὡς τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα καὶ ὁμῶς τόσον παθητικὴ ὅσον αὐτά. Ἡ συντομία, ἡ συγκεντρωμένη ἐκφρασις, ἡ ἀπαράμιλλος σμίλευσις τοὺς δίδουν

τὴν δύναμιν τῶν βαθυτέρων ποιημάτων. Ἡ ἑλαφρὰ καὶ ἀδιάκριτος εἰρωνεία τοὺς χαρίζει τὴν ψυχὴν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Δὲν ὑπάρχει οὔτε μία λέξις περιττὴ εἰς κανένα στίχον. Καμμία παραφρονία δὲν ἀσχημίζει τὸ ἄφρον κάλλος των. Δὲν ὑπάρχει εἰς στίχον, ὁ ὁποῖος εἶνε δυνατόν νὰ παροραθῇ. Δὲν ὑπάρχει μία στροφή, ἢ ὁποῖα νὰ εἶνε κοινὴ καὶ νὰ μὴν ἐγκλείη εἰς τὴν ἀλαβαστρίνην μορφήν της τὴν εὐρωστον ἐντασιν μιᾶς πλήρους ἰδέας. Τὸ φῶς τοῦ ἰδεώδους καὶ τοῦ κάλλους καταφέγγει τὰ ποιήματα αὐτά, ὅπως ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου καταφέγγει τὸ καθαρόν νᾶμα. Ἀποτελοῦν ὑψηλὸν δίδαγμα ἰδανικοῦ, ποιήσεως καὶ ἀληθείας. Ἐξηγοῦν διατὴν ἐπιούσαν τοῦ θανάτου τοῦ Μωρεᾶς μίαν ἐφήμερον ἐπέγραψε τὸ περὶ αὐτοῦ ἄρθρον «Ὁ θάνατος ἑνὸς κλασσικοῦ ποιητοῦ». Καὶ δικαιοῦν τὸν Γάλλον κριτικόν, ὅστις ἐνθουσιάζοντο, ὅτι ὁ Ἀνδρέας Χενιέρος, ὁ Γάλλος ποιητής, ποῦ ἐνεκαινίαζε τὸν 19^{ον} αἰῶνα, ἦτο καὶ αὐτὸς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐχαιρέτιζε τὰς *Στροφὰς* μὲ τὴν ἐξῆς φράσιν: «Οὕτω καὶ ὁ ὑστερογενῆτος τῶν μεγάλων Γάλλων ποιητῶν εἶνε καὶ αὐτὸς Ἕλληνας!»

Θροεὶ διὰ μέσον τῶν ποιημάτων αὐτῶν, ἡ ἀπλή λιτότης τῶν ὁμοίων εἶνε πλουσιωτέρα πάσης χλιδῆς, θροεὶ, ὡς διὰ τῶν ἀπεριττων στηλῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἀθάνατον τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅχι τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς συμβάσεως, τῆς συνθήκης, τῆς γυψίνης ἀπομιμήσεως. Ἀλλὰ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ὁ ὁποῖος εἶνε ἐκφρασις καὶ ζωὴ καὶ κίνησις: ὅστις διὰ κανόνων ἀπαραβάτων ἐρμηνεύει τὰ αἰσθητήματα καὶ τὰς λεπτοτέρας παραλλαγὰς των: ὅστις ἐντὸς ρυθμῶν ἀφύγουν καθαρότητος περικλείει αἰωνίαν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅστις, μεταρσιῶνων καὶ ἐξυψῶνων, σκορπίζει γύρω μας ἀμάραντα τὰ ἀνθη τοῦ ὄραϊου.

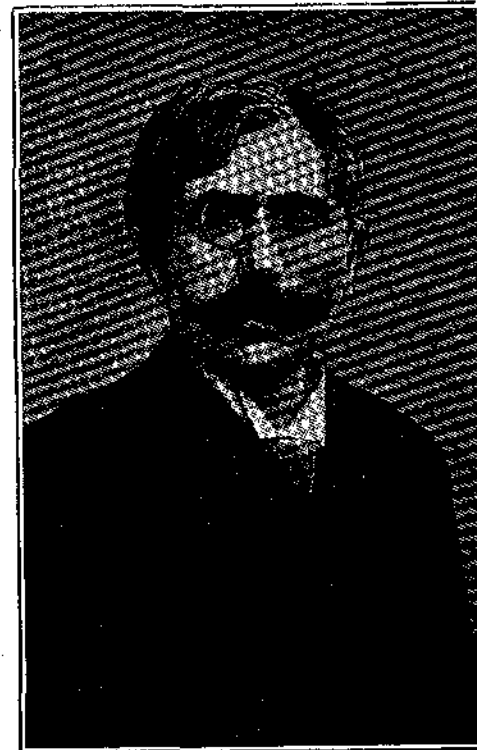
Πρέπει νὰ ἀφεθῇ κανεὶς εἰς τὸ θέλητρον μιᾶς ἐαρινῆς δύσεως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ ἐννοήσῃ ὅλον τὸ κάλλος τῶν συνθέσεων αὐτῶν. Νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον κάμνοντα σχεδὸν διαφανῆ τὰ ἀκροστέφανα τῶν στύλων τοῦ Παρθενῶνος ὡς παγχρύσους λυχνίας, ἐπάνω εἰς τοὺς στυ-

λοβάτας των: νὰ θαυμάσῃ τὸν Ὑμηττὸν βυθιζόμενον εἰς τὴν ἰοβαφῆ σκιὰν τῶν ἀποχωρήσεων του: νὰ εἰσπνεύσῃ τὸ ἀρωμα τῶν ἰων ἀνερχόμενον ἀδιάκριτον ἀπὸ τὴν πεδιάδα: νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀτμοσφαιραν τῆς αἰωνίας νεότητος ἀνανεῶνουσαν τὴν ζωὴν τῶν αἰωνίων μαρμάρων. Ἡ μαγεία τοῦ αὐτοῦ φωτὸς περιβάλλει τὰ ποιήματα, τὸ τοπεῖον καὶ τὰ μνημεῖα, καὶ ἡ γλυκύτης τῆς αὐτῆς ἀντιφεγγῆς ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν των. Μία μυστηριώδης συνάφεια τὰ ἐνώνει καὶ εἶνε αὐτὴ ὅ,τι ὀνομάζομεν: πνεῦμα ἑλληνικόν!

Ὁ χαρακτήρ τοῦ ποιητοῦ ὑπῆρξεν ὄχι ὀλίγωτερον ἀγνός, ὑψηλόφρων καὶ λευκὸς ἀπὸ τὴν ποιήσιν του. Ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ θαυμάζουν τὴν εὐσυνείδητον αὐτοῦ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν τέχνην, τὴν εὐλαβίαν καὶ θερμὴν πρὸς τὰ γράμματα λατρείαν, τὴν ὑπὸ φαινομενικῆν ἀφροντησίαν πολύμοχθον ἐπιζητήσιν τῆς τελειότητος, τὴν ἀφιλοκέρδειαν τῆς ζωῆς. Εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ δόξα ἀγορεύεται καὶ αὐτὴ, ὁ Μωρεᾶς κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ τὴν δόξαν, ἢ ὁποῖα δὲν πωλεῖται. Δὲν συγκατέβη ποτὲ εἰς ταπεινώσεις, εἰς χυδαίους συμβιβασμούς, εἰς συναλλαγὴν, χάριν κοινοφημίας ἢ κέρδους. Διεφύλαξεν ἀμειώτων τὴν ἀνεξαρτησίαν του, περιορίζων τὰς ἀνάγκας του, διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Αἱ κρίσεις του, ἂν δὲν ὑπῆρξαν δίκαιαι, ὑπῆρξαν ὁμῶς ἐλεύθεραι. Καὶ εἰς ἐπίμετρον ποτὲ δὲν συγκατετέθη νὰ καταβιβάζῃ τὴν διανοητικὴν παραγωγήν μέχρις ἐμπορίας. Ἐγραφεν ὄχι κατὰ παραγγελίαν ἢ κατ' ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ μόνον κατ' ἐμπνευσιν. Καὶ δὲν παρεδίδοε τίποτε εἰς τὴν δημοσιότητα, πρὶν νομίσῃ, ὅτι ἔδωσεν εἰς αὐτὸ τὴν τελικὴν μορφήν, ἔτοιμος νὰ τὸ ἀναχαινεύσῃ, νὰ τὸ σκαλίσῃ, νὰ τὸ λειάνῃ ἐκ νέου, διότι δὲν παρεδέχετο ποτὲ, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν τελειότητα.

Ὁ Κλαρετὴ διηγήθη, εἰς τὸν ἐπιτάφιόν του, χαρακτηριστικὸν ἀνεκδοτὸν τῆς ἀγωνίας τοῦ ποιητοῦ. Οἱ μαθηταὶ των τὸν περιεστοίχιζαν. Ὁ Σουλβαῖν, ὁ ὑπέροχος τραγωδῶς, ὑπέμνησε τὴν στροφήν τοῦ ποιήματος ποῦ τελειώνει μὲ τὸν στίχον:

Sophocle m'a parlé!

ZAN MOREAS—Τελευταία φωτογρ. Ch. Gerschell

— Πέστε μου τούς στίχους αυτούς! ελπε κάποιος.

— Θα σάς τους έλεγα, αν μου ενθυμιζατε τās πρώτας λέξεις.

Ἡ ἀσθενής φωνή τοῦ Μωρεᾶς ἐψιθύρισεν:

A cette heure...

Καὶ ὁ τραγῳδὸς ἐξηκολούθησεν:

A cette heure où le soir tombe du ciel et plane
Et frémit doucement dans l'ombre du platane,
De roses enroulé,
Pendant que je songeais, l'esprit plein d'amertume,
Des bords où le Céphise, en se brisant, écume,
Sophocle m'a parlé!

— Ὑπαγόρευσέ μου τούς ὠραίους αυτούς στίχους, εἶπεν εἰς ἕκ τῶν παρισταμένων. Καὶ τούς ἔγραψε.

Τότε ὁ Μωρεᾶς ἐζήτησε τὸ ἀντίγραφον. Μὲ ἀπλανεῖς ὀφθαλμούς, ποῦ τούς ἐσκέπαζεν ἥδη ἡ ἀχλὺς τοῦ θανάτου, τούς ἐπηλήθευσε. «Μέχρι τελευταίας πνοῆς ἡ ἰδέα τοῦ τελείου τὸν ἀπησχόλει».

Ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν ὠραῖος, ὅπως ἡ ζωὴ του. Τὸν ἀντίκρυσεν, ὅπως οἱ στωϊκοὶ φιλόσοφοι μὲ τὴν ψυχρὰν γαλήνην ἐκείνων ποῦ ἐγνώρισαν ὅλας τās πικρίας τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ διὰ τούς ὁποίους ὁ θάνατος εἶνε ἀπλῶς ἡ τελευταία ἀπογοήτευσις — ἔχουσα ἀκριβῶς τὴν γλυκύτητα, ὅτι εἶνε ἡ τελευταία. «Ὁ μέγας ποιητής», εἶπεν εἰς τὸν θαυμάσιον ἐπιτάφιόν του εἰς τὸν Μωρεᾶς ὁ Γάλλος ὑπουργός, «ἀπέθανεν ὡς ἦρωας» ἀντιμετωπιζὼν τὸν ἐχθρόν, ἀφοβος καὶ ἀκλόνητος, ἄξιος τῶν εὐγενῶν προγόνων του, οἱ ὅποιοι, στρατιῶται, ἠγνόησαν τὸν φόβον.»

Ἡ σκιρτή, ἡ ὁποία ἐξετυλίχθη πλησίον τῆς κλίνης τοῦ νοσηλευτηρίου, ὑπῆρξεν ἀκόμη γαληνωτέρα μάχης. Ἐνεθύμιζε τὴν ἄλλην ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶδον αἱ Ἀθῆναι πρὸ δισχιλίων ἐτῶν, ὅταν οἱ μαθηταὶ ἄλλου ὑπερόχου Ἀθηναίου παρηκολούθουν δακρυόντες τὸν ἥλιον νὰ χρυσώσῃ μὲ τās τελευταίας ἀκτίνάς του τὰ ἀκρωτήρια τοῦ ναοῦ τῆς Παρθένου, ὧραν μοιραίαν τοῦ παντοτεινοῦ χωρισμοῦ. Ὅπως ὁ Σωκράτης, καὶ ὁ Μωρεᾶς διελέγετο πρὸς τούς περὶ αὐτὸν περὶ τῶν μεγάλων διδαγμάτων, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ λατρεία τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ καλοῦ εἰς τὸν βίον. Καὶ ὡς ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ κωχυθῆ, ὅτι κοσμήσας τὴν ψυχὴν διὰ τοῦ ἰδίου τῆς κόσμου, διὰ σωφροσύνης, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, ἐλευθερίας καὶ ἀληθείας, ἐπερίμενεν ἀτάραχος τὴν πρὸς τὸν Ἄδην πορείαν, ὅταν ἡ Βίμαρμένη τὸν ἐκάλεσεν¹.

Ἐζήτησε νὰ μείνῃ μόνος μὲ τὸν νεανικὸν τοῦ φίλου, τὸν Μπαρρῆς, καὶ ἐκεῖ εἰς μίαν ἐξομολόγησιν ὑπερτάτην, διετύπωσε μὲ ὀλίγας λέξεις,

¹ Πλάτωνος: *Φαίδων* LXIII.

τὸ αἰσθητικὸν δόγμα τῆς ζωῆς του. Ὅχι ὅπως ἐσάλλισεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀλαλητὸν τῆς μάχης καὶ τὴν ὀχλοβοῆν τοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' ὅπως τοῦ τὸ ἐδίδαξεν ἡ βαθεῖα γνώσις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ὠραίου ἡ γαλήνιος ἐπίγνωσις.

— Δὲν ὑπάρχουν εἶπε, κλαστικοὶ καὶ ρομαντικοί. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνοησία. Λυποῦμαι ὅτι δὲν εἶμαι τῶρα καλλίτερα διὰ νὰ σοῦ τὸ ἀναπτύξω!..

— Θέλω φῶς καὶ ἀνθῆ, ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ Μωρεᾶς — ὡς εἰς ὀπτασίαν πλέον, σχεδὸν ὑπερκόσμιον καὶ ὅλων πνευματικῆν, τῆς προσφιλοῦς γενεθλίου γῆς, τὴν ὁποίαν λούει τὸ ἀπεφθὸν φῶς καὶ στολίζουσι ὠραῖα τὰ ἀνθῆ. Αἱ πατρῷαι Μοῦσαι καὶ Χάριτες τὰ ἔφεραν νοερῶς, ἀπὸ μακρῶν, εἰς τὴν κλίνην τῆς ἡρέμου ἀγωνίας τοῦ ποιητοῦ καὶ ἡ τελευταία του λέξις ὑπῆρξε σύμβολον τοῦ ἔργου του. Φῶς γαλήνιον ἀγάζει τὴν κλασσικὴν εὐγραμμίαν του καὶ τὰ ἀνθῆ πλέκονται περὶ τῶν κινόντων αὐτοῦ, ποῦ ὑψώνονται σεμνοὶ εἰς τὸ κνωοῦν, τότε παιδρὰ ὡς τὰ ρόδα καὶ αἱ ἀνεμῶναι, τότε πένθιμα ὡς οἱ ἀσφόδελοι καὶ τὰ ἴα.

Ἐκεῖνος, ὅστις ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὡς ἀρχαῖος Ἕλληνας, ἠθέλησε καὶ πέραν τοῦ τάφου του νὰ μείνῃ Ἕλληνας. Ἀφῆκε τὴν παραγγελίαν νὰ καῖ ὁ νεκρός του — κληνός ἐκ τῆς φλογός, ὅπως καὶ ἡ ζωὴ του¹, κατὰ τὸ περιφημον ποίημά του. Καὶ ἐνῶ τὸ σῶμα, ὅπου κατέφησε τόση ποίησις, τόσος ἰδανισμός, τόσον βαθὺ τὸ αἰσθημα τῆς Ἑλλάδος, παρεδίδετο εἰς τās ἀγνιστικὰς φλόγας, στίχοι τῆς Ἱριγενείας ἐψάλλοντο. Μετ' ὀλίγον μία τεφροδόχος κάλπη ἐδέχετο ὅ,τι ἀπέμεινεν ἐκ τοῦ ποιητοῦ. Δὲν ὑπάρχει τάφος διὰ νὰ χαραχθοῦν ἐπ' αὐτοῦ οἱ ἴδιοι του στίχοι, τούς ὁποίους ὁ Παλαμᾶς μετέφρασε μὲ τόσον αἰσθημα:

«Κόψτε τὰ μύρτα τὰ λευκὰ ἀπὸ τὰ περιβόλια τῆς Ἀθήνας — ἀπὸ τὴ Νύμη τὸ γαισεμί — Στὴ Δίλη καὶ στὸ Παρίσι θεοῖστε τὰ περιήρημα τὰ ρόδα — ἀπὸ τῆς γαλανῆς τῆς Μαρτίνας πηγαίνετε νὰ πάρτετε ἀκόμη ὅλη τὴ χλωρίδα τὴ λιμνόχαρη, γὰρ νὰ μοῦ πλέξετε, φίλοι, τὸ στεφάνι, ποῦ μὲ στολίζει καὶ μὲ φυλάει ἀπὸ τὸν καιρό».

Ἡ πένθιμος κάλπη τὸν ἀντικαθιστᾷ καὶ ἐπ' αὐτῆς τὸ ἴον τῆς ἀττικῆς γῆς, «στολίδι τοῦ ὄχρου θανάτου ἢ τῆς φλογεράς ἀγάπης», θὰ λαξευθῆ μᾶλλον ἢ τὸ ρομαντικὸν ρόδον. Ἐφημέρως εἰσέ-

¹ Ἴδου τὸ ποίημα αὐτὸ, κατ' εὐστοχον μετάφρασιν:

Ὁ εὖ τοῦ αἰθέρος σύντροφε, ἀδιάφορε καινέ,
Λέω πῶς σοῦ μοιάζω λίγο.
Εἶνε ἡ ζωὴ σου μᾶς στιγμῆς, ἀφανισμένη ἐμέ,
Μὰ ἀπ' τὴ φωταῖν, ὅπως εὖ, κινῶ ἀργὰ νὰ φύγω.

Ὁ! γὰρ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ γόνατά του ὡς λυόνῃ
Καὶ στάχτη ὅλο ὡς μαζώνῃ.
Ἐμεῖς οἱ δύο ἀσυγκίνητοι, καινέ μου, ὡς ἀνεβαύμε
Ψηλά ν' ἀφανιστοῦμε!

Μετάφρασις: ΘΡΑΣ. ΖΩΪΟΠΟΥΛΟΣ

πνευσε τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ, ἐνῶ τὸ ποθεινὸν ἐκείνου ἄρωμα γεμίζει διὰ παντός ὀλόκληρον τὸ ἔργον του. Ἀλλὰ δὲν θὰ ραντίσωμεν μὲ κοινὰ δάκρυα τὴν ὀλίγην αὐτὴν σποδόν, τόσον ἀπλῆν καὶ λιτῆν, ὅσον καὶ αἱ *Στροφαὶ*. Ἄς τὴν φέρωμεν μᾶλλον μίαν ἡμέραν φθινοπώρου, πενθίμως πεπλοῦσαν τὸν Ὑμηττόν, εἰς τὴν κορυφὴν του, καὶ ἐκεῖ ἄς τὴν σκορπίσωμεν, εἰς τās ριπὰς τῆς ἀττικῆς αἰθρας, φεροῦσας τὴν θνήσκουσαν ψυχὴν τῶν ροδοδαφνῶν τοῦ Ἰλισσοῦ.

Ὡς μία νέα πνοὴ θὰ γεμίσῃ τότε τὸν διαφανῆ ἄερα καὶ ἐνουμένη μὲ τὴν πνοὴν τοῦ Σοφοκλέους καὶ τῆς Σαπφούς, τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Σιμωνίδου, τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτου, θὰ ἐξαγγέλλῃ, διὰ μέσον τῶν αἰώνων καὶ διὰ μέσον τῶν θαλασσῶν, τότε ὡς ψίδυρος καὶ τότε ὡς κλαγγή: θὰ ἐξαγγέλλῃ, ὅτι αἰώνια ζῆ ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα, ὅτι ἀφθαρτος ὑπάρχει ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, καὶ ὅτι πρὸς ἕνα καὶ τὸν ἴδιον μελωδεῖ σκοπὸν ἡ ἑλληνικὴ λύρα.

Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

JEAN MORÉAS

ΕΡΙΦΥΛΗ

Ἀκολουθώντας τὸ σοφὸ τὸ πάτημα — τοῦ Μαντουανοῦ ποῦ μ' ἔθρεψε περίφημος μὲ τὴ χάρη του, — μέσ' ἀπὸ τὴ Στύγα τὴ μισητὴ καὶ ἀπὸ τὸν ἀχόρταγο τὸν Ἀχέρωντα. — Ἐριφύλη, νὰ με στοῦ μαύρου Τάρταρου τὰ βάρη. — Μὴ με καταφρονᾷς, χαριτωμένη Σκιά, κάψε — στὰ μάτια μου μπροστὰ τὸν παλιὸ καημό σου, — στάλαξε τὰ δάκρυά σου μέσα στὴ σκέψη μου τὴν εὐλαβητικὴ, — σὰν τὰκριβὸ τὸ μπάσαλμο μέσ' στὴν καθάρια ὕδρια.

«Ὅμοια μὲ τὸν ἀνάλαφρο τὸν ἄνεμο — τρέχω — ἀπὸ τότε ποῦ τὸ παράτησε ἡ ζωὴ — τὸ κορμί μου. — Μὰ τοῦ κορμιοῦ τὸ μόλεμα καὶ τὰ δεινὰ — θάνατος δὲν τὰ σβύνει.

«Ἄκου λοιπόν. Ἡ ἔγνοια — τοῦ χρυσοῦ στολιδιοῦ — δὲ μὲ νίκησε καθὼς τὸ διηγηθῆκανε — στόματα πλαναμένα. — Μὲ νίκησε ἡ ξανθόμαλλη Ἀφροδίτη — θεὰ τροπαιοφόρα.

«Ὁ ἄντρας μου εἶταν ἦρωας — βλαστάρι τοῦ Ὀϊκλέα. — Τὸ κουπὶ τραβοῦσε μέσα στὴν Ἀργῶ. — πλάι πλάι μὲ τὸ Θησεῖα. — Τοῦ ἐκηβόλου Φοῖβου Ἀπόλλωνα — εἶτανε μάντης. — Ὅμως δασά, τραχιά τὰ γένηια του — στὸ πρόσωπό του ἐπάνω. — Κι ὁ ἄλλος ὅταν ἦρθε, — πῶς ἀνθίζε ἀπὸ νιάτα! — Στὰ μάγουλά του μόλις ἀρχίζε καὶ χάραζε τὸ ξανθὸ χνούδι. — Τὴν ψυχὴ δὲν τὴ μεθᾷ τὸ ὄργανο — τὸ Βερεκυντιανὸ — καθὼς μεθοῦσε ἡ φωνὴ του κάθε φορὰ ποῦ μοῦ ἔλεγε: — Νὰ σὲ φυλάν οἱ θεοί, εὐγενικὴ δέσποινα! — Κ' ἐννοίωσα τότε τὴ ντροπὴ μου — σὰν τὸ πεσμένο φύλλο, — σὰν τὴ γοργὴ τὸν πόθο μου — μανία τοῦ Βορριά.

«Ὁ νιάτα! εἶναι τὰ χέρια σας — σὰν τὸν κισσὸ στὸ δέντρο γῦρο! — Μὰ τὰ γεράματ', ἄλλοίμονο! — εἶν' ἕνα πλῆθος ἴσκιοι χαμένοι!»

Εἶπε καὶ σώπασε σὰ νὰ τῆς ἔλειψε τὸ θάρρος. — Σὰν τάλογο τὸ ἀνυπόταχτο ποῦ υποψιάζεται, — ἡ μνήμη σου ποδιζει, φάντασμα τρομασμένο, — καὶ ἀπὸ τὸ στόμα σου ποτὲ κανεῖς δὲ θὰ γουκῆσῃ — πῶς ἕνα σου παιδί, πιστεύοντας πῶς θὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἔρωτά σου τὸν ἔνοχο, — τὴ μόλεψε μὲ τὸ αἷμα σου τὴ γῆ τὴν τροφοδότρα. — Στοῦ ἀλύπητου Μίνωα καὶ στοῦ Αἰακοῦ τὰ παλάτια, — Γυναίκα, δὲν τὸ χαιρέσαι πὰ τὸ φθαρτὸ κορμί σου, — τὰ μάτια σου τὰ δλόφωτα, τὰ φουντωτὰ μαλλιά σου, — χαρὲς τοῦ χαιδίου, τὰ φράτα σου τὰ χέρια. — Τῶρα ἡ θεῖα τρομφερὴ ἀγάπη — τοῦ

κάκου θάγωνίζοιαν νὰ σὲ σφιχταγκαλιάσῃ.— Ὅμως γιὰ τὸν Ἀλκμαίωνα τὸ μητρο-
χτόνο — ἀκόμα εἶναι χεροπιαστὸ τὸ ἀπατηλὸ εἶδωλό σου. — Ὅμοια χτυπᾷ τὸ σίδερο
κομμένο πριναρι — μέσα στὸ δάσος τὸ βαθὺ γιὰ νὰ κάμῃ τὸ ἀλέτρι.

Ἀλλοίμονο! θνητοί, μακρὰ, σὰν ἀπὸ κακὸ λιμάνι, — ἀπ' ὅσα ἔγνοια φιλόδοξη
δολερὰ δρμηνεύει, — ὅτι καὶ ἡ τύχη ἀλλάζει, καὶ ἡ προσδοκία ἀβέβαιη, — ὅταν κανεῖς
τραβᾷ πέρα κι ἀπ' ὅτι πρέπει. — Συνετὴ θέληση καρδιάς πού δὲν τὴν κυριεύει
τίποτε, — σὰν τὸ ἄρμα ἀπὸ τὸ δέξιο κυβερνημένο χέρι. — Μὰ ὁ τυφλωμένος ὁ θυμὸς
σὰν ἀστόχαστος ταῦρος, — συχνὰ δὲν πιτυχαίνει τὸ σκοπὸ, καὶ τινάζετ' ἔξω.

Μοῦσα μου, ἄς τάφήσουμε, τὸ ποτάμι καὶ τοὺς κάμπους τούτους — καὶ τὸν
Πλούτωνα καὶ τὶς ἀδερφάδες πού κανεῖς δὲν τολμᾷ νὰ τὶς ὀνομάσῃ, — κι ἄς πᾶν
πιὰ τὶς συντρόφισσες νὰ ξαναβρῶν ἡ Σκιὰ, — ἐκείνες πού πεθάναν ἀπὸ ἀγάπη.

Βλέπω τὴ Φαίδρα θλιβερή, μαζί ἔνοχη καὶ ἀθώα, — τὴ Μύρρα πού τὴν ἔλιω-
σεν ὁ βδελυρὸς τῆς πόθος, — ἀπὸ ὀλέθρου προμήνυμα τὴν Ἄγλαυρο χαμένη, — τοῦ
Μακαρέα μαζί ἀδερφή, γυναῖκα, τὴν Κανάκη, — τῆς Λήμνος τὴ βασίλισσα τὴν καρ-
διοφλογισμένη — γιὰ τὸν Ἰάσονα ἄπιστο, τὸν ἄτρομο Ἀργοναύτη, — τὴ Λαοδάμεια,
τὴν Ἡρώ, Ἐρμιόνη κ' Εὐρυδίκη, — τὴν Κυδίαπη πού πιάστηκε σὲ κάποια ἀπαίσια
βρόχια, — τὴν τρυφερὴ τὴν Πρόκριδα πού τὴν Αὐγὴ ζηλεύει, — τὴν Ὑπερμνήστρα,
τὴν Εὐάδνη, τὴ Φυλλίδα ἀκόμα, — καὶ τὴ Διδῶ τὴ συνετὴ πού τὴν παράτησε, — γιὰ
νὰ ὑπακούσῃ στοὺς θεοὺς θεοσεβῆς ὁ Αἰνείας.

Πῶς λυπητερὰ σαλεύει, τί γλυκὰ πού ἀναστενάζει — τῶν κατατρεμένων ἴσκιων
τὸ θαμπὸ μελίσι — σά, γλυκόπικρα, θυμᾶται τὰ παλιὰ τὰ βάσανα! — ἔτσι κ' ἔνα
ὄραϊο βράδι, μέσα στὴν πεδιάδα, — τὸ κλαδί τὸ χτυπημένο ἀπὸ χλιαρὸ ἔνα φύσημα! —

Ἀρμονικὴ Βιογύλιε, τῆς Μάντουας τιμὴ μεγάλη, — καθὼς τὸ ρέμα τὸ ἦσυχον
στὸ πέρασμά του — βοηθᾷ, τρέφει τὰ νιόφυτα νοτίζοντάς τα, — ἔτσι ἡ σοφὴ φωνὴ
τοῦ πλήχτρου σου — χυμένη μέσα στοὺς καιροὺς, — τὴν ἀρετὴ τονώνει τῶν ἀκέρωτων.
— Κ' ἐσὺ πού τὸ κατόρθωσες, Δάντη, σὰν τοὺς ἀρχαίους, — νὰ μεγαλώσῃς τὴν ἀδύ-
νατην ὁρμὴ τῆς Γοτθικῆς σου Μούσας, — τόσο τὴν εἶχες τὴν καρδιά γιομάτη ἀπὸ
τὴν Καλλιόπη, — μὲ τὰ γλυκὰ, μὲ τὰ βαθιά, τὰ θεῖα σου τὰ τραγούδια — τοῦ Παρ-
νασοῦ ἱεροῦ τρανοῦ τὶς δυὸ κορφὲς ἀνέβης — τῆς χριστιανῆς παράδεισος νάβρης
ἐκεῖ τὸ δρόμο. — Ἀγαπημένοι μου δασκάλοι, στὰ μαθήματά σας, — ὑπάκουος, τόλ-
μησα φωνὴ νὰ δώσω στὴ σκιὰ τῆς Ἐριφύλης. — Ἄμποτε κι ὁ Ἀπόλλωνας ὁ πολυ-
δοξασμένος — νανάβη τὴ μανία μου ξαφνικὰ κάθε φορὰ πού λαγγεῖ — καὶ γιὰ
τοὺς δυὸ σας νὰ ταιριάζω στὴ γαλλικὴ κιθάρα ἐπάνω — τὰ λόγια πού εἶπε μέσα ἐκεῖ
στὴν Πολιτεία τοῦ Θρήνου — μὲ μίλημα τοςκανικὸ, τοῦ πιὸ γέρου ὁ πιὸ νέος:

«Πατέρες, ξακουστοὶ σοφοί, τῆς ποιήσεως κολυμπήθρες, — φῶς καὶ στολίδι τῶν
ψαλτῶν τῶν ἄλλων, — στηρίχτε τὸν ἀδύνατο, κι ἄς μοῦ λογαριαστῆ — κι ὁ πόθος
πού νάποζητῶ τὰ ἔργα σας μὲ κάνει.»

Μετάφρ. Κ. ΠΑΛΑΜΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ

Ἰμμένα, ἀνθρώπινη καρδιά κ' ἀνθρώπε δίχως πίστι,
Πού θάμπασαν τὰ μάτια σου ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ φῶτα.
Τὸ πῶς φωτίζει μέσα μου ποτὲ σου δὲν θὰ μάθης
Ὁ ἦσκιος, πού τὸ φύλλωμα τοῦ δρόμου αὐτοῦ μοῦ εἰχνεῖ.

✽

Νοιάθω τοὺς ἦχους σου, ὃ φωνὴ κυρναϊκὴ πού ἔχουν
Μιὰν υπεράνθρωπη ἔννοια.
Κι' ἀπὸ τὰ χέρια μου νερά τῆς Κασταλίας τρέχουν
Καθάρια κρυσταλλένια.

Και σεῖς μοῦ ἦσαν μιὰ φορὰ, Μοῦσες, πιὸτὸ γενναῖο
Θερμὸ καὶ εὐωδιασμένο.
Τώρα ἡ ψυχὴ μου κοιτάει σὰ λείψανο ὄραϊο
Μὲς στ' ἀνθη σας θαμένο.

(«Στροφές»)

Μετάφρ. ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ

... Στόμα, πολὺ γλυκύτερο κ' ἀπὸ τὸ μέλι ἀκόμα
Σ' τὰ βᾶθη τῆς κηφελῆς συναγμένο,
Πιὸ ἄλικο ἀπ' τὸν μήκωνα πού ξεπροβάλλει, ὃ στόμα!
Ἄνάμεσα σὲ κάμπο χλοημένο,
Σμίξε τὰ χεῖλη σου γλυκὰ μὲ τὸ δικό μου στόμα
Τρελλὸς νὰ γίνω ἀκόμα!
Κ' ἔτσι, ἀγάπη μου ἐσὺ, στερνὴ μὲς' τὴν καρδιά μου,
Παίρνοντας ὄρη καὶ βουνὰ γιὰ σένα
Θὰ φτάσω σέρνοντας μαζί τὰ ἐρωτικὰ ὄνειρά μου
Σ' τὴν ἀκρὴ τοῦ χειμάρρου, ὀημένα!

Κ' ἐκεῖ μ' ἔνα μὺν πῆδημα νὰ βυθισθῶ στὴ λήθη
Μ' ὄλο τὸν κρῦφο τὸ καημὸ πού μ' ἀναφες στὰ
[στήθη ...

(«Στὴν Δέσπονιά μου» —
Ποιητικὲς Ἀλληγορίαις)

[Ἀπόσπασμα]

Μετάφρ. + ΠΕΤΡΟΥ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ

Ὅταν μέσα στὸν ἄνεμον καὶ μέσ' στὴ νύχτα θὲ νάρθῶ
Στὸν ἔρμον βράχο νὰ καθήσω,
Πού καὶ τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς ἐκεῖ θὰ λησμονήσω
Καὶ σένα μόνο θὰ γροικῶ,

Δὲ θὰ σοῦ φτάσῃ, Ὁκεανέ, μὲ λίγον ἀλαφρὸν ἀφρὸ
Τὸ πρόσωπό μου νὰ δροσίσης;
Μ' ἔνα μεγάλο χτύπημα τοῦ κύματός σου ξαφνικὸ
Θὰ πάρῃς με στὴν πίκρα σου καὶ θὰ μ' ἀποκοιμίσης.
(«Στροφές»)

Μετάφρ. Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Ποτὲ μὴν πῆς: εἶναι ἡ ζωὴ χαρὰ καὶ γιορτασμός,
Ἔτσι μιλᾷ μίαν ἄσση ψυχὴ καὶ τιποτένια.
Μ' ἀκόμα πιότερο μὴν πῆς: ἀτέλειωτος καημὸς,
Γιατὶ θὰ νάσαι ὁ ἀτολμος πού δὲ βαστᾷ τὴν ἔννοια.

Γέλα καθὼς τὴν ἀνοιξὴ σαλεύουν τὰ κλαριά,
Καὶ σὰν τὰ γέρι στέναζε καὶ σὰν τὸ κύμα μοῖρου,
Κάθε χαρὰ δοκίμασε καὶ κάθε συφορὰ
Κ' ὕστερα πῆς: εἶναι πολὺ, κ' ἴσκιος ἐνὸς ὄνειρου.
(«Στροφές»)

Μετάφρ. ΛΕΑΝΤΡΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Κισσέ, πού μὲ βουκολικὴ χάρις κι ἀπλὴ στολιζεις
τὰ ἐρείπια τῶν μνημείων ὄλο εἰρήν,
καὶ στὸν παλιὸ τὸν πλάτανο, τὸ μάγιο μοῦ χαρίζεις,
πού ἡ ἀγκαλιά σου πνίγει.

Ὅμως, κισσέ ὀλοσκοπέτεινε, προλάντων σ' ἀγαπῶ
σὲ κάποια κρήνη κρεμασμένο,
καὶ τὸ νερὸν ἀφίνοντας νὰ ρεῖ θρηνητικὸ,
στὸ μάρμαρο δεξαμενῆς πού ἔχει ὁ καιρὸς ραῖσμένο.

(«Στροφές»)

Μετάφρ. ΣΩΤΗΡΗ ΣΚΙΠΗ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ἔργα τοῦ Μωρεᾶς ἀνέκδοτα, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς
Variations sur la vie et les livres, πού
θὰ βγῆ σὲ λίγες ἡμέρες, εἶνε, τὰ ἀποσπάσματα
ἀπὸ τὸ *Φιλοκῆτη* καὶ *Αἴαντα* πού θὰ γράψῃ
τὸν πρόλογό τους ὁ Barrès, καὶ πού θάγραψουν
νὰ τυπωθοῦν, *Ἔργα καὶ ἡμέρες ποιητῶν*, πού
θὰ τυπωθῆ ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὶς *Variations*,
δυὸ τοῦλάχιστο τόμοι *Κριτικῶν μελετῶν καὶ*
σημειώσεων καὶ μικρὰ ἀριστοτεχνικὰ διηγή-
ματα ἐπιγραφόμενα *Μετὰ τὸ Δεκαήμερον*, συνέ-
χεια τῆς ἀθανασίας τοῦ *Βουκιονίου*.

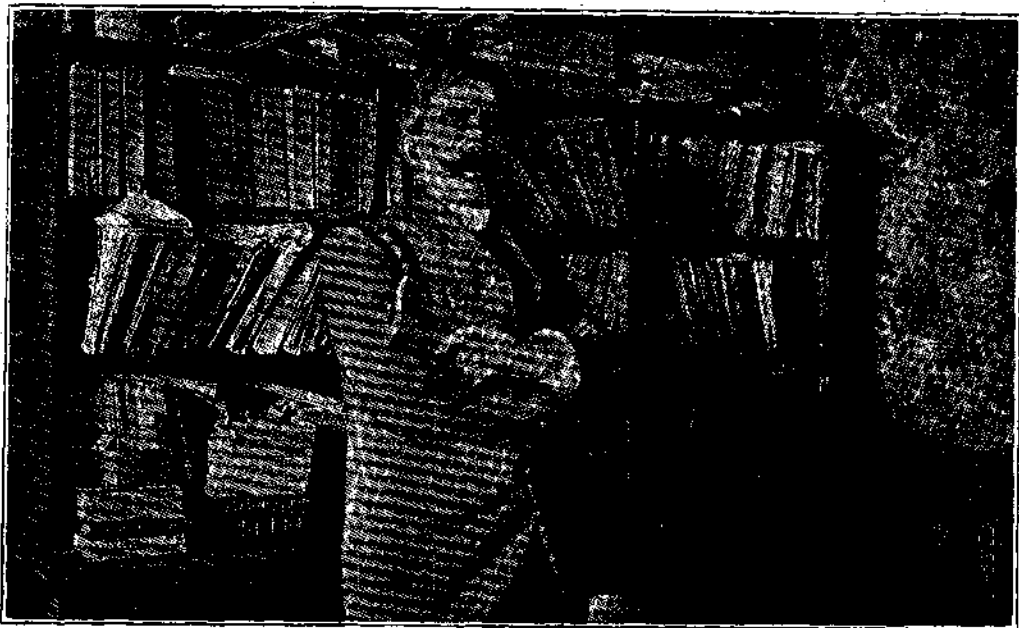
Τὸ γραφεῖο τοῦ Μωρεᾶς θὰ μεταφερθῆ ὀλό-
κληρον στοῦ Μ. Barrès, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ δια-

θήκη τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἀνεξέλεγκτος θὰ
ταχτοποιήσῃ ὅπως αὐτὸς θελήσῃ τὰ χαρτιά του,
τὰ χειρόγραφα του καὶ τὴν ἀλληλογραφία του.

Ὁ Μωρεᾶς στὴ διαθήκη του τοῦ δίνει τὸ
δικαίωμα τοῦ Barrès νὰ μὴ δημοσιέψῃ ὅτι
νομίσει ὅτι δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ τίποτε στὸ
ἔργο του.

Ὁ Barrès στὴν ἐρώτησή μου, ἂν θὰ κάμῃ
χρῆσι αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος, μοῦ ἀπάντησε:
— Μὰ ἔχετε τίποτε τοῦ Μωρεᾶς πού νὰ μὴν
εἶνε τέλειο; Κι αὐτὸ ἀκόμα, νὰ μοῦ δίνῃ τέτοια
ἐξουσία, δὲ χαρακτηρίζῃ τὴν τελειότητά του; ...
Σκεφθῆτε τί σημαίνει αὐτό...

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ο ΖΑΝ ΜΟΡΕΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΟΥ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΓΑΛΛΙΑΣ — ΤΟ ΠΟΥΛΙ ΚΑΙ Ο ΧΩΡΙΑΤΗΣ

Εΐτανε μιὰ φορά, στὰ παλιὰ - παλιὰ τὰ χρόνια, ἕνας πλούσιος χωριάτης, πού εἶχε δικιά του ἀμέτρητα χωράφια, δάση καὶ ποτάμια. Κι ἀπὸ τᾶλλα τᾶγαθὰ, εἶχε ὅσα θέλετε κ' εἶχε κ' ἕνα καστέλλι ὅπου δὲν εἶχε ταίρι σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ τόσο θαυμασιό, πού νὰ σᾶς τὸ ἱστοροῦσα θὰ φαινόταν παραμῦθι.

Δὲν πιστεύω ποτὲ νὰ ξαναχτίσουνε τέτοιο πυργοκαστέλλο, οὔτε τόσον πλούσιο πύργο. Ἐνα ποτάμι τὸ περναῖ κλωνε, καὶ τὸ περβόλι, ἀτίμητο περβόλι, πλήθος εἶχε τὰ φυτὰ, σπάνια καὶ ὄραϊα.

Δὲν εἶτανε κανεὶς λιγόμεναλος, μὰ πολὺ ἔξυπνος ἱππότης, ἐκεῖνος πού σοφίστηκε νὰ τὸ σιάξῃ ἔτσι ὁμορφα.

Ἦτοτε ἀπὸ τὸν κύρη, πῆρε τὸ χτήμα ὁ γιὸς κληρονομιά, κι αὐτὸς τὸ πούλησε σὲ κείνον τὸ χωριάτη. Ἔτσι πῆγε, ἀπὸ χέρι σὲ χέρι: καὶ βέβαια, μὲ τοὺς κικίους τοὺς κληρονόμους, πάνε στᾶνάθεμα κάστρα καὶ πολιτεῖες.

Ποῦ νὰ τὰ πῶ καὶ νὰ τὰ ὀνοματίσω ὅλα τὰ βότανα πού βλαστολογούσανε στὸν ὄμορφο τὸν κῆπο: ἀληθινὰ ὅμως τὰ ρόδα καὶ τὰ λογιῶ-λογῆς λουλούδια σκόρπιζαν ἐκεῖ τὴν εὐωδιά τους τὴ γλυκειά, κ' εἶχανε τάρωματα τὴ δύναμη καὶ χάρη, πού ἕνας ἄρρωστος καὶ πιασμένος κοιτάμενος στὴ σέντια, ἔφτανε νὰ περάσῃ μιὰ

καὶ μόνη βραδυὰ στὸν κῆπο, γιὰ νὰ φύγῃ τὸ πρῶτ' ἔγροδ καὶ γιατρομενός.

Τὰ λειβάδια εἶτανε τόσον ὀμαλά, πού δὲν ἔκανε τὸ χόρτο οὔτ' ἀπάνω οὔτε κάτω. Τὰ δέντρα ἴσια καὶ ψηλά, κάνανε καρπὸ χειμῶνα - καλοκαίρι.

Τέλος πάντων, πρέπει νὰ ξέρετε πὼς ὅλα σὲ κείνο τὸ περβόλι, εἶτανε καμωμένα μὲ τὰ μαγικά.

Καταμεσῆς μιὰ βρύση, μὲ γάργαρο καὶ ὑγιανὸ νερό, ἀνάβρυνε ἀναβροχόντας. Τὴν ἠουιῶνανε τὰ ὁμορφότερα δέντρα, κ' εἶτανε τὰ κλώνια τους μὲ τόσο τέλεια τέχνη βαλμένα, ὥστε καὶ τὶς μεγαλύτερες μέρες τοῦ καλοκαιριοῦ, δὲν τὰ περνοῦσε ὁ ἥλιος. Καὶ δὲν εἶτανε στὸν κόσμο ἀνεμική καὶ μπόρα, μ' ὄση δύναμη κι ἂν εἶχαν, ἄξιες νὰ μαδήσουνε τὰ φύλλα ἢ νὰ ξεκολλήσουνε τὴ φλούδα ἀπὸ κείνα τὰ δέντρα.

Ἐκεῖ μέσα, σ' ἕναν πεῦκον ὅπου ψήλωνε μὲ χάρη, ἕνα πουλί ἔρχόταν καὶ λαλοῦσε, δυὸ φορές τὴ μέρα: τὸ πρῶτ', κ' ἔπειτα τὸ βράδυ.

Πὼς νὰ μιλήσω γιὰ κείνο τὸ ξεῖταιο πουλί, δὶχως νὰ στοχίσω τίποτα; Θὰ πῶ μονάχα πὼς εἶτανε πῶ μικρὸ παρὰ ὁ σπουργίτης καὶ πῶ μεγάλο παρὰ τὸ τρουποκίρσο, καὶ πὼς λαλοῦσε τόσο καλά, πού ξεπερνοῦσε τὴ γαλιάνδρα καὶ τᾶνδόνι. Γιατί, βέβαια, εἶτανε στὶς ρίμες καὶ στὰ λιανοτράγουδα πῶ διαβασμένο παρὰ κάθε

παιγνιδιάτορα τῆς ἄρπας ἢ τῆς λύρας. Καὶ τὸ τραγοῦδι του εἶχε τὴ χάρη νὰ διώχνῃ τὸν πόνο ἀπ' τὸν κακοτυχισμένο, καὶ νὰ κάνῃ τὸν ἀσπρμάλλη γέρο νὰ θαρρῇ πὼς ξαναγινόταν νῶ παλληκαράκι καὶ ἄξιος νῶρέση.

Πρέπει νὰ μάθετε ἀκόμη πὼς τὰ γλυκολαλήματα τοῦ πουλιοῦ εἶτανε πού συντηρούσανε στὸ περβόλι τὸ πλοῦτος καὶ τὴν ὁμορφιά του. Γιατί ἀπ' τὸ τραγοῦδι γεννιοῦνται οἱ ἔρωτες πού κάνουν καὶ προκόβουν τᾶνθη καὶ τὰ δέντρα.

Ἄς μὴν ξανάρθῃ τὸ πουλί, καὶ τὸ περβόλι θὰ μαραθῇ κ' ἡ βρύση θὰ στερέψῃ!

Ὁ χωριάτης εἶχε συνήθειο νᾶρχεται κάθε μέρα νᾶκούῃ τὸ πουλί. Ἐνα πρῶτ', ἤρθε νὰ πλύνῃ τὸ πρόσωπό του στὴ βρύση, καὶ τὸ πουλί, πού εἶτανε ψηλὰ στὸν πεῦκον ἀπάνω, ἀρχίζει νὰ τραγουδάῃ ἕνα σκοπὸ πολὺ διασκεδαστικὸ καὶ γεμάτο διδάχες.

Τὸ πουλί ἔλεγε στὴ δική του γλῶσσα:

Ἀκούστε μου ὅλοι τὸ τραγοῦδι,
νιοί, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί,
ὅσοι δουλεύετε σὲ ἀγάπη,
κι ὅσοι στὸν πόνο εἶστε πιστοί.
Ἀκούστε με καὶ σεῖς κοπέλλες,
τρισεύγετες καὶ πανωραῖες!
Νὰ κάνετε τὴν προσευχή σας
καὶ τοῦ Θεοῦ τὶς ἐντολές.
Συχνὰ - πικρὰ νὰ λειτουργήσατε
σὲ μοναστήρια κ' ἐκκλησιές:
γιατί ὅποιος πάει στὴν ἐκκλησία,
ποτὲ δὲν πέφτει σὲ ἁμαρτία.
Καὶ βάλτε τὸ καλά στὸ νοῦ σας:
ἔχουν μιὰ γνώμη Θεὸς καὶ Ἀγάπη.
Ὁ Θεὸς τὴ Φρόνηση ἀγαπᾷ,
κ' ἡ Ἀγάπη δὲν τὴν ἀψηφᾷ.
Ἐπιση, Ψέμα, ὁ Θεὸς τὰ ὀχτρεύεται,
κ' ἡ Ἀγάπη στὴν Ἀλήθεια χαίρεται.
Τιμὴ κ' Ἐδγένεια στρέγει ὁ Θεός,
κ' ἡ Ἀγάπη δὲν τοὺς εἶναι ὀχτρός.

Ἔτσι τραγουδοῦσε τὸ πουλί, καὶ ἅμα εἶδε, καθισμένο κάτω στὸ δέντρο, τὸ χωριάτη πού ἄκουε, ἄρχισε νὰ τραγουδάῃ μὲ ἄλλο ὕφος:

Ὁ ρυάκι, κράτα τὴ ροή,
καστέλλι, πύργοι, σωριασθήτε,
ἄνθη καὶ δέντρα, μαραθῆτε,
σαλίσσα ἀγούροι καρποί.
Πρῶτα στὶς ἠοικερὲς βρογιᾶς
ἔρχόνταν Νιοὶ καὶ Κοπελλιές,
κ' εὐφραίνονταν μὲ τοὺς σκοπούς μου,
κ' εἶταν ἡ ἀγάπη τους ἀγάπη,
κ' εἶταν ἀπλόχεροι περίσσια,
μ' ἐδγένεια καὶ μ' ἀντριωσύνη
δοξάζανε τὴν Ἰπποσύνη.
Ἄλοι μου! ἀχόρταγος χωριάτης,
πού ἔχει Θεὸ του τὴ φλουριά,
τώρα μ' ἀκούει ὅσο τοῦ ἀρέσει.
Γιὰ νὰ πληθύνῃ τους ἡ ἀγάπη
ἐκόνταν νὰ μ' ἀκούσουν
κι αὐτὸς μόνο γιὰ νὰ γλεντᾷ,
νὰ τρώῃ καὶ νὰ μεθοκοπᾷ.

Ἄμα εἶπε τὰ λόγια τούτα, πέταξε τὸ πουλί. Ὁ χωριάτης διαλογίζεται πὼς, ἂν μπορέσῃ

καὶ τὸ πιάσῃ, θὰ τὸ πουλήσῃ, βέβαια, σὲ καλὴ τιμὴ καὶ, ἀνίσως καὶ δὲν τὸ πουλήσῃ, θὰ τὸ βάλῃ στὸ κλουβί, νὰ κελαιῇ μέρα καὶ νύχτα.

Ψάχνει καὶ μηχανεύεται τόσο πού βρῶσαι τὰ κλαδιά, ὅπου συχνότερα πάει καὶ κουρνιάζει τὸ πουλί.

Καὶ τότε προετοιμάζει μιὰ θελειά, καὶ τὴ στήνει μὲ προσοχὴ στὸ δέντρο.

Τὸ βράδυ, ἅμα τὸ πουλί ξαναῆρθε νὰ κουρνιάξῃ στὸν πεῦκο, πιάστηκε στὰ βρόχια. Καὶ ὁ σιχαμερὸς χωριάτης ἀνεβαίνει ἀμέσως καὶ τᾶρπάει.

— Τὸ χωριάτη ὅποιος δουλεύει τέτοια πλερωμὴ θὰ λήθῃ, κάνει τὸ πουλί. Δὲν ἔχεις ὅμως νὰ κερδήσῃς τίποτα, γιατί μεγάλη δὲ θᾶναι ἡ ξαγορά μου.

— Τραγουδοῦσες γιὰ τὸ κέφι σου, κάνει ὁ χωριάτης, θὰ τραγουδᾷς τώρα γιὰ μένα.

— Μοῦ φαίνεται πὼς περπατεῖς σὲ στράτα πού δὲν ξέρεις, κάνει τὸ πουλί. Εἶχα ἐγὼ στὴ διάθεσή μου κάμπους καὶ λαγγάδια, ποτάμια καὶ λειβάδια, καὶ τώρα θὰ μὲ βάλουνε μέσα σ' ἕνα κλουβί, ὅπου θὰ μοῦ δίνουνε νὰ τρώω, ὅπως στοὺς φυλακωμένους. Ἄφησέ με νὰ φύγω, καλέ μου καὶ γλυκέ μου, γιατί ποτὲ μου δὲ θὰ τραγουδήσω ὅσο εἶμαι στὴ σιλαβιά.

— Μὰ τὴν πίστη μου, λέει ὁ χωριάτης, θὰ σὲ φάω.

— Θὰ κάνῃς φτωχικὸ προσφάγι, λέει τὸ πουλί, γιατί εἶμαι ἀπαχο καὶ μικρὸ. Ἄφησέ με νὰ πηγαίνω θὰ κάνῃς κῆμα δίχως ὄφελος, ἀνίσως μὲ σκοτώσῃς.

— Μὰ τὴν πίστη μου, τοῦ κίκου χάνεις τὰ λόγια σου, καὶ ὅσο μὲ παρακαλᾷς, λιγότερα θὰ κάμω.

— Βέβαια, λέει τὸ πουλί, σωστὰ καὶ ὅπως ἡ τάξη τὸ ἀπαιτεῖ πολλές φορές ἀκούσαμε νὰ λένε: ὁ γλυκὸς ὁ λόγος ἐννίζει τὸ χωριάτη. Μιὰ ἄλλη ὅμως παροιμία μᾶς μαθαίνει ὅτι κι αὐτὸς στὸ ὑπεροχὴ κάνει τὴν ἀνάγκη φιλοτιμία. Ἄκουσέ με, ἀνίσως καὶ μ' ἀφήσῃς νὰ φύγω, θὰ σοῦ μάθω τρία ρητὰ, πού κανεὶς ἀπ' τὴ γενιά σου δὲν τὰ ἤξερε ποτὲ. Καὶ θὰ μπορέσῃς ἀπ' αὐτὰ μεγάλο νᾶχῃς ὄφελος.

— Ἀνίσως κ' εἶμουν βέβαιος γι' αὐτὸ, λέει ὁ χωριάτης, θάκανα στὴ στιγμὴ αὐτὸ πού μοῦ ζητᾷς.

— Στὴν πίστι μου, λέει τὸ πουλί, δὲ σοῦ λέω ψέματα.

Ὁ χωριάτης ἀνοίγει τὸ χέρι καὶ τὸ ἀφήνει νὰ φύγῃ.

Πετάει τὸ πουλί καὶ πάει καὶ κάθεται στὸ δέντρο. Εἶτανε σὲ κακὴ κατάσταση καὶ μὲ τὰ φτερά του ἀναφρικασμένα, γιατί τὸ κακομεταχειριστὴ ὁ χωριάτης. Μὲ τὴ μύτη του ἄρχισε νὰ γυαλίξῃ τὰ φτερά του ὅσο καλύτερα μπορούσε.

Ἄν ἐρωτᾷτε γιὰ τὸ χωριάτη, αὐτὸς δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα ποτὲ νᾶκούσῃ τὰ τρία ρητὰ.

— Χωριάτη χωριάτη τοῦ εἶπε τὸ πουλί περιγελάοντας, ἀκουσε, καὶ ἂν εἶσαι ἄξιος νὰ καταλάβης, θὰ μάθης μιὰ μεγάλη ἀλήθεια: δὲ ἀκούς, μὴν τὰ πιστεύεις δὲλα.

Ὁ χωριάτης σουφρώνει ἀπ' τὸ θυμὸ τῆ μύτη του καὶ λέει:

— "Ἄμ' τῶξερα ἐγὼ αὐτό.

— Φίλε μου, τοῦ κάνει τὸ πουλί, βάλτε το καλὰ στὸ νοῦ σου, καὶ πρόσεξε μὴν τὸ ξεχάσης.

— "Ἀχ! τοῦ κάνει ὁ χωριάτης, νὰ μπορούσα νὰ σὲ ξαναπιάσω ἄλλη μιὰ φορά, δὲ θάναγελοῦσες ὕστερα κανένα πιά ξοῦ.

— "Ἄσ' τ' αὐτά, τοῦ κάνει τὸ πουλί, καὶ ἀκουσε τοῦτο, πού εἶναι καλὸ γιὰ νὰ τὸ ξέρης: μὴ λυπάσαι πὺν δὲν ἔχεις, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχες.

— Μοῦ ἔταξες σὶν τιμὴ σου, νὰ μοῦ μάθης τρία ρητὰ πὺν κανεῖς ἀπ' τῆ γενιά μου δὲν τὰ ἤξερε ποτέ. Καὶ κάθεται καὶ μ' ἀραδιάζεις ὅτι κάθε ἀνθρώπος ξέρει καὶ κολοξέρει. Τὸ βλέπω τώρα, μὲ γέλασες δίχως καμιὰ ντροπή.

Καὶ τὸ πουλί τοῦ ἀποκρίνεται:

— Θέλεις νὰ σοῦ τὰ ξαναπῶ; Πολὺ φοβοῦμαι μὴν τὰ ξεχάσης.

— Τὰ ξέρω καλύτερα ἀπὸ σένα, τοῦ κάνει ὁ χωριάτης, δὲν εἶμαι τόσο ἀγράμματος, ὅσο θαρρεῖς. Μὰ τώρα μοῦ ξέφυγες, καὶ μὲ περιπαίζεις. Κατὰ τῆ συμφωνία μας, μένει ἀκόμα τὸ τρίτο ρητό: πές μου το, ἂν θέλῃς, γιατί δὲν ἔχω πιά ἐξουσία ἀπάνω σου. Λέγε μου, τί εἶναι; Θὰ τὰκούσω μὲ τὴν καρδιά μου.

— Ἀκουσε καλὰ, τοῦ κάνει τὸ πουλί, τὸ τρίτο ρητὸ εἶναι τέτοιας λογῆς, πὺν ὅποιος τὸ μάθη, δὲ θάχη ποτέ του φόβο νὰ φτωχήνη.

— Ναι, τοῦ κάνει ὁ χωριάτης, γεμάτος χαρὰ, αὐτὸ εἶναι τὸ ρητὸ πὺν μοῦ χρειάζεται.

— Κακόμοιρε χωριάτη, τοῦ λέει τὸ πουλί: μὴν πετᾷς στὰ πόδια σου ὅτι κρατᾷς στὸ χέρι. Ὁ χωριάτης ἀναψε καὶ κόρωσε. Κρατήθηκε μιὰ στιγμή, κ' ὕστερα εἶπε:

— Αὐτὰ εἶναι παραμαντέματα γιὰ παιδιά. Μὲ γέλασες. Ἐγὼ τῶξερα καὶ τὰ καλοῦξερα ἀπὸ πολλὴν καιρὸ δὲ αὐτὰ πὺν ἤρθες νὰ μὲ μάθης.

Τὸ πουλί τοῦ ἀπηλογήθη τώρα:

— Μὰ τὴν πίστη μου, ἂν ἤξερες τὸ τρίτο αὐτὸ ρητὸ, δὲ θὰ μ' ἀφηνες νὰ φύγω τὴν ὥρα πὺν μὲ κρατοῦσες στὰ χέρια σου.

— Ἀλήθεια λές, τοῦ κάνει ὁ χωριάτης, τᾶλλα δυὸ ὅμως, τὰ ἤξερα καλὰ.

Τὸ πουλί, τὸ πονηρὸ πουλί, τοῦ λέει τότε:

— Ἐλεεινὲ χωριάτη, δὲν ξέρεις, τί ἔχασες πὺν δὲ μὲ σκότωσες.

— Τί εἶπες, νὰ σὲ χαρῶ; τοῦ κάνει ὁ χωριάτης.

— Χωριάτη σιχαμένο, μάθε πὺν μέσα στὸ κορμί μου εἶναι ἓνα πολύτιμο πετράδι πὺν ζυγιάζει τρεῖς οὐγγιές: ὅποιος τὸ κρατεῖ, ὅτι πράμα κ' ἂν ζητήση, ἀμέσως γίνεται, γιατί τέτοια χάρην ἔχει ἐκεῖνο τὸ πετράδι.

Τὰκούει ὁ χωριάτης αὐτό, καὶ στηθοδέρνεται, καὶ σκίζει τὰ ρούχα του, καὶ κομματιάζει μὲ τὰ νύχια τὸ πρόσωπό του, καὶ φωνάζει πὺν εἶναι ὁ πῖδ ἄτυχος τοῦ κόσμου.

Τὸ πουλί, πὺν τὸν κῦτταζε ἀπὸ τὸ δέντρο ἀψηλά, διασκέδαζε κατὰ πολλὰ μὲ τὴν ἀπελπισία του. Καὶ ἄμα εἶδε πὺν ὁ χωριάτης εἶχε κάνει τὰ ρούχα του κομμάτια, κ' εἶχε κάνει τὸ κορμί του ὅλο πληγές, τοῦ εἶπε:

— Ἐλεεινὲ χωριάτη, ὅσην ὥρα μὲ κρατοῦσες στὰ χέρια σου, μπορούσες νὰ δῆς πὺν εἶμουν κ' ἀπὸ σπουργιτή πῖδ μικρό, κ' ἀπὸ μελισσοουργό, κ' ἀπὸ σπῖνο ἀκόμα, πὺν δὲ ζυγιάζον τὸ καθένα οὔτε μισὴ οὐγγιά.

— Στὴν πίστη μου, λέγει ὁ χωριάτης βαρκαρδισμένος, ἀλήθεια λές.

— Χωριάτη, χωριάτη, τοῦ κάνει τὸ πουλί, ἔπρεπε λοιπὸν νὰ καταλάβης πὺν σὲ περιπαίζα μιλόντας σου γιὰ τὸ πετράδι.

— Τὸ βλέπω καὶ τὸ καλοβλέπω, λέγει ὁ χωριάτης: ὅμως πρωτύτερα τὸ πιστεψα, μὰ τὴν ἀλήθεια.

— Χωριάτη χωριάτη, τοῦ κάνει τὸ πουλί, φανερώθηκε πιά τώρα πὺν δὲν τὰ ἤξερες τὰ ρητὰ. Μοῦ φαίνεται πὺν λυπήθηκες τὸ πράμα πὺν ποτὲ δὲν εἶχες, σὺν ἔδειξες τόση μεγάλη ἀπελπισία γιὰ τὸ πετράδι: μοῦ φαίνεται πὺν πέταξες στὰ πόδια σου ὅτι κρατοῦσες στὸ χέρι, ἀφήνοντάς με νὰ φύγω. Χωριάτη χωριάτη, ἀκουσε καὶ τοῦτο ἀκόμα: τοῦ κἀκὸν ὅποιος δὲν ἔχει γνώση ἀκούει τὸ λόγο τὸ γνωστικό, ἢ τὸν εὐγενικό τὸ λόγο ὅποιος δὲν ξέρει καὶ νὰ τὸν πράξη: καὶ, θαρρεῖ πὺν εἶναι ὅλος γνώση, ὅποιος εἶναι γεμάτος τρέλλα.

Ἐπειτὰ ἀπὸ τῆ διδαχὴν αὐτῆ, ἀνοῖξε τὸ πουλί τὰ φτερά του κ' ἔφυγε ἀπ' τὸ περβόλι, καὶ πιά δὲν ξαναγύρισε.

Τὰ φύλλα ἔπεσαν ἀπὸ τὰ δέντρα, τὸ περβόλι ρήμαξε καὶ ξεράθηκε, κ' ἡ βροχὴ στέρωσε καὶ πάει.

[Μετάφρ. Μ. Αἰ.]

ZAN ΜΩΡΕΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ

Ἡ βροντώδης μεταλλικὴ φωνὴ τοῦ Ποιητοῦ ἀντηχεῖ ἀκόμα στὰ αὐτιά μας. Ὁλόγυρα εἰς τὸ Σύνταγμα, στὴν δεινροστοχία, κοντὰ στὸν Ἰλισσὸ μπορεί κανεῖς ἀκόμα μέσα στὴ νυκτερινὴ σιγῇ ν' ἀκούσῃ τὰ λόγια του. Λόγια λίγα, ἀπόφθεγματικά, βαθυνόητα. Ἄς τὰ φυλάξουμε ἡμεῖς ὅσοι ἔτυχε νὰ βρεθοῦμε πλάι του, τὴν ἐποχὴ πὺν ἡ «Ἰφιγένεια» του παιζότανε στὸ Στάδιο καὶ μοιραζότανε ὁ Μωρεᾶς μὲ τὸν Ἐδριπίδη τῆς δάφνης ἓνα στεφάνι, ἢ πέρα ἐκεῖ στὴν ἄλλη του πατρίδα, στὴς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, ὅταν μὲ τὴν Ὀλύμπια μορφή του μετέφερε μιὰν ἰδανικὴ Ἀθήνα στὰ καφενεῖα τοῦ Καρτιέ Λατέν καὶ τὰ μετέβαλλε σὲ ἀρχαῖες ἀγορές. Ἄς τὰ φυλάξουμε τὰ λόγια του μ' εὐλάβεια. Γιατί πολλές φορές μιὰ λέξη ζωντανεῖ ὕστερα ἀπὸ αἰῶνες μιὰ μορφή δοξασμένη τόσο πὺν νὰ τὴ βλέπουμε μπροστὰ μας μὲ σάρκα καὶ ὀστά, καὶ ὄχι μαρμαρωμένη στὴν κρύα πέτρα πὺν τῆς σκαλίζει μὲ ἀγάπη καὶ τιμὴ ὁ θαυμασμός τῆς οἰκουμένης.

Ἐσυνήθιζε μὲ παραδοξολογίες, πὺν ἔκαναν νὰ σαστίζουν ὅσους τὸν ἀκουαν, νὰ λύνη τὰ πῖδ στρουφνὰ προβλήματα τῆς τέχνης, τῆς φιλολογίας, ἀκόμα καὶ τῆς πολιτικῆς. Κάποιο βράδυ, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καφενεῖα ὅπου ἐσύχναζε στὴς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, μιλοῦσε γιὰ τὸ Βαλκανικὸ ζήτημα.

«Εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου δὲν ὑπάρχει παρὰ ἡ Ἑλλάς. Ὅλα τὰ ἄλλα κράτη, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρουμάνοι, δὲν ὑπάρχουν».

Κάποιος Ρουμάνος πὺν ἔτυχε νὰ ἦνε στὴ συντροφιά ἐστενοχωρήθηκε μὲ τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ἠθέλησε νὰ φέρῃ ἀντίρρηση.

«Μὰ, Διδάσκαλε, τί λέτε; Οἱ Ρουμάνοι εἶνε λαὸς πολὺ προοδευμένος».

«Δὲν ὑπάρχουν, σᾶς λέω, οἱ Ρουμάνοι.» Ἐπειτα, καρφόνοντας ἐπάνω του ἐκείνη τὴ φοβερὴ ματιά του, ἀφοῦ εἶχε καταλάβει περὶ τίνος ἐπρόκειτο, εἶπε.

— «Σεῖς εἰσθε Ἕλλην βέβαια».

— «Ὅχι, Διδάσκαλε», εἶπε δειλὰ ὁ συνομιλητῆς του. «Εἶμαι Ρουμάνος».

— «Μὰ δὲν σᾶς εἶπα πὺν δὲν ὑπάρχουν οἱ Ρουμάνοι; Ἐχετε λάθος. Εἰσθε Ἕλλην».

Ὁ Μπραντές, ὁ κριτικὸς τοῦ Ἰψεν, τοῦ ἔλεγε: «Ἐμεῖς οἱ Σκανδιναβοὶ, εἶμεθα βάρβαροι».

— «Ὅχι, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Μωρεᾶς, «δὲν εἰσθε βάρβαροι. Εἰσθε κατὰ πολιτισμένοι».

Τὸν ἐστενοχωροῦσε ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ, συνηθισμένος καθὼς ἦταν στὴ μορφή ζωὴ τοῦ Παρισίου. Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τὴν παράσταση τῆς «Ἰφιγένειας», ἐτοιμαζότανε νὰ φύγῃ πάλιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ πατέρας του, λαχταρώντας νὰ κρατήσῃ κοντὰ του τὸ ἔνδοξο παιδί του, τοῦ ἔλεγε.

«Μεῖνε ἐδῶ καὶ πηγαίνουμε οἱ δύο μας καὶ καθήμεθα σὲ κανένα νησί, ὅπου θὰ ἦσαι ἥσυχος».

— «Φαντασθῆτε, μᾶς ἔλεγε ὁ Μωρεᾶς, τί μοναδικὸ σκάνδαλο, ν' ἀπαγάγῃ κανεῖς τὸν πατέρα του!»

Μὲ ὕφος πὺν, ὅποιος δὲν τὸν ἐγνώριζε καλὰ, θὰ τὸ ἔπαιρνε γιὰ σοβαρότατο, μὰ πὺν εἶχεν ἓνα χαρακτηριστικὸν ἀνακάτωμα ἀπὸ εἰρωνεία καὶ σοβαρότητα μᾶζ μὲ μιὰν ἐπιθυμίαν νὰ ξαφνιασῃ τὸν ἀκροατὴ του, ἔλεγε.

«Στὰς Ἀθήνας δὲν ὑπάρχουν τρία μόνον, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ὑμηττός καὶ ἐγὼ».

Ἐλεγε.

«Πολλοὶ εἶπαν γιὰ μένα διάφορα καλὰ καὶ κακὰ. Ἐνας μονάχα μὲ χαρακτήρισε σωστά.

Μὲ κατηγοροῦσε κάποιος σ' αὐτὸν ὅτι εἶμαι ἐγωῖστικὸς καὶ ὅτι δὲν θὰ ἔκανα ποτέ τὸν κόπο ν' ἀνέβω δυὸ σκαλοπάτια γιὰ τὸν στενωτέρου μου φίλο. «Αὐτὸ εἶνε ἀλήθεια, ἀπάντησε ὁ φίλος μου, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια ὅτι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲν θ' ἀνέβαινε οὔτε ἓνα».

Ἡ προσωπικότης του, ἔντονη καθὼς ἦταν, ἔδινεν ἀφορμὴ νὰ δημιουργοῦνται συχνὰ ἀνέκδοτα ὅλος διόλου ἀνακριβῆ, πολλές φορές κακόβουλα. Κάποια γαλλικὴ ἐφημερὶς εἶχε δημοσιεύσει ὅτι σὲ μιὰ συνομιλία του μὲ τὸν βασιλεῦς Γεώργιον εἰς τὸ Παρίσι, ὁ βασιλεὺς ἐρώτησε τὸν Μωρεᾶς, γιατί δὲν ἐπῆγαινε νὰ τὸν βλέπῃ ὅταν ἐμάθαινε ὅτι περνεῖ ἀπὸ τὸ Παρίσι, καὶ ὅτι ὁ Μωρεᾶς ἀποκρίθηκε «Μὰ, ξεύρετε, Μεγαλειότατε, ἐγὼ δὲν πολυσυνηθίζω νὰ κάνω ἐπισκέψεις».

Ὁ Μωρεᾶς τὸ διέψευδεν αὐτὸ μὲ ἀγανάκτησιν.

— «Οἱ γελοῖοι! δὲν ἤξεραν τί νὰ ἐπινοήσουν γιὰ νὰ πουλήσουν φύλλα καὶ ἔβγαλαν ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ὅλα ψέματα».

Σὲ κάποιο χωριὸ τῆς Γαλλίας εἶχε ἀκούσει κορίτσια τοῦ λαοῦ ν' ἀπαγγέλλουν στίχους του.

«Μοῦ φάνηκε παράξενο, γιατί στὸς στίχους τῶν «Στροφῶν» μου δὲν ὑπάρχει τὸ φλογερὸ ἐρωτικὸ πάθος πὺν μπορεί νὰ ἐκλύσῃ τὴν καρδιά καὶ τὴ φαντασία μᾶς ἀπλοϊκῆς κοπέλας».

λας. Αυτό τὸ ξηγῶ δι καὶ ὁ ἴδιος ὁ λαὸς εὐχαριστεῖται ν' ἀκούῃ καὶ νὰ αἰσθάνεται τὴ γλώσσα του τόσο ὠραία καὶ πλούσια.»

Τὸν ἐστενοχωροῦσε ἡ μανία ποῦ ἔχουν τελευταῖα πολλοὶ δικοὶ μας νὰ μεταφράζουσαν τῆς «Στροφές» του.

—Σὰ νὰ ἦταν εὐκολο πρᾶγμα. Καὶ νὰ πρέπη καὶ ὅλας νὰ τ' ἀκούω. Ἐνας μικρὸς τὰ ἐκατάφευε ἀρκετὰ καλά, ὁ υἱὸς τοῦ ποιητοῦ Παλαμᾶ. Μερικὲς «Στροφές» τῆς ἔχει ἀποδώσει πολὺ εὐμορφα.

Θαρρῶ πῶς τὸν ἀκούω τώρα ἀκόμη ν' ἀπαγγέλλῃ με ἀπόλαυσι καὶ με φωνὴ βαρεῖα καὶ πλούσια ποῦ ἐμοιαζε με σάλπιγγα, τοὺς δημοτικὸς αὐτοὺς στίχους.

«Μωρὴ κροιστάλλα τοῦ νεροῦ
Καὶ πάχνα τοῦ χειμῶνα.»

Δὲν τοῦ ἄρесе νὰ μετακινήται, νὰ βλέπῃ, νὰ περιεργάζεται, ἀκόμα καὶ τὰ ἀγαπημένα του Ἄττικὰ τοπεῖα δὲν αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ πηγαίῃ νὰ τὰ βλέπῃ νὰ τὰ θαναμάξῃ ἐπὶ τόπου.

«Μὲ φτάνει νὰ ἰδῶ κάτι μιὰ φορὰ. Τὸν Ὑμηττό, τὸ Φάληρο, ὅλα τὰ ἔχω μέσα μου. Τὰ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΩΡΕΑΣ

Φέρω εἰς τὸν Ζᾶν Μωρεᾶς τὸν ἀποχαιρετισμὸν τῶν συντρόφων τῆς νεότητός του. Ἀφότου τὸν ἐγνώρισα παρῆλθε τέταρτον αἰῶνος. Ἐπεράσαμεν, πλάγι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, ἀρκετὰ χρόνια εἰς τὸ Καρτιὲ Λατέν καὶ πόσας φορὰς ἔπειτα ἐπῆγα νὰ τὸν ἀνταμῶσω τὰ ὠραία δειλινὰ εἰς τὸν κήπον τοῦ Λουξεμβούργου, καὶ νὰ διμλήσωμεν μαζὺ περὶ φιλολογίας, ὅπως τώρα ἀκόμη τὰς τελευταίας αὐτὰς ἡμέρας, ἤρεμα, στοργικὰ, μέσα εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου ἐπεριέμενε τὸν θάνατον με τὸσον ὑπερήφανον γαλήνην!

Ἦκουσα τὸν Μωρεᾶς εἰκοσαετῆ ν' ἀπαγγέλλῃ τὰ πρῶτα του ποιήματα με τὸν ἴδιον τόνον με τὸν ὅποιον πρὸ ὀλίγου μοῦ ἀπήγγελλεν ὠραία ἀποσπάσματα τοῦ Αἰάντος καὶ τοῦ Φιλοκτήτου, ποῦ ὁ θάνατος τὸν ἐμπόδισε ν' ἀποτελειώσῃ. Οὕτω πῶς ἡ ζωὴ τοῦ φίλου μας μένει δλόκληρη φωτισμένη μέσα εἰς τὴν μνήμην μου, ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν μᾶς ἤλθεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας με ἀποστολὴν τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη, ἕως τοὺς ἐνδόξους αὐτοὺς χρό-

νους, ὅτε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ποιητῶν ὄλων, ἐκρατοῦσε σημαίαν ἰδικήν του.

Ἐνθυμοῦμαι τὴν χαριτωμένην προπέτειαν τῆς νεότητός του, τὴν φανταχτερὴν περιβολὴν του, τὴν καθημερινῶς ἀνθισμένην καὶ κάπως ἔξωτικὴν. Ἐνθυμοῦμαι ἕνα νεαρὸν ξένον, ἔρωτικόν, μονομαχοῦντα ἐνίοτε, κοσμημένον με μονύελον καὶ θωπεύοντα ἀδιακόπως τὸν μαυροκάνον μύστακά του, ἐνῶ με μίαν λέξιν καταπληκτικὴν ὡσάν ἀφορισμὸς ἔκρινε τοὺς διδασκάλους.

Solitaire et pensif j'irai sur les chemins,
Sous le ciel sans chaleur que la joie abandonne,
Et, le cœur plein d'amour, je prendrai dans mes mains
Au pied des peupliers les feuilles de l'automne.

J'écouterai la brise et le cri des oiseaux
Qui volent par les champs où déjà la nuit tombe.
Dans la morne prairie, au bord des tristes eaux,
Longtemps je veux songer à la vie, à la tombe.

L'air glacé fixera les nuages transis.
Et le couchant mourra doucement dans la brume.
Alors, las de marcher, sur quelque borne assis,
Tranquille, je romprai le pain de l'amertume.

ΑΥΡΑ ΘΕΡΟΥ

Ἄπὸ τὸν ὠραῖον στιχοῦργόν ἱππότην, οἱ τωρινοὶ μας νέοι δὲν ἐγνώρισαν παρὰ τὸν κάπως βραχνὸν τόνον με τὸν ὅποιον ὁ Μωρεᾶς διευτύπωνε μέχρι τέλους τὰς αἰσθητικὰς του κρίσεις, ἀπροόπτους, περιληπτικὰς καὶ πολλάκις σοφωτάτας.

Πόσον οἱ καιροὶ αὐτοὶ εἶνε μακρῖνοί! Ἦτον ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μωρεᾶς ἐτοιμάζε τὰς Σύντας, τῷ 1882 ἢ 83. Ἐπιγαίναμεν κάποτε, τὸ βράδν, πρὸς τὰ ἐπάνω μέρη τῆς ὁδοῦ

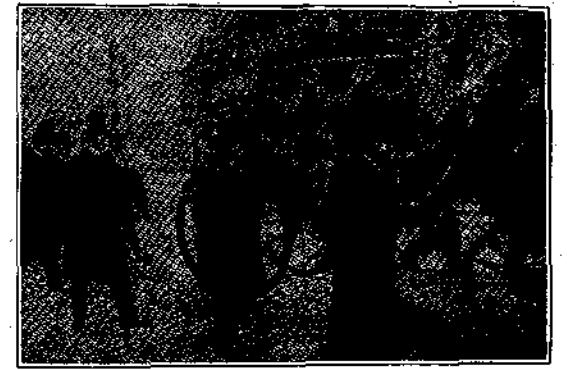
Ρώμης ν' ἀκούσωμεν τὸν Στεφᾶν Μαλλαμέ, ἢ ἄλλοτε πάλιν με φωνὴν χαμηλὴν καὶ ταχεῖαν, ὁ Βιλλιὲ δὲ Λιλ-Ἀδάμ, μᾶς ἐδιάβαζε τὰ πλέον παραδόξα διηγήματά του. Εἶδα τὸν Μωρεᾶς βαδίζοντα παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Βερλαίν. Ἄλλ' ἤδη ἐπορεύετο πρὸς συνάντησιν τῶν Ρονσάρ, Βιλλὸν καὶ Rutebœuf.

Ὁ Ἕλλην αὐτὸς δὲν ἠνείχετο νὰ μᾶς βλέπῃ εἰς τόσην ἀγνοίαν τῆς ἰδίας μας γλώσσης. Τοῦ ἤρεσε νὰ διηγήται ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς του, ὑπῆρχε βιβλιοθήκη περιέχουσα δύο χιλιάδας τόμων τῶν ποιητῶν μας καὶ πρὶν ἀκόμη φθάσῃ εἰς τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῆ εἰς τὸν ἑαυτὸν του νὰ ψάλλῃ με τὴν γαλλικὴν λύραν. Εἰς Παρισίους διάγων βίον κατὰ τὰ φαινόμενα νωθρὸν, πῶς ἐκατόρθωσε νὰ ἐμβραθύνῃ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς φιλολογίας μας; Πῶς ἐκατόρθωσε ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴν τὴν ἀσφαλὴ εὐρυμᾶθειαν ἢ ὅποια ἐξέπληττε τοὺς εἰδικωτέρους ἐκ τῶν ἐπιστημόνων φιλολόγων μας; Αὐτὰ εἶνε μυστικὰ ποιητοῦ. Ἄλλ' ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη ἦτο δι' αὐτὸν προπαίδεια, προετοιμασία διὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ ὠραίου. Ὅταν ἐσυναξεν ὀλόκληρον τὸν θησαυρὸν του, ἀπεγυμνώθη ἔθεσεν ὑπεράνω ὄλων τὴν ἀπλότητα τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Ρακίνα. Ὑπερέβη τὸ σοφὸν ποίημα τὸ ὅποιον εἶνε πάντοτε τὸ προσηφιέστερον μου, καὶ τὸ ὅποιον εἶχε γράψῃ διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ θρηνησῇ τὴν ἐνοχὸν Ἐριφύλην. Ἐγραψε τὰς Στροφάς, ὅπου ἡ τόσον ὑπερήφανος καθαρότης τῶν γραμμῶν ἀπαλύνεται εἰς θελκτικὴν ὄνειροπόλησιν κατόπιν τὴν Ἰφιγένειάν του, με τὴν παθητικὴν καὶ γλυκίαν χάριν τῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέδῃχθησαν μ' ἐνθουσιασμὸν ὅσοι γνωρίζουν ν' ἀπολαύσουν τὴν ἀγνοίαν τὴν ἡδονὴν τῆς τραγωδίας. Καὶ τότε εἶδαν ὅλοι καθαρά ὅτι ὁ ποιητὴς αὐτὸς εἶχεν ἔλθῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς θορυβώδεις στιχοπλόκους εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Νομίζω ὅτι παρέλαβα τὴν φιλολογικὴν διαθήκην τοῦ Μωρεᾶς. Μέσα εἰς τὸ ἴδιον αὐτὸ δωμάτιον ἀπὸ τὸ ὅποιον πρὸ ὀλίγου μετεφέραμεν μ' εὐλάβειαν τὸ σῶμα του, ἐζήτησε νὰ μᾶς ἀφήσουν μόνους ἀπεμακρύνθη καὶ αὐτὴ ἡ νοσοκόμος ἐουνομηλίσσαμεν περὶ ἐκείνου τὸ ὅποιον τοῦ ἦτο προσφιλέστατον, περὶ φιλολογίας, καὶ μοῦ εἶπε:

«Δὲν ὑπάρχουν κλασσικοὶ καὶ ρωμαντικοὶ... Αὐτὰ εἶνε ἀνοησίες... Αὐποῦμαι ποῦ δὲν εἶμαι καλλίτερα διὰ νὰ εἴμφορέσω νὰ σοῦ ἐξηγήσω...»

Δὲν θὰ μάθωμεν ποτὲ τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ὅποια ἐπεφυλάσσειο νὰ μοῦ δώσῃ ὁ Μωρεᾶς, ἐν τούτοις εἶμαι με τὴν γνώμην μου νομίζω ὅτι τὸ αἰσθητικὸν τὸ ὅποιον δνομάζομεν ρωμαντικόν, ὅταν φθάσῃ εἰς ὑψηλότερον σημεῖον ἀναπτύξεως, λαμβάνει χαρακτῆρα κλασσικόν. Εἶδα τὸν

Η ΚΗΛΕΙΑ ΤΟΥ ΜΩΡΕΑΣ. — Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Μωρεῖς Μωρεᾶς καὶ ὁ ὑποὐργὸς Μαρτὸν δεικνὺς τῆς νεκροφόρου.

Μωρεᾶς μεταβαίνοντα ἀπὸ τῆς μᾶς αἰσθητικῆς εἰς τὴν ἄλλην, ἐφόσον ἐξευγενεῖτο ἠθικῶς, καὶ διαβλέπω ὅτι ἡ τελειοποίησις τῆς τέχνης του συνεβάδιζε με τὴν σοφροσύνην τῆς καρδίας του.

Ἡ εὐρυθμία αὐτῆ, αὐτὴ ἡ ὑπερτάτη οικονομία ἢ ὅποια κυριαρχεῖ εἰς τὰ ποιήματά του, εἶνε ἡ ἀπλότης τῆς ζωῆς του, ἡ διαυγής καὶ εὐγενεσὴ ὁ συγκεντρωτὸς του λυρισμὸς εἶνε ἀνανάκλασις τῆς ἀρενωπῆς του σεμνότητος ἢ βραχυλογία του, τὸ δραστήριον ὕφος του, αἱ ὠραῖαι ἀναστροφῆ τοῦ λόγου του, εἶνε ἀπήχησις τοῦ τολμηροῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἢ ὑπερήφανος χάρις του εἶνε ἀνταύγεια τῆς ἀκεραιότητος ποῦ ἐθανυμάζαμεν εἰς ὅλας τὰς συνηθείας τοῦ βίου του.

Τὸ νὰ γίνῃ κανεὶς κλασσικὸς, σημαίνει ἀναμφιβόλως, ὅτι ἐμίσησε κάθε φορτίον περιττόν, ὅτι ἐφθασεν εἰς τὴν ψυχρὴν ἐκείνην λεπτότητα ἢ ὅποια ἀπορρίπτει κάθε ψεῦδος, ὅσον καὶ ἂν γίνεταί ἀξιαγάπητον, καὶ δὲν εὐρίσκει εὐχαρίστησιν παρὰ εἰς τὸ ἀληθές· σημαίνει με μίαν λέξιν, ὅτι ἔγινεν ἐντιμότερος.

Ὁ Μωρεᾶς διῆλθε τὰ τελευταῖα του ἔτη ὡς σοφός. Ἦτο τελείως ἀπεσπασμένος τῆς ζωῆς. Τὰ λόγια του, τὰ ὅποια ἠκούσαμεν παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του, μᾶς τὸ ἀπέδειξαν τρανότατα ἐν τούτοις οὐδέποτε ἀντίκρουσε τὴν μοῖραν με πρόσωπον σκυθρωπὸν.

Ὁ ἄπιστος αὐτὸς διετήρει τὴν λατρείαν τῶν μικρῶν θεοτήτων. Ἐδίδε σῶμα, ψυχὴν, μορφήν εἰς ὅλας τὰς ὠραίας στιγμάς. Ἐφαίνετο διάγων τὸν ἀφροντιν βίον γέροντος ποιητοῦ ὅστις δὲν μετέβαλε κατ' οὐδὲν τὰς ἔξεις τῆς νεότητός του. Ἀλλὰ κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, ἄς τὸ ὁμολογήσῃ οἱ οἰκεῖοι του, ὅποιον βᾶθος, ὅποια δύναμις ἀπογοητεύσεως! Πόσον μονήρης ἦτο ὁ φίλος μας, (καὶ πόσον ὀδυνηρῶς μονήρης), ἐν μέσῳ τῶν νέων οἱ ὅποιοι τὸν ἐχαιρέτιζαν με σεβασμὸν, ἀλλὰ τῶν ὁποίων τὰ φαιδρὰ πρόσωπα τοῦ ὑπενθύμιζαν εἰς κάθε στιγμὴν τὴν προσέγγισιν τοῦ γήρατος!

Εἰς μάτην ἠσθάνετο πεποίθησιν ἀπόλυτον

εις την αξίαν του έργου του. Απαριθμούσε με συμπάθειαν τὸ πλῆθος τῶν θαυμαστῶν του, χωρὶς νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς λόγους τῶν προβλεπέντων ἢ τῆς δόξας του ἕμελλον ἐντὸς ὀλίγου νὰ φέρῃ εἰς αὐτὸν καρποὺς ὠραίους, καὶ ἡ ψυχὴ του δὲν τοὺς ὠρέγετο. Εἶδε τὴν νεότητά του νὰ ποικιλοῦνται χωρὶς νὰ αισθανθῆ καὶ πολλὴν διάθεσιν διὰ νὰ τὴν συγκρατήσῃ.

Ἄδιαφορία θλιβερά τὸν κατεῖχε, τῆς ὁποίας ὁ ἴδιος ἴσως δὲν ἐνόησε τὴν ἀφορμὴν. Ὅταν ἀναπολῶ τὸ ἀφηρημένον βλέμμα του, τὴν ἀπόλυτον ἔλλειψιν περιεργείας, τὴν ἐξ ἀποφάσεως ἀδιαφορίαν του διὰ κάθε τι, ἐκτὸς μερικῶν κορυφῶν τῆς ποιήσεως, φαντάζομαι ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ του ἡ καρδιά αὐτοῦ εὐρίσκει πάντοτε παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου ἢ κάτωθεν τῶν πλατάνων, σιμὰ εἰς τὰς παλαιὰς τουρκικὰς κρήνας. Ὁ φίλος μας ἦτο συγχρόνως μέγας ποιητῆς Γάλλος, ἀλλὰ καὶ εὐπατριδὴς Πελοποννήσιος. Αὐτὸ εἶνε τὸ μυστικὸν τῆς ἐξαιρετικῆς του θέσεως εἰς τὴν ποιησὶν μας.

Ἡ ματαιότης τῆς δόξης, ἡ μόνωσις, τὸ γῆρας, μυστηριώδης νοσταλγία, ἰδοὺ τὰ θέματα τῶν τελειότερων του ἔργων. Εἰς τὴν συντομοτάτην καὶ πλέον εὐρυθμὸν μορφήν μᾶς ἔδωσε τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς του ὅλης. Πολλὰκις ἐσκέφθη ὅτι ἡ ἀληθινὴ θέσις του θὰ ἦτο μεταξὺ τοῦ Ὀρατίου καὶ τοῦ Σααδὶ ἢ τοῦ Χαφίξ.

Μὲ ἀντίληψιν τῆς φύσεως ἐξαισίου, ἂν ὄχι πολὺ εὐρεῖαν καὶ μὲ κράμα ἀλλόκοτον γλυκύτητος καὶ πικρῆς ἀρνήσεως ἀποφαίνεται, ὅτι πρέπει ν' ἀπολαμβάνωμεν τὴν παρεχομένην στιγμήν.

Ταυτοχρόνως ὁμοίως μᾶς ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ταύτην καὶ ἀπὸ ὅλης τῆς ἐλπίδας διὰ νὰ μᾶς ἐκμηδενίσῃ μέσα εἰς εἶδος ἀνατολικῆς ἐγκαρτερήσεως.

Οἱ ποιηταὶ τοῦ μέλλοντος εἶνε ἐλεύθεροι νὰ μελετήσουν τὸν Μωρεᾶς καὶ νὰ ζυγίσουν ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας μᾶς προσέφεραν ὁ Ἕλληνας αὐτός. Τὰ ἔργα του θὰ ὁμιλοῦν εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἡμεῖς ὁμοίως, οἱ ἐδῶ συνηγμένοι, πρέπει νὰ μαρτυρήσωμεν ὅτι, μὲ καρδίαν ἀπλήν καὶ συμπαθῆ, μὲ ὅλην τὴν ἀληθινὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ζωῆς, μολοντί δὲν ἐδεσμεύετο ἀπὸ κανένα κοινωνικὸν κανόνα, ἀπέριπτε κάθε τι τὸ ὁποῖον θὰ ἀντίβαινε εἰς τὸ μέτρον. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὄλων σας λέγων, ὅτι ὁ χαρακτήρ ἐκείνου τὸν ὁποῖον συνοδεύομεν σήμερον παρουσίαζε τὴν ἴδιαν τολμηρὰν καὶ ὑπερήφανον ὠραιότητα ὅπως καὶ ἡ μεγαλοφυΐα του.

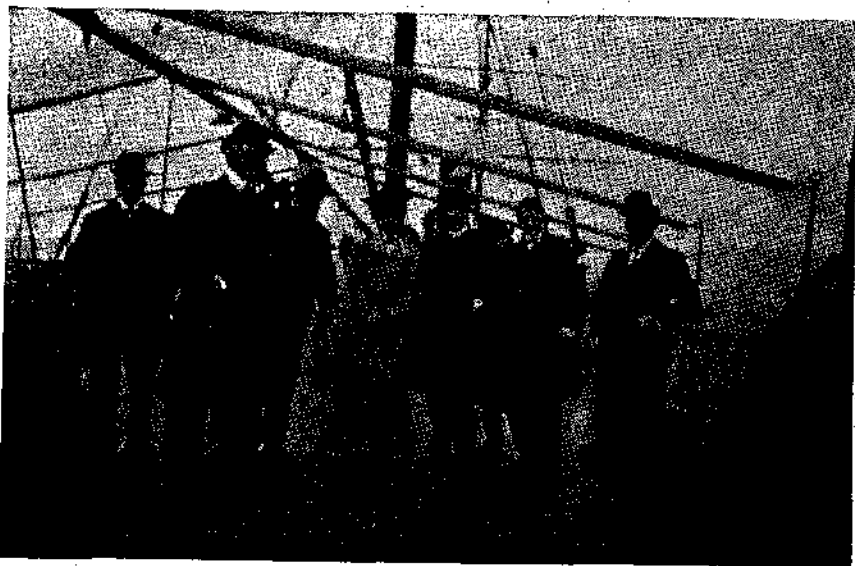
Δέξου τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν τῶν Γάλλων συγγραφέων οἱ ὁποῖοι σὲ περιβάλλουν μὲ τὴν τρυφερωτέραν θλίψιν.

Καθεὶς αἰσθάνεται ὅτι τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἐκμηδενίζεσαι, ἡ δόξα σου ἐτοιμάζεται νὰ φθάσῃ εἰς ἀκόμη μεγαλύτερα ὕψη. Καὶ ὅταν δὲν εὐβλέπωμεν τυλιγμένον εἰς τὸ σάβανόν σου, ἐνθυμούμεθα τοὺς ὠραίους λόγους τοῦ Ἡσιόδου

«Μὲ πέπλα λευκὰ περιτυλίγοντας τὸ κορμί του, ἐπήγε ν' ἀνταμώσῃ τὸ γένος τῶν ἀθανάτων».

[Μετάφρ. Α. Θ.]

ΜΩΡΙΣ ΜΠΑΡΡΕΣ

ΕΠΙ ΤὸΝ ΑΤΜΟΠΛΟΙΟΥ. — Ὁ Μωρεᾶς ἀναχωρεῖ διὰ τελευταίαν φορὰν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ὁ Ἕλληνας ποιητῆς

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ. — Ὅστε ἀπὸ τὸν Ζᾶν Μωρεᾶς δὲν ἀπέμεινε παρὰ ὀλίγη τέφρα!

Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Ἐκεῖνο δηλαδὴ ποῦ ἔπρεπε ν' ἀπομείνῃ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ποιητᾶς.

Ὁ ΜΑΘ. — Φρονεῖτε ὅτι ὅλοι οἱ ποιηταὶ ἔπρεπε νὰ προτιμοῦν τὴν ἀποτεφρώσειν, ὅπως ὁ ποιητῆς τῶν «Στροφῶν»;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν θέλω νὰ εἰπῶ αὐτό. Οἱ ποιηταὶ εἶνε ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέξουν τὴν πέραν τῆς ζωῆς διαίτην τους. Θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι οἱ στίχοι τῶν περισσοτέρων ποιητῶν ἔπρεπε ν' ἀποτεφρώνονται μετὰ τὸν θάνατόν τους ἢ καὶ προτιμητέα ἀκόμη. Ὁ Μωρεᾶς ὁμοίως, ἂν ἐζήτησε νὰ καῖ τὸ σῶμα του, δὲν θὰ εἶχε κανένα δικαίωμα νὰ παραλάβῃ εἰς τὸν κλῆβανον καὶ τοὺς στίχους του. Αὐτοὶ ἀνήκουν εἰς τὸ μέλλον, πράγμα ποῦ συμβαίνει εἰς πολλὰ ὀλίγους στίχους.

Ὁ ΜΑΘ. — Εἶμαι σύμφωνος. Ἡ σκληρὰ καὶ ἀναίσθητος κριτικὴ ἐκλαυσεν ἐπάνω εἰς τὸν τάφον του, μὲ τὰ πλέον πόρινα δάκρυα, πράγμα ποῦ συμβαίνει πολὺ σπανίως εἰς τὴν δύστροπον αὐτὴν γαῖαν. Ἐπειτα ἔσκηψεν εἰς τὸ μάρμαρόν του κ' ἐχάραξε μὲ ὀριστικά καὶ ἀνεξίτηλα γράμματα τὸν τίτλον τοῦ Ἑλληνος ποιητοῦ.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ πράγμα εἶναι πολὺ περίεργον διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ποῦ ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἐπρεπε νὰ εἰπῆτε μᾶλλον ὅτι εἶναι φυσικόν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Διατὶ νὰ τὸ εἰπῶ; Γνωρίζετε πολλοὺς ποιητᾶς ποῦ ἐγεννήθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἶναι Ἕλληνες ποιηταὶ; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν γνωρίζω.

Ὁ ΜΑΘ. — Φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ εἶναι κανεὶς ποιητῆς καὶ δυσκολώτερον ἀκόμη νὰ εἶναι Ἕλληνας ποιητῆς.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δυσκολώτερον ἀπὸ ὅσον φανταζόμεθα.

Ὁ ΜΑΘ. — Καὶ ὁμοίως ὑπάρχουν τόσοι ποιηταὶ, ποῦ ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν φύσιν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν, καὶ τραγουδοῦν εἰς τοὺς στίχους των καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν ἀρκεῖ αὐτὸ διὰ νὰ εἶναι κανεὶς Ἕλληνας ποιητῆς. Εἰμπορεῖ ἕνας ποιητῆς νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν Νορβηγικὴν φύσιν καὶ νὰ τραγουδῇ τὴν Νορβηγικὴν ζωὴν καὶ νὰ εἶναι μοταταῦτα Ἕλληνας ποιητῆς. Ὅπως ἐπίσης δὲν ἀρκεῖ καὶ ἡ γλῶσσα. Ὁ Μωρεᾶς μὲ τὴν Γαλλικὴν του φωνὴν ὑπῆρξε περισσότερο Ἕλληνας ἀπὸ πολλοὺς Ἕλληνας. Ὁ Ἕλληνας ποιητῆς γεννᾶται καὶ γίνεται κάτω ἀπὸ κάθε οὐρανόν. Ὁ Μωρεᾶς θὰ ἦτον Ἕλληνας καὶ ἂν δὲν εἶχε φύλῃ καθόλου τὴν Ἀτικὴν εἰς τοὺς στίχους του. Ὁ Ἀπόλλων ἐγενε διεθνῆς θεός!

Ὁ ΜΑΘ. — Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ποῦ ἔχει κανεὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὴν τέχνην.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ ἀντίληψεις. Μία εἶναι ἡ ἀντίληψις τοῦ Ἑλληνικοῦ: ἡ ἀντίληψις τοῦ τελείου.

Ὁ ΜΑΘ. — Πιστεύετε ὅτι οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ ἔδωκαν τὸ μέτρον τῆς τελειότητος εἰς τὴν τέχνην; Καὶ πιστεύετε ὅτι κάθε ἄλλη τέχνη ἔξω ἀπὸ τὴν κλασσικὴν εἶναι ἀποπλάινησις;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Θαυμάζω πάσαν μεγάλην τέχνην. Τὸν Σοφοκλῆ ὅπως καὶ τὸν Σαίξπηρ. Ὁ τελευταῖος

ἴσως μὲ συγκινεῖ σφοδρότερα καὶ βαθύτερα ἀπὸ τὸν πρῶτον. Ἀλλὰ κάθε συγκίνησις δὲν ἀποτελεῖ κριτήριον τῆς τέχνης. Κριτήριον εἶναι ἡ κατάσταση τῆς θειότητος, εἰς τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι περιέρχεται, μόνον ὅταν ἐπικοινωνῇ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην. Καὶ δι' αὐτὸ φρονῶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη, ὑπεράνω ἐποχῶν καὶ τόπων, θὰ παραμείνῃ πάντοτε ὡς συγκριτέον κριτήριον πάσης ἄλλης τέχνης. Τίποτε ἀπόλυτον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον. Τὸ γνωρίζω καὶ δὲν εἶμαι ἀπὸ τοὺς πιστεύοντας ὅτι ὑπάρχει ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένον καλλιτεχνικὸν ἰδανικόν, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει νὰ φθάσῃ ἡ τέχνη διὰ μέσου τῶν πολυδαίδαλων λαβυρινθῶν τῆς ἐξελίξεώς της. Μέχρι τῆς ὥρας ὁμοίως τὰ Ἑλληνικὰ πρότυπα μοῦ φαίνονται ὡς τὰ μοναδικὰ πρότυπα. Ἀποτελοῦν τὸ κέντρον ἐνὸς κύκλου εἰς τὸ ὁποῖον συναντᾶται ὅλα αἱ ἀκτίνες αἱ ἀναχωροῦσαι ἀπὸ τὴν ἀπέραντον περιφέρειαν τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς τοῦ κόσμου.

Ὁ ΜΑΘ. — Θὰ ἦτο ἀξιοπεριεργον νὰ ζητήσῃ κανεὶς τὸν σοβαρὸν λόγον τοῦ φαινομένου.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἀλλὰ καὶ πολὺ δύσκολον νὰ τὸν εὕρῃ. Ἐδόθησαν τόσαι ἐξηγήσεις! Τὸ μέτρον, ἡ συμμετρία, ἡ ἀπλότης, ἡ σαφήνεια, τὸ εὐπερίεργον, ἡ ἀναλογία, ἡ πλαστικότητα εἶναι τόσα χαρακτηριστικὰ ποῦ ἀπεδόθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τὰ ὅποια πράγματι χαρακτηρίζουν ἕνα ποίημα, ἕνα ἀνάγλυφον ἢ ἕνα ἀρχιτεκτονικὸν θαῦμα, ποῦ ἐγεννήθη εἰς τὴν προνομιοῦχον αὐτὴν γῆν. Ὅλα ὁμοίως αὐτὰ μαζῇ δὲν μᾶς δίδουν τὴν λύσιν τοῦ κλασσικοῦ μυστηρίου. Θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ εὐρεθῇ ἕνας ὄρος περιεπαικτικῶν ὄλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ἄλλων τῶσων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ὄνομα.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἐνας ὄρος δηλαδὴ, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξέφραζεν ὅλα αὐτὰ ποῦ ἀναφέρατε καὶ θὰ ἔδιδε ταυτοχρόνως τὸν πλησιέστερον ὑπαινιγμὸν τῆς φύσεώς των, τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς σημασίας των.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Μοῦ ἐρχεται νὰ ριψοκινδυνεύσω μίαν λέξιν.

Ὁ ΜΑΘ. — Ποίαν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὴν εὐγένειαν. Τὸ μέτρον, ἡ ἀπλότης, ἡ σαφήνεια, ἡ πλαστικότητα καὶ κάθε ἀνάλογος ἀρετὴ δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε παρὰ ἐκφράσεις διαφοροτικαὶ τῆς εὐγενείας, εἰς τὴν εὐρυτέραν ἐκδοχὴν τῆς ἐννοίας αὐτῆς. Οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ — ποιηταὶ τοῦ μάρμαρου τοῦ λόγου ἢ τοῦ χρωστήρος — συνέλαβαν τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τῆς Τέχνης. Αὐτὸ εἶναι τὸ θεμελιώδες χαρακτηριστικὸν τῆς εὐγενείας των. Ζῶντες μέσα εἰς ὅλα τὰ πάθη, ὄλους τοὺς πόνους, ὄλας τὰς ἡδονὰς, ὄλας τὰς κραυγὰς καὶ ὄλους τοὺς σπασμούς τῆς ζωῆς, ὅπως καὶ οἱ σημερινοὶ ποιηταὶ, διότι ὁ κόσμος, μεθ' ὅσα καὶ ἂν λέγονται, δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος, δὲν ἔφεραν εἰς τὴν τέχνην των παρὰ μόνον ὅτι ὑπῆρξεν ἐξαιρετικόν καὶ ὑπέροχον καὶ μέχρι τοῦ ὄριου, τὸ ὁποῖον διέκρινεν ἢ ἀριστοκρατικὴ τῶν ἐκλογῆ. Ἐκλέγοντες τοιοῦτοτρόπως ὅτι ὑπῆρξε μέσα των καὶ γύρω των ἐξαιρετικόν καὶ ὑπέροχον, ἔδωκαν μίαν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς των, ἡ ὁποία κάμνει τοὺς μεταγενεστέτους νὰ σκέπτονται ἂν ἡ γῆ ἦτο κατοικημένη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ θεοῦ ἢ ἀνθρώπων. Καὶ ὁμοίως ἦτο κατοικημένη ἀπὸ ἀνθρώπων, ὅπως καὶ σήμερον. Μόνον ἡ εὐγένεια ἐνεργεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἀργότερα ἡ Τέχνη ἐνόμισεν ὅτι κάθε στοιχεῖον συγκινήσεως εἶναι καὶ στοιχεῖον τέχνης. Ἐπῆρε τὴν ζωὴν, ὅπως τὴν εὐρήκε γύρω της

και την εβαλεν εις τον ιερον περιβολον της Τεχνης. Οι αρχαιοι τραγικοι ανεβασαν εις την σκηνην τα παθη ηρωων και βασιλεων. Οι νεωτεροι ανεβασαν τον παπουτοσην τον ...

Ο ΜΑΘ. — Δεν αναγνωριζετε οτι ενας παπουτοσης ειμπορει να εχη σφοδροτερα παθη απο ενα βασιλεα;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Η σφοδρότης του πάθους δεν μ' ενδιαφέρει. Μ' ενδιαφέρει η ποιότης και αυτή πρέπει να ενδιαφέρει την Τέχνην. Τα πάθη δεν αποτελούν τίποτε εξαιρετικών και σπάνιων εις τον κόσμον. Τρέχουν εις τον δρόμον. Η ποιότης των παθών είναι εκείνη που πρέπει να σταματά το βλέμμα του καλλιτέχνου και η εκφρασίς των, ή οποία είναι ανάλογος με την ποιότητα. Τα πάθη, όπως και τα υγρά του φυσικού νόμου, λαμβάνουν το σχήμα του περιέχοντος αυτά αγγείου. Επιτέλους σκυτοτόμοι υπήρξαν και εις την εποχήν του Σοφοκλέους, με πάθη επίσης σφοδρά, όπως των σημερινών παπουτοσίδων. Ο Σοφοκλής όμως επέφρασεν εμπρός τους, χωρίς να τους προσέξη.

Ο ΜΑΘ. — Αλλά ποιους θέλετε να φέρη ο σημερινός τραγικός εις την σκηνην; Αι σύγχρονοι Αδλαιοι δεν έχουν αφθονίαν από Οιδίποδας και Αντιγόνας.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Νά φέρη τους εξαιρετικούς ανθρώπους, οι οποιοι είναι επίσης βασιλεις και ηρωες, δια την υπερροχήν, την σπανιότητα και την ευγένειάν τους, αδιαφορών αν θα τού ειπών ότι τα πλάσματα της τέχνης του δεν ομοιάζουν με τα έννεα δέκατα των ανθρώπων που κυκλοφορούν εις την αγοράν. Διότι αυτό που φοβούνται οι σημερινοί ποιηται, αυτό ακριβώς έπρεπε να επιδιώκουν, εάν θέλουν ν' ακολουθήσουν τα exemplaria Graeca, χωρίς να τα μιμούνται δουλικώς.

Ο ΜΑΘ. — Έως εδώ πηγαίνει καλά. Η ευγένεια, όπως την αντιλαμβάνοσθε, εξηγει μίαν όψην της ελληνικής τέχνης. Δεν τας εξηγει όμως όλας. Ωμιλήσαμεν δια την πλαστικότητα, το μέτρον, την σαφήνειαν και τόσα άλλα πράγματα. ...

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Βασανίσατε όλίγον τον νούν σας και θα τα εξηγήσετε όλα. Η ευγένεια εγκαρτερεί εις τους πόνους και τας θλίψεις, δεν έχει υστερικής κραυγής, ούτε αισθηματικής φλυαρίας. Και ιδού έχετε άμεσως το «μέτρον». Η ευγένεια δεν έχει σπασμωδικάς χειρονομίας, επιληπτικούς σπασμούς, καταχρήσεις κινήσεων. Και ιδού έχετε την πλαστικότητα του μαρμάρου και την πλαστικότητα του λόγου, ή οποία απορρέει από την ιδίαν πηγήν. Η πλαστικότης είναι ή εκφρασίς των εγκαρτερουμένων παιθών. Η ευγένεια εκφράζεται με συντομίαν και απλότητα και ειλικρίνειαν. Και ιδού έχετε την σαφήνειαν, ή οποία είναι τέκνον των άρετων αυτών. Τι άλλο θέλετε; Οι όλιγοι ευγενείς άνθρωποι, οι όλιγοι άληθινοι ευγενείς που υπάρχουν εις τον κόσμον, χωρίς να είναι ποιηται, έχουν εις την χαράν των και την θλίψιν των και την διαγωγήν των έν συνόλω κάτι τι κλασικόν. Εμφυσήσατέ τους μίαν πνοήν μεγαλοφυίας δια να γίνουν Σοφοκλείς και Πίνδαροι.

Ο ΜΑΘ. — Αρνείσθε λοιπόν την ευγένειαν εις όλους τους ποιητάς, που υπήρξαν μεγαλοφυείς, χωρίς να είναι κλασικοί.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Δεν τούς την άρνούμαι. Οι περισσότεροι είναι θύματα μιας παρεξηγήσεως της Τεχνης, που ξετεροχίασε την μεγαλοφυίαν των. Η μεγαλύτερα παρεξήγησις της Τεχνης—και υπάρχουν πολλαι—είναι ακριβώς εκείνη, ή οποία έκαμε να πιστευθή ότι ή Τέχνη είναι αντίγραφή και απογραφή της Ζωής. Εάν συνέβαιναν αυτό, δεν βλέπω ποιόν λόγον θα είχαν ή Τέχνη εις τον κόσμον. Η Ζωή θα έφθανε μόνη της. Αυτό, έκαμεν έντούτοις τους ευγενεστέρους ποιητάς να λησμονήσουν την ευγένειάν τους, δια να εκφράσουν τα πάθη των με τον τρόπον του σκυτοτόμου, ένψ ειμφοροσαν να τα εκφράσουν με τον τρόπον της Σαπφούς και του Άλκαίου.

Ο ΜΑΘ. — Απεμακρύνθημεν όμως από τον ένδοξον νεκρόν μας.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Δεν απεμακρύνθημεν καθόλου. Ο Μωρεάς έφερε παρά τον Σηκουάνα την ελληνικήν ευγένειαν, ή οποία του απεκαλύφθη εις την άκμήν του ποιητικού του δαιμονίου, αφού επέφρασεν από όλα τα πάθη και όλους τους σπασμούς της νέας ζωής και της νέας τέχνης. Και επομένως έφερε την ελληνικήν τέχνην. Ο Μωρεάς υπήρξε μία ψυχή βαθύτατα ρομαντική. Και όμως εις την λαμπροτέραν της εκδήλωσιν προσέλαβε την πλέον άκραιφήν κλασικήν εκφρασίαν. Και αυτό ακόμη αποδεικνύει ότι κάθε ποιητική ψυχή — όλα τα είδη των ψυχών υπήρξαν εις το Έλληνικόν Πάνθεον — ειμπορει να εκδηλωθή κλασικώς ή μάλλον έχει καθήκον να εκδηλωθή. Διότι κλασικότης και ελληνικότης δεν είναι έμβληματα σχολών. Είναι τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ευγενείας, ή οποία όταν ένωδι με την ανθρώπινήν μεγαλοφυίαν, αποτελεί την μεγάλην και αιώνιαν τέχνην.

Ο ΜΑΘ. — Ο Μωρεάς είναι δια σας μεγάλος ποιητής;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Αυτό δεν είμαι άρμόδιος να τό ειπώ έχώ. Γνωρίζω μόνον ότι υπήρξε ποιητής, ευγενικός ποιητής και επομένως Έλλην ποιητής. Και αυτό μου άρκει. Εάν ή Μοίρα με φέρη καμίαν φοράν εις την Λουτεκίαν, θα ξεριζώσω μίαν λευκάκωνταν από τον Κεραμεικόν δια να την φέρω εις τον τάφον του ποιητού, ή οποίος μίαν ήμέραν μου όμιλησεν εκεί κάτω δια τον θάνατον, χαμογελών έρωτικά προς την παρθενίαν της Ήγησους. Ίσως τής υπέσχετο να την συναντήση γρήγορα εις τον άσφοδελόν λειμώνα ν' έκράτησε την ύπόσχεσίς του.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ZAN ΜΩΡΕΑΣ

Βιογραφικαι σημειώσεις

Ο Ζάν Μωρεάς εγεννήθη την 3 'Απριλίου 1856, εις τας 'Αθήνας, εις την έπι της όδου Φιλελλήνων οικίαν Βασιλείου Οικονομίδου. Ήτο υιός του 'Αδαμαντίου Παπαδιαμαντοπούλου, τότε έφέτου, και της Παρασκευής Γιουρδη' έγγονος του Ιωάννου Παπαδιαμαντοπούλου που εφονεύθη εις την πολιορκίαν του Μεσολογγίου και διαέγγονος, εκ μητρός, του ναυάρχου του άγώνος Μανουήλ Τομπάζη. Εμεγάλωσε εις τας 'Αθήνας' ιδιαίτερος διδάσκαλός του εις τα γαλλικά ήτο ή λεξικογράφος Βαροβάτης. Ενωρίτατα ήρχισε δημοσιεύων μελέτας καλλιτεχνικάς, αισθητικας και ποιητικάς, ιδίως εις τον «'Αττικόν Μηνύτορα». Κατά το 1874 μετέφρασε την Φωλεάν των Κορκών του 'Αρσεν Ούσσαί, ήρχισε δε μετάφρασιν του «Βερθέρου» του Γκαίτε, από την οποίαν έτύπωσε 3 τυπογραφικά φύλλα. Κατά το 1878 εξέδωκε συλλογήν ελληνικών και τινων γαλλικών ποιημάτων του υπό τον τίτλον Τρυγγές και Ήχιδναί. Τότε έστάλη εις Μόναχον δια να σπουδάση νομικά. Έκείθεν μετέβη εις το Παρίσι. Έκτοτε, επανείδε τας 'Αθήνας την εποχήν του πολέμου του 1897 και κατά το 1904, ότε επαίχθη εις το Στάδιον ή «'Ιργιγένειά» του. Την νύκτα της 17 προς την 18 Μαρτίου 1910 άπέθανεν εις το Σαιν-Μανδέ των Παρισίων.

Τα έργα του

ΙΑΟΙ ή κατάλογος των τυπωμένων εις γαλλικήν γλώσσαν έργων του:

«Les Syrtes». — «Les Cantilènes». — «Le Thé chez Miranda» και «les Demoiselles Goubert», μυθιστορήματα έν συνεργασία με τον Πάολ 'Αδάμ. «Les Premières Années du Symbolisme» ('Επιστολαι και Προκήρυξις). «Le Pélerin Passionné». — «Autant en emporte le vent». — «Eriphyle», poème suivi des «Quatre

Από την τελευταίαν επίσκεψιν του Μωρεάς εις τας 'Αθήνας

Sylves». — «Jean de Paris». — «Les Stances». — «Feuillets». — «Le Voyage en Grèce». — «Iphigénie». — «Contes de la Vieille France». — «Paysages et Sentiments». — «Esquisses et Souvenirs».

Πλην τούτων, δημοσίευσεν άρθρα και μελέτας εις πλείστα όσα γαλλικά περιοδικά και ήμερησια φύλλα. Πολλά των ποιημάτων του έχουν τονισθή υπό επιφανών Γάλλων μουσικών.

Τα τελευταία λόγια του

ΕΙΣ την «'Ακρόπολιν» βαθύτατα συγκινητικόν τό γράμμα του ποιητού Μ. Μαλακιάση, που είχε την τραγικήν μοίραν νάγρυπν ή εις τό προσκέφαλον του άγαπημένου του φίλου και διδασκάλου. 'Αντιγράφωμεν μίαν περικοπήν:

«... Ακούμησα στον τοίχο άπέναντι του μεγάλου κρεββατιού και έκάτταξα τον ποιητήν, ή οποίος έφαινετο να έκοιμάτο γαλήνιος.

Όμως δεν επέφρασε πολλή ώρα και ένας έλαφρός στεναγμός άκούσθηκε, και τό μάτια Έκεινου έδοκίμασαν ν' άνοιχθούν μετά κόπου.

Ο Γουσταβός (ή νοσοκόμος του) έσκυψε περισσότερο επάνω του και του ειπε με αγαλή φωνή.

— Κύριε, ή εξαδέλφος σας, τον βλέπετε;

Ο Μωρεάς τότε μου ειπε χωρίς ν' άνοξη περισσότερο τά ήμίκλειστα βλέφαρα, με άσθενη αλλά καθαράν φωνήν. — Έλα κοντά μου.

Μου τό ειπε Έλληνικά. Από την στιγμήν εκείνην δεν έμιλησε πλέον. Ο έλαφρός εκείνος και ήρεμος ύπνος τον κατέλαβε και πάλιν και έως τις όκτώ ή ώρα τό βράδυ δεν τον άφινε πλέον παρά στιγμιαία διαλείμματα, και τούτο δια να άναπνεύση βαρύτερα.

Είπε βέβαιον ότι τά μάτια του δεν τό έκίνησε πλέον ούτε τά χείλη του, και μόνον όλίγας στιγμάς πρό του θανάτου του εκάρφωσε δύο άκίνητα βλέμματα προς την κ. Silvain ή οποία του εκρατούσε τό χέρι και ότι κατέβαλεν ύστάτην προσπάθειαν κείν να είπη.

Η κ. Silvain δυσχορήζεται ότι ειπε: Merci, ή κ. όμως Coulon και ή κ. Silvain την άναρθρον προσπάθειαν άναγνωρίζουν μάλλον.

Αυτά συνέβησαν στις ένδεκα και όκτώ λεπτά. Είς τας ένδεκα και δέκα είχαν τελειώσει τά πάντα...»

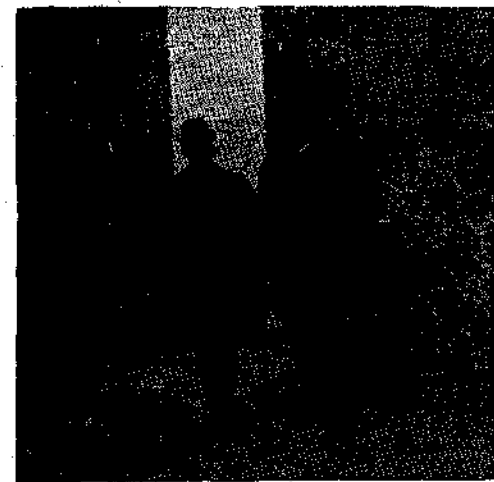
Η κηδεία του

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟΣ ήλιος, ή ήλιος της 'Αττικής, τόσον φειδωλός συνήθως εις τό φώς του εκεί εις τας όχθας του Σηκουάνα, εκόρορριζεν όλην του την αίγλην

την ήμέραν της κηδείας του 'Αττικού ποιητού. Συνοδευόμενος από ό,τι εκλεκτόν έχει να επιδείξη ή σημερινή Γαλλία εις γράμματα, τέχνας, έπιστήμας, ή νεκρός του Ζάν Μωρεάς μεταφέρθη από της κληνικής του Saint-Mandé, εις τό κοιμητήριο του Père-La-Chaise. Τας ταυσίας του φερέτρου εκρατούσαν οι κ.κ. Μαρτού, σφραγιστοφύλαξ του Κράτους, αντιπροσωπεύων την Γαλλικήν κυβέρνησιν, Λεβίδης, επιτετραμμένος της Έλλάδος, Μωρίς Μπαρρές, 'Ακαδημαϊκός, Ρενιέ, Σισέ, Συλβαίν, Λά Γκανδαρά, Βαλέτ. Ο ποιητής είχεν άξιώση να καθ' ή νεκρός του. Κατά τό διάστημα της καύσεως του σώματος έντός του ειδικού κλιβάνου, έξεφρονήθησαν έν τώ παρακειμένω θαλάμω οι επίκηδειοι λόγοι. Πρώτος έλαβε τον λόγον ή ποιητής Λέων Διερέ. 'Απεχαιρέτησε τον Μωρεάς εκ μέρους των πρεσβυτέρων του, έπλεξε δε τό έγκώμιον του ποιητού των «'Στροφών» με λόγια θερμά και ευγενικά. Ο κ. Μαρτού, τον όποιον θα ευγνωμονούν πάντοτε οι φίλοι του Μωρεάς, διότι παρέσχεν εις τον ποιητήν την τελευταίαν

Ίσως χαράν του, την Γαλλικήν ύπνηκότητα, όμιλησε κατόπιν, χαρακτηρίσας τό έργον του Μωρεάς.

Γεννηθείς Έλλην, έν 'Αθήνας, πρό πενήντα τεσσάρων ετών, άποθανών Γάλλος, έν Παρισίους, πρό τεσσάρων ήμερών, ή Ζάν Μωρεάς, άληθώς ειπείν, δεν έπαισε ποτέ να είναι ιδικός μας. 'Επ' ευκαιρία της πολιτογραφίσεώς του, με ή οποία υπήρξεν ή τελευταία μεγάλη χαρά του, μου έγραφε: Δεν έψεύδετο τό ένστικτον τό όποιον με όθει, από της τρυφερωτέρας μου ήλικίας, προς τους άνδρας της Γαλλίας και την θεϊαν γλώσσαν της χώρας ταύτης... Η 'Ιργιγένειά του, άρμονική, ρυθμισμένη και δυνατή, θα είναι προσεχώς, άς τό έλπίζωμεν, ή τιμή της Γαλλικής Κομφιδίας, της οποίας δεν γνωρίζω κανέν άλλο σύγχρονον έργον περισσότερο άξιον, τόσον δια την άγνότητα του ύφους, όσον δια την ευγένειαν της εκφράσεως. Και αι «'Στροφαι» του, αι θαυμάσιαι «'Στροφαι» του, του έχουν ήδη εξασφαλίσει την άθανάσιαν. Με τό τόσον ύποβλητικά και ποικίλα τετραστικά των, αποτελούν τό ποιήμα της εγκαρτερήσεως και της έλπίδος, μέσα εις τό όποιον ή ποιητής με άπογοήτευσιν συγχρόνως κ' έμπιστοσύνην, «'λκνίζει μέχρι θανάτου την καρδίαν και τας θλίψεις του». Δεν άρκει να ειπώμεν, συγκριτικώς, ότι εντε τό άριστούγγημα του Μωρεάς. Πρέπει την ήμέραν αυτήν ιδίως, ήμεραν πένθους και δόξης

Ο Μωρεάς και ή Σιλβαίν επί της 'Ακροπόλεως

φάσει του και διότι η αρχή είναι το ήμισυ του παντός. Δεδομένου δε ότι η αρχή ήτο πράγματι καλή, δεν έχει ή να έλλειξη τις δυι ή κατ' ιδίαν πείρα, ή μελέτη και πρό πάντων ή εγκυκλοπαιδική και ή καλαισθητική μάλλον μόρφωση, ή οποια δεν εμφωλεύει, ως γνωστόν, εις τὰ σχολαστικά μαθητικά εδώλια, αλλά ζή εις έλευθερωτέρους ορίζοντας, θά επιφέρει τὸ έπιστέγασμα εις τὸ οικοδόμημα, τὸ ὁποῖον ήδη στερεῶς θεμελιώθη.

(Σημ.—Δέν νομίζω άκαιρον νά μη αναφέρω και δύο ζωματικές εκτελέσεις γενομένης κατά την πρωινήν εκείνην συναυλίαν και άκουσθείσας με πολλήν ευχαρίστησιν, καθότι ή παρένθεσις και ή λεπτότης τῶν εκτελέσεων εκείνων ήτο δασίς εις τήν άπέραντον Σαχάραν τῶν τραυμάτων ήων τῶν σαλπίγγων και τῶν τρομπονίων. Ἡ πρώτη ήτο ή τής Δος E. Δημητράκου, ή ὁποία και πρό έτους ένεφανίσθη πολλά τὰ καλά προοικονομιζομένη. Εφέτος έτραγουδῆσε τὰ ζοματα «Soupir» τοῦ «Benberg» και «Mignard» τοῦ Dell'Acqua με τέχνην και χρώμα τὸ ὁποῖον κυριολεκτικῶς ένεδουσίαις (ιδίαι οἱ λαρυγγισμοί και αἱ καθαραὶ και ισχυραὶ acute). Ἡ δευτέρα εκτέλεσις ήτο τής Δος A. Παντζοπούλου πρώτην φοράν εμφανιζομένης με τὸ Νανούρισμα τοῦ Godard, με τὸ «Εάν οἱ στίχοι μου είχαν πτερά» τοῦ Χάν (δχι τοῦ Ἀβδούλ Χαμίτ βεβαίως!) και με κάποιαν δικαιολογημένην συστολήν ως εκ τής πρώτης εμφανίσεως. Πολύ εὐηρέστησε ένα falsetto τής, ένα sotto voce τεχνικώτατον).

Virtuosité - Contrabasso

ΔΥΟ λέξεις αἱ ὁποῖαι σπανιώτατα έχουν σχέση μετὰ τῶν. Ἡ μία ὑποβλέπει τήν άλλην με βλέμμα ὀργῆς και ζηλοτυπίας. Ἡ προσέγγισις τῶν θεωρεῖται δυοκατόρθωτος, ἂν μη αδύνατος. Είναι δπως δύο άγρια θηρία τὰ δάδοι δια νὰ τὰ συμμιλίωσῃ τὰ μετὰ τῶν, πρέπει πρώτον νὰ τὰ δαμάσῃ τελείως. Ἡ virtuosité εἶνε μία κομψή κυρία, πολύ λεπτή, ένα κόσμημα μάλλον τὸ ὁποῖον βεβαίως εἰμπορεῖ νὰ στολίξῃ επίσης ένα άλλο κομψόν και λεπτόν αντικείμενον. Τὸ Contrabasso (βαθύχορδον) ἐξ άλλου με τὰς κουραστικῶς μεγάλας και άκόμψους διαστάσεις του και με τήν ακουδοειδῆ φωνήν του, καθίσταται ἀποκρουστικώτατον πρὸς τήν προσέγγισιν τής πρώτης. Ἄλλ' ή ιδιοφυία και ή επιμέλεια γυροῖς νὰ δαμάξῃ κάθε δυσχέρειαν και κάθε ιδιοτροπία. Ὁ νεαρώτατος κοντραμπασίστας κ. I. Τζουμάνης, ιδιοφυία ὀχι τυχαία, ἀπὸ τῶν σημαντικωτέρους καρπούς τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, (διπλωματοῦχος με ὄριστα και με μετάλλια) ἀντι νὰ ἀρκεσθῆί εις τὰς στοιχειώδεις και περιορισμένας τεχνικὰς γνώσεις, τούναντιόν ἐκάθισε και ἐμελέτησε και ἐξηρένησε με τὰ ἐρενητικώτατα και αὐστηρά γυαλιά του ὀλόκληρον κόσμον μουσικῶν τής τέχνης τοῦ ἀχαρίστου ὄργάνου του. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μελετῶν του αὐτῶν εἶνε ὅτι κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ και τήν Virtuosité και τὸ ὄργانون του και νὰ συνδυάσῃ και τὰ δύο ἐν ἀξιοθαυμάσῳ ἄρμονίᾳ. Ὅσοι τὸν ήκουσαν κατά τήν ὑπ' αὐτοῦ δοθεῖσαν πρό τιμος συναυλίαν εις τήν περιόφημον Tarantella τοῦ Μποτεζίν θά ἐξεπλάγησαν ὀρισμένως. Ἐκείναι αἱ θέσεις με τὸ «κλειδί τοῦ βιολιού» είναι ἀπὸ τὰ πλέον δυσχερῆ σημεῖα τής τέχνης. Ἄλλὰ δέν αναφέρει μόνον τήν ταχυδακτυλοφυγίαν. Τὸ αἰσθημα κυριαρχεῖ εις τὸν κ. Τζουμάνην. Καί ἰδού τὸ Adagio τοῦ Simandl ὅπου τὸ δοξάρι τοῦ βαθυχορδου ἐξητέλισε κάθε δοξάρι βιολιού. Αὐτὰ τὰ προσόντα, σπάνια και ἐν Εὐρώπῃ ἀκόμην, ἀποτελοῦν δια τὸν νεαρὸν καλλιτέχνην μέγαν ἔπαυον και προοικονομίζονται ἐτι μεγαλειότερους θριάμβους και εις εὐρύτεραν κλίμακα. Ἡ ιδιοφυία και ή μελέτη τὸ ἐγγυῶνται.

Ἡ τελευταία τοῦ Ὁδείου

ΗΡΧΙΣΕ με ένα ἐκτός τοῦ προγράμματος solo τοῦ κ. Μαροίκ «Μεντάμ ἐ Μεσιέ», δια τοῦ ὁποῖου οὗτος

ἐξήτει τήν συγγνώμην τοῦ κοινού δια κάποιαν «ἀταξί λοκομοτρῆς» τήν ὁποῖαν έπαθε τὸ πρόγραμμα.

Ἡ κατ' ἐκείνην τήν ὥραν συμπέσσα κηδεία τοῦ φρονευνθέντος Γιωτοπούλου ἠμῆδῖσε τοὺς στρατιωτικούς μουσικούς νὰ φθάσουν εις τὸ Ὁδεῖον τήν ὀρισμένην ὥραν. Ἐνεκα τούτου ή ἐπὶ μίαν ὥραν καθυστέρησις τής ἐνάρξεως και τὸ λογύδιον τοῦ κ. Μαροίκ, ὁ ὁποῖος ήναγκάσθη, ἔνεκα τής βραδυτάτης προσελύσεως τῶν σαλπίγγων, νὰ μεταθέσῃ εις άλλην θέσιν τήν ἀρχικὴν Συμφωνίαν τοῦ Σγκαμπάτη. Τοιοῦτοτρόπος ή εκτέλεσις ἤρχισε δια τής «Φούγκας» τοῦ Μπάχ, μιας συνθέσεως μετρημένης με τὸν διαβήτην, εις τήν ὁποῖαν κυριαρχοῦν μαθηματικοὶ ὑπολογισμοὶ μάλλον παραῖ ξυμνευσις.

Τὸ μάλλον ἐνδιαφέρον μέρος τοῦ προγράμματος ήτο ή Συμφωνία (Re magg.) τοῦ Ἰταλοῦ Σγκαμπάτη. Ἡ ἀνάλυσις τῶν δυσχεροτάτων τούτου ἔργου ἀπαιτεῖ ἔκτασις, τήν ὁποῖαν δυστυχῶς οὔτε ὁ χῶρος οὔτε και ὁ χρόνος ἐπιτρέπουν. Ἀρκοῦμαι μόνον εις τὸ νὰ ἐξάρω τὰς φιλοτιμίας και εὐγενεῖς προσπάθειας τῶν καλῶν μαθητῶν και μαθητριῶν τοῦ Ὁδείου μας εις τὸ νὰ ἀποδώσων ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον τήν εκτέλεσιν τής συνθέσεως αὐτῆς. Πράγμα πολὺ παρακενυδνευμένον.

Ἡ δὲς Γεννάδη ἀκολούθως ἐμελώδησε τήν ἄμιαν τοῦ Δοσχριν (Rève d'Elsa) με χρώμα τὸ ὁποῖον βεβαίως ἐδανείσθη ἀπὸ τήν ψυχολογίαν τής βαγνεριου φράσεως, επίσης και τήν φιλοπαλιμνα Σερενάταν τοῦ P. Στρούς, εις τὰς acute τής ὁποίας συνεδύασεν εὐστόχως τήν δύναμιν με τήν λεπτότητα.

Ἐπηκολούθησε κατόπιν ή ρεμβώδης και βαθεῖα Εἰσαγωγή τής Γ' πράξεως τοῦ Τρισταῦ τοῦ Βάγνερ και ή εἰσαγωγή τοῦ «Πυρόμην και Θίσφης» τοῦ Τρεμιζῶ. Περαιτῶν τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς εὐχομαι εις τὸ Ὁδεῖον προόδους και λαμπράν ως πάντοτε σταδιοδρομίαν.

Θ. I. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ο ΛΙ Γ Ο Σ Τ Ι Χ Α

Στεφανωμένος με λουλούδια ὁ *Περικλῆς Γιαννόπουλος* ἐροῖχτηκε ἐτὰ κύματα τής Σαλαμίνας, καὶ ἐπνίγηκε. Μπροστά σὲ μὰ τόσο ἡρωϊκά τραγικῆ ζωῆ καὶ ἔναντι τέτοιου ἰδανικοῦ θάνατο, μονάχα ή κατ' ἐπιταρῶν ζει. Ἡ σιγή και τὰ δάκρυα.

Ἀγγέλλεται ὁ θάνατος τοῦ διασήμου Ἀμερικανοῦ μυθογράφου Μάρκ Τουαῖν και τοῦ ἐπιφανοῦς Νορβηγοῦ συγγραφέως Μπεργσων.

Ἡ ἔτησία ἐκθεσις τής Καλλιτεχνικῆς Ἐταιρείας ἠνοῖξεν εις τὰς αἰθούσας τοῦ Ζαπτείου. Χωριστῆν ἐκθεσιν τῶν ἔργων του έχει ὁ γλύπτης κ. Θ. Θωμάσιος.

Πολιτικά νέα: Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἀλβανῶν, ἐνῶ ἐφάνη εις τήν ἀρχὴν ὅτι κατεπνίγη, ἀπεδείχθη κατόπιν ὅτι έχει ἐπιφόβους δια τήν Τουρκίαν διαστάσεις, και ἐξακολουθεῖ ὁ ἀγών.—Ἡ Β. Οἰκογένεια τής Ἑλλάδος φιλοξενεῖ εις Κέρκυραν τήν Βασίλισσαν Ἀλεξάνδραν τής Ἀγγλίας.

Ἀξιωματημονεύτους διαλέξεις ἔκαμαν αὐτὰς τὰς ἡμέρας: εις τήν αἴθουσαν τής Ἀρχαιολογικῆς ὁ κ. Α. Φιλαδελφεὺς δια τὰς ἀνασκαφὰς τής Ἐρμιόνης, ὁ κ. Μ. Γούδας δια τὸν βυζαντινὸν λιμένα τοῦ Βουκολέοντος: εις τὸν «Παρθασόν», ὁ κ. Ἰππ. Καραβίας δια τοὺς παλαιούς Ἑλληνας ζωγράφους εις τήν Εὐρώπην, ὁ κ. Σ. Παπαεὐργίου περὶ Δανίας και Δανῶν, κλ.—Ἀξιωματημονεύτους επίσης ήτο ή φιλανθρωπικῆ παράστασις τής «Σωτηρίας» με τὸν διάσημον πλέον «Κοσῆ Επιθεωρητῆ», τήν κωμωδίαν τῶν 7 συγγραφέων.